

HERICI VERSUS

*Ad HILDEBOLDUM Antissiodorensem episcopum
IN COLLECTANEA SUA.*

Hildebolde, tuæ requies et gloria plebis,
Magnus honore soli, major honore Dei :
Excipe dignanter quod porrigit ecce prudenter
Heiricus, capitis plenus amore tui.
Porgere parva pudet, cum maxima tu merearis :
Attamen ex minimis pendere magna decet.
Quique dat hoc modicum, jam plus tribuisse proba-
[tur :
Quodque est, quodque potest, is ibi nempe dedit.
Hic præceptorum sunt ludicra pulchra duorum.
Quis ego præsulibus ingenium colui.
His Lupus, his Haimo ludebant ordine grato,
Cum quid ludendum tempus et hora daret.
Humanis alter, divinis calluit alter,

A Excellit titulis clarus uterque suis.
Hæc ego tum notulas doctus tractare furaces,
Stringebam digitis arte favente citis.
Nec prius illa mihi liquido disponere versu
Cura fuit, nisi nunc cum tibi dando forent.
His violis animum, Pater, oblectare memento,
Cum tibi curarum pondere pectus hiat.
His naturalem frontis vultusque nitorem
Accumula, quotiens lætior esse voles.
Hoc si tranquillo sumens dignabere vultu,
Mox comm... an gratius ardor erit.
Hæc Lupus, hæc nitido passim versabat in ore,
Compensans aptis singula temporibus.

INCIPIUNT COLLECTANEA.

Ex libris Valerii Maximi memorabilium dictorum et factorum.

Sulpicio sacerdoti inter sacrificandum lapsus apex B dam, quod librum secretorum civilium cuidam scri-
de capite sacerdotium abstulit. Occentus soricis au- bendum dederat, culleo insitum in mare præcipita-
ditus Fabio M. dictaturam. Tarquinius rex quon- vit, etc.

VITA SANCTI GERMANI

EPISCOPI ANTISSIODORENSIS

AUCTORE

HERICO MONACHO

*A stilo Constantii * soluto ad ligatum revocata; ex velutissimo ms. Lobiensi, collato cum perantiquo codice
Lugdunensi et ms. Belfortiano.*

(Apud Bolland., Julii tomo VII.)

† EPISTOLA AUCTORIS DEDICATORIA

AD CAROLUM (CALVUM),

REGEM SIMUL ET IMPERATOREM PRÆCELLENTISSIMUM.

Immortalibus sceptris prædestinato, regumque C extimus, instantem ac perpetuam in Domino felici-
omnium præcellentissimo CAROLO, perpetuo trium- tatem.
phatori ac semper augusto, HERICUS, cœnobitarum

* Auctoris Vitæ prosaicæ ejusdem Germani An-
tissiodorensis, quæ apud Bollandistas Vitæ metricæ
præmittitur. Edit.

† In Cod. Lugdunensi legebatur hic titulus: *Com-
mendatio sequentis operis ad gloriosum regem Karo-*

1. Quoties memoria replico, altitudinem vestram
lum per epistolam facta. Porro de hac epistola con-
sulendus est necessario Commentarius noster præ-
vius (*scil. Bolland.*), § 4, a num. 39. Exstat vero
eadem, sed truncata, apud Chesnium, tom. II, pag.
470.

[*Belfort.*, tuam ubique] scepra paterna non modo virtute, consilio prudentiaque regere; verum etiam non minore studio ex intimis sapientiae speculis, veræ pulchritudinis colores ducere, hisque tempora, perditis fœdata moribus, informare; subinde in spes optimas erigor, ejusque sæpe numero, quæ ante nos dicta est, sententiæ veritate repungor, felicem fore rempublicam, si vel philosopharentur reges, vel philosophi regnarent. Quanquam non insciens sim, eam quæ nunc respublica dicitur, usque adeo vitiorum omnium proluvie obsolevisse [*al.*, insorduisse], ut de ejus salute merito desperetur a pluribus, quod nec virtute subigi, nec sapientia patitur moderari. Multa sunt vestræ monumenta clementiæ, multa symbola pietatis: illud vel maxime vobis [*Belfort.*, tibi *singulariter ubique*] æternam parat memoriam, quod famatissimi avi vestri Caroli ^a studium erga immortales disciplinas, non modo ex æquo repræsentatis; verum etiam incomparabili fervore transcenditis: dum quod ille sopitis eduxit cineribus, vos fomento multiplici tum beneficiorum, tum auctoritatis usquequaque provehitis; imo (ut sublimibus sublimia conferam) ad sidera perurgetis. Ita vestra tempestate ingenia hominum duplici nituntur adminiculo; dum ad sapientiæ abdita persequenda omnes quidem exemplo allicitis; quosdam vero etiam præmiis invitatis.

2. Huc accedit illud veritatis inexpugnabile argumentum, quo se vestra singularis prudentia contra emergentes forte querimonias circumspecta satis ratione tuetur: ne enim nostra inertia, quæ suam sponte amplectitur cæcitatem, velum sibi excusationis de ignorantia obduceret, neve de præceptorum inopia merito causaretur, id vobis singulare studium effecistis, ut sicubi terrarum magistri florerent artium, quarum principalem operam philosophia pollicetur, hoc ad publicam eruditionem undecunque vestra celsitudo conduceret, comitas attraheret, dapsilitas provocaret. Luget hoc Græcia, novis invidiæ aculeis lacessita: quam sui quondam incolæ jamdudum cum Asianis opibus aspernantur, vestra potius magnanimitate delectati, studiis allekti, liberalitate confisi: dolet, inquam, se olim singulariter mirabilem, ac mirabiliter singularem, a suis destitui: dolet certe, sua illa privilegia (quod nunquam hactenus verita est) ad climata nostra transferri. Quid Hiberniam memorem, contempto pelagi discrimine, pene totam cum grege philosophorum ad littora nostra migrantem. Quorum quisquis peritior est, ultro sibi indicit exsilium, ut Salomoni sapientissimo famuletur ad votum.

3. Itaque, Cæsar invictissime, pene est, ut univer-

^a *Carolus Magnus* intellige, Ludovici Pii patrem, Caroli Calvi avum. Cod. Lugdunensis semper scribit *Karolum*.

^b Obiit *Lotharius*, Caroli Calvi filius et cœnobii *S. Germani* Antissiodori abbas commendatarius, circa festa Christi natalitia, hoc est, vel in fine anni 865, ut innuunt *Annales Bertiniani* apud Chesnium; vel ineunte 866, ut indicat *S. Ado* in *Chronico* circa

A sus orbis novas in te struat controversias, novis adversum te declamationibus invehatur: qui dum te tuosque ornamentis sapientiæ illustrare contendis, cunctarum fere gentium scholas et studia sustulisti: sublatis enim præceptoribus, confine et consequens est, facile omnium ingenia otio congelasse. Ita namque sprete cæteris, in eam mundi partem, quam vestra potestas complectitur, universa optimarum artium studia confluxerunt; ut verisimile habeam, jamdudum eas humanæ perosas inertiae, terris penitus excessisse, nisi vestræ integritatis amplitudine tenerentur; in qua etiam unicam suæ professionis culmen ac fastigium (ut palam eminet) mirabiliter collocarunt. Hinc est quod, cum sit perantiqua sententia, silent leges inter arma; hæc tamen, tam belli quam pacis tempore, apud vos plurimum semper obtinent dignitatis. Ita ut merito vocitetur schola palatium: cujus apex, non minus scholaribus quam militaribus consuescit quotidie disciplinis. Quidquid igitur litteræ possunt, quidquid assequuntur ingenia, vobis debent; vobis, inquam, qui natus ad agendum semper aliquid dignum viro, cum virtute præcellitis, tum etiam sapientia refulgetis.

4. Quorsum ista protulerim, illud in causa est: divæ memoriæ *Lotharium*, vestræ filium majestatis, annis puerum, mente philosophum, ingenue profiteor animi indole et solertiæ opibus (ut vobis uni concedam) præ cæteris sui ævi mortalibus exstitisse pretiosum. Is, quod vestra dispositione et Deo devotus, et beato Germano ad educandum fuerat commendatus, tantum devotionis in sanctum, tantum ardoris in locum conceperat, ut vitam illius mors livida nobis merito invidisse putetur^b. Cumque esset divini puer ingenii, atque erga rerum notitiam summe studiosus, contigit, eum in una dierum, libri cujusdam abdita [*Cod. Lugdun.* penita] perscrutantem, geminas epistolas offendisse: in altera earum, sanctissimus *Aunarius*, sextus post beatum Germanum Antissiodori episcopus, Stephanum Africanum presbyterum, ut vitam ejusdem sanctissimi patris nostri Germani metrica ratione digereret, precibus ambiebat: in altera idem Stephanus, præfato se pariturum pontifici, ex rescripto significabat. Quarum formam epistolarum hic quoque interseri optimum factu judicavi; ut ratio regiis auribus insinuanda, omnem ambiguitatis scrupulum valeat eluctari^c.

5. Epistola *Aunarii* episcopi ad Stephanum presbyterum Africanum [*al.*, provinciæ *Africæ*]. « Dilectissimo atque amantissimo, et internæ mihi vinculo charitatis connexo fratri *Stephano* presbytero, Auna-

finem. Vide et *Annales Benedictinos* ad an. 865, num. 35.

^c Exstat utraque, quæ sequitur, epistola etiam in *Historia episcoporum Antissiod.*, cap. 19. Præfuisse autem Ecclesiæ Antissiodorensi statuitur *S. Aunarius* ab anno Christi circiter 571 usque ad 603, quod amplius examinari poterit die 25 Septembris, quo colitur.

rius gratia Dei episcopus, in Domino æternam salutem.

• Tuæ nobis doctrinæ multis jam experimentis approbata prudentia compulit nos quamdam tuis humeris imperiosam superponere sarcinulam : sed eam, quæ tibi non sit oneri, sed honori : nec quæ deorsum iniquo pondere premat, sed quæ potius cœlum usque sustollat. Cognitum tibi est, charissime frater, quæ sit humanarum mentium diversitas, et quemadmodum studia in contraria non solum inane vulgus, verum etiam universa scindatur nobilitas. Et quidam quidem prosaico oblectantur stylo; quidam autem numeris se rhythmisve ac cantibus versuum delectari fatentur. Ergo ut omnium votis occurrerem, et nullus suo desiderio fraudaretur, placuit mihi, ut Vitas beatissimorum Professorum quasdam pede libero describerem, quasdam vero lege metrica impeditas digererem. Ob quam rem obsecro unitam mihi tuæ dilectionis amicitiam, ut beatissimi Germani episcopi Vitam in versuum qualitatem commutare non desistas : sancti vero Amatoris prosaica modulatione describas : ut sectatores apostolicæ prædicationis effecti, omnibus omnia efficiamur, et nulli quidquam debeamus, nisi ut invicem diligamus. Individuam mihi charitatem vestram divina custodiat pietas, venerabilis frater. »

6. Rescriptum antefati presbyteri : « Domino beatissimo et apostolicis infulis decorato, patri spiritali, Aunario episcopo, Stephanus, omnium servorum Christi famulus.

• Decursis litteris apostolatus vestri, quo sancti desiderii ardor, summa alacritate pertendat, luce clarius approbavi. Est igitur devotionis vestræ propositum, virorum opinatissimorum Germani et Amatoris floridæ vitæ nobiles actus describere. Sed ad eos lepidissimi callis vestri dirigatur intentio, qui possint virtutum lumina æquiparis affatibus inspicere. Verum ego, cujus iners ingenium gemino rigore torpescit, et lingua balbutiens faucium inter raucidos cursus squalido situ impedita, non loquitur, sed stridet potius; quomodo potero divinitus inspirata virorum sanctissimorum munera polito expedire sermone; qui nec privata possum humano casu confecta negotia explicare? Ridiculo (ni fallor) inexplicabili ac ludibrio semet impedit, quisquis ultra virium suarum possibilitatem onus assumit. Nonne ferarum sectatores si minus captiosa industria formaverit, audax temeritas pessumdabit? Nunquam tiro victoriæ monumenta parma depicta gestabit, si eum docta veterani exempla non instruxerint. Nunquam etiam aeris patulum iter tutus ales resecabit, cui prævia dux penniger mater non

* *Æquiparis affatibus inspicere*. Ita optimus codex noster Lugdunensis. Pro quibus legitur in ms. Belfortiano : *convenienti oratione celebrare*. Sed ms. illud passim interpolatum est. In Hist. epp. Antissiod. habetur : *æquiparis affatibus inspicere*. Non recte. Est enim sensus auctoris : Quære tibi alium scriptorem, O præsul Aunari, qui possit SS. Amatoris et Germani virtutes tam excellentes non inferiori eloquio illustrare. Itaque *virtutum lumina*, seu faces,

A fuerit. Jacebit profecto fluctuum elisione truncatus, quisquis suæ procacitatis fisus auctoramento, indocilem ratis dexteram ingerit clavo. Sic unusquisque in diversum imperitiæ hamo inscinditur, si doctorum favoribus minime adjuvetur. Ergo, beatissime vir, quæso, ut illa mihi culmen apicis tui imponat, quæ facile me posse perficere non dubitat. Si tamen et in hoc opere, quidquid illepide aut infacete rustica garrulitas digesserit, æquanimiter feras, aggrediar; et faciam, quæ paterna imperat ac jubet auctoritas. Vale longum in tempus, domine semper meus et apostolice papa. »

B 7. His sollicita lectione decursis, tandemque relatu assistentium hujusmodi opus penes nos nunquam et nusquam paruisse comperiens, multa animositate correptus, quod tantum opus frustra hominum notitiæ deperisset, per dies aliquot internis animi angoribus carpebatur. Tandemque me, qui tum recens scholis emersem, convocato, dolorem aperit intestinum; utque ei, si qua possem, ratione mederer, importunius contestatur : scilicet ut, quod elaboratum quondam in præfatis epistolis legerat, iterarem; actusque Germani præcellentissimos a prosa in metrum, desiderii illius satisfactorus, transfunderem. Expavi (fateor) negotium, et supra vires esse reputans, quod imponebatur, quoad potui, colla subduxi. Objectu tandem regularis capituli addictus, quod etiam impossibilia præcepta abbatis minime refugienda præscribit, suscepi quidem (ut par erat) jubentis imperium, quanquam nulla virium conscientia, verum, ut institutio præmonet regularis, de charitate confidens, et de adjutorio Dei obediens. Vix primas operis partes attigeram : et (heu misera humanæ conditio sortis !) abbas ille meus, prope diem futurus in orbe terrarum mirabilis, teneros excedens artus, intempestiva sæculum morte deseruit. Hic casus tam lugubris, tam acerbus omnia mihi studia, omnes curas excusserat; nisi probabilis illa sententia animo subvenisset; dolorem tempore minui; quodque diurnitas allatura esset, quæ maximos luctus vetustate tollit, id nos anteferre consilio prudentiaque debere. Hac cogitatione animum impulsi, ut vivo morigeratus fuero, etiam mortuo obsequi, inque defuncti gratiam, cœpto operi perfectionis pertinaciam admovere. Institi, ut potui; et non invita Minerva, voluntati bonæ laxas permittens habenas, conceptos interdum luctus musarum colludio, tanquam noti cujusdam medicaminis arte, levabam.

D 8. Confectum sane opus in publicum edere displicebat; quod, cui illud destinarem specialiter, non

æquiparis affatibus inspicere, est virtutes illas sic ornare dicendo, ut inspicatæ (id est in spicæ modum concisæ) per rhetoricam faces videantur, cujus opus luculentius, quam per se possit, quaquaversum lumen effundant. Usus est eadem voce Virgilius lib. I Georgic., vers. 291,

Et quidam seros libæni ad luminis ignes
Pervigilat, ferroque faces inspicat acuto.

satis animo deliberaveram. Diu cunctanti vos, Cæsar præcellentissime, vos, inquam, intestatæ prolis hæres proximus occurristi; ejus bona ad vos lege redierunt. His animo subductis, ausus sum [Cod. Lugd. ausum cœpi] hoc litterarum ad vestram majestatem præmittere, quæ sequentis operis continentiam, præstructo rationis ordine, commendarent. Habe igitur post funus dilectissimi filii hæreditarium pignus, quo et defuncti memoriam suaviter refricare, et integre fidelis famuli devotionem advertere valeas; qui te nullo modo passus sum extremi saltem muneris utilitate fraudari.

9. Confeci præterea ex miraculis præcellentissimi Germani opusculum aliud geminis distinctum libris; in quo quia vestri tum nominis tum temporis mentio frequentius agitur, vestræ nihilominus illud malui celsitudini dedicatum [al., dedicandum]. Accipe et

A hoc; eumque erga Germani reverentiam animum concipe, qui regiam sane deceat majestatem. Et quanquam astuti sit, omnia ad suam utilitatem referre; in hoc tamen et pro hoc, quantus quantus est, labore, beati potius Germani laudem, quam personæ propriæ requiro favorem: quem quanti faciam, facile pernosse potestis, si nostri tenorem carminis ordine percurratis. Longi itaque sudoris usuram eam captare percipio, ut glorificetur Deus in miraculis, qui voluit esse admirandus in sanctis: ut sanctissimo Germano in terris veneratio crescat et gloria, qui hanc in cœlestibus obtinuit per bonorum operum incrementa: ut acquiratur ædificatio legentibus, pax credentibus, salus imitantibus, immortalitas in fide perseverantibus: qua ut perpetuo polleas, et optamus et indefesse oramus, regum maxime, triumphator perpetue ac semper auguste.

AUCTORIS INVOCATIO.

Phaleucio hendecasyllabo descripta.

10. Æternum specimen, decusque rerum,
Causarum series, origo lucis,
Naturæ columen, paterque veri,
Fons et principium, bonique summa,
Hac te suppliciter canemus oda:
Oramus, capias ab ore munus.

O fecunda *τριάς Μονάς* que ^a simplex,
Seu te distribuant, *Ἑλληνας* κατὰ ^b,
οὐσίαν Μίαν εἰς τρεῖς ὑποστάσεις ^c;
Seu, sicut Latius fatetur orbis,

Μίαν ὑπόστασιν, Τρία πρόσωπα ^d:
Idem semper es, idem [Belfort., idem et] ipse
[constas,

Gignens, ingenitus, Pater vocaris.
Te Natum genitum *σοφία* plaudit:
Vivax Spiritus, ex utroque manas;
Personisque tribus sacramus unam,
Unam colligimus in his *θεῶτεν* ^e;
Quæ sic dicta placet, quod omne cernat ^f;
Seu quod sic potius per omne currat ^g,

^a Hellenizat hic passim Hericus; est autem *τριάς* Trinitas, *μονάς* unitas.

^b *Ἑλληνας* κατὰ, secundum Græcos.

^c Id est, substantiam unam in tres personas.

^d In margine addebatur hæc nota, ipsius, ni fallor, Herici: « Differentiam facit S. Dionysius, cæterique doctores Græci inter *οὐσίαν*, id est *essentiam*, et *ὑπόστασιν*, id est *substantiam*: *οὐσίαν* quidem intelligentes unicam illam ac simplicem divinæ bonitatis naturam; *ὑπόστασιν* singularum personarum propriam et individuum substantiam: dicunt enim secundum illum priorem versiculum, unam essentiam in tribus substantiis. Sanctus autem Augustinus, cæterique Patres Latialiter scribentes, fidem sanctæ Trinitatis exprimunt, dicentes unam substantiam in tribus personis. Una eademque fides est in omnibus, quamvis significationum videatur esse diversitas. » Sublata nunc difficultas, postquam *ὑπόστασις* Latine dici cœpit non *substantia*, sed *subsistentia*.

^e *θεῶτεν* pro *θειότητι* seu *θεοότητι*, divinitatem.

Ut nusquam tamen extra ^b se feratur
Cum sit motus, et idem ipse status,
Et motus stabilis; ut olim aiunt,
Status mobilis atque: sic priores
Dixisse invenio et peritiores.

11. ὦν ⁱ substantificum, τόποςque ^j rerum;
Per seipsum bonitas; *ιδέα* mundi;
Per seipsum sapiens; *ἀναρχος* ^k idem:
Non est; nam superest, et esse præstat;
Hoc non est, nec id [C. Lugd. hoc] est; sed ex
[stat omne;

Non hic, non ibi; sed per omne totus.

Μικρός και *μέγας* μέσοστε *Θεός* ^l:

Μικρός, dum minimis opem ministrat:

Μίσος, intima dum gubernat æque:

In magnis *μέγας* probatur idem,

Sic parvis, mediis, adestque magnis,

Ipse individuus, manensque totus.

ὦν ἀρχή, μέσον, ὦν τέλοιστε πάντων ^m.

Ex ipso quoniam, per ipsum atque

ⁱ Quasi *θεότης* dicta sit a *θεάομαι*, *specto*, *video*.

^g A verbo *θέω*, *curro*.

^b *Extra* secundam habet longam. Vitiosum ergo hic metrum. Sed non adeo in hisce scrupulosus fuit auctor noster; ut exemplis infra sexcentis patebit. Quæ proinde ne notanda quidem putamus, nōdum ex interpolato ms. Belfortiano pueriliter emendanda; cum codex Lobiensis Lugdunensisque consenserint. Sic autem hunc versum corrigit ms. Belfortianum:

Ut se nunquam alio feratur extra.

ⁱ ὦν masculinum pro ὄν neutro, quod Latine nunc *ens* dicimus.

^j *Τόπος*, *locus*; omnia quippe intra ipsum sunt. Notæ mss. cod. Lugdun.

^k *Ἀναρχος*, *principio carens*.

^l Id est, *Parvus*, et *magnus*, *mediusque Deus*; ubi *μέγας* pro *μέγας*.

^m Id est, *Ens principium, medium et finis rerum omnium*.

Sunt quæcunque vigent ; ad ipsum æque
Tendunt omnia, tanquam ad quietem.
Ipsam *πρωτότυπον* ^a, eundem ipsum
Affirmant nihilum, plus ut stupescas ;
Incomprehensibilis quod exstet omni
Naturæ, superans *νερός λόγους* ^b :
Qui dum non capitur, nihil vocatur ;
Apparet quoties *θεωρανείς* ^c,
In quiddam ex nihilo venire fertur.
Scribunt, hoc nihilo creata cuncta.
Hinc est, quod tenebræ vocatur idem :
Ψαλμίστης ^d etenim sacer sic inquit :
Sicut sunt tenebræ, sic lumen ejus ;
Optanti quoniam, sed haud valenti
Spectari, tenebræ putantur atræ ;
Non accessibilem colitque lucem.

12. Cum se sic habeant fluenta veri,
Ultro concipias, subest necesse,
Nullis nos animis, lepore nullo,
De vero proprium bonoque summo
Præfinire Deo ; nec esse promptum,
Qualis, quantus item, quis esse possit.
Oratu melius propinquiusque
Legabis ^e animo si quid subornas ^f :
Orari placidis vult ille verbis,
Largiri facilis, dedisse promptus.
His ergo modulis adito Patrem,
Patrem cum Genito, piumque *Πνεῦμα* ^g :
Lux, et nostra salus, redemptioque,
Largitor *φύσεως, χάριτες* præsta ^h,
Lumen glaucividas ⁱ agens in umbras,
Κæcis ἐμπυρίος ^j reclude cælos.
Quondam *θεσμογόρον* [legislatorem] Moysen te-
Εἰς γνόφον ^k Sinai sic indidisti, [cum
Quærentes valida juvato dextra,
Quando non potis est adire tete
Cuiquam, des nisi tu venire per te :
Ostendas faciem decet tamen te
His, qui nil aliud petunt, nisi te :

^a Id est, *exemplar principale*.

^b B., *νέας λόγους*, id est, *intellectus rationesque*.

^c Pro *θερανείς* *θεωρανείς* " *Θεωρήνεια* autem est, ut ait Maximus divina manifestatio, quæ fit ex condensatione Verbi divini ad humanam naturam, et exaltatione ejusdem naturæ ad prædictum Verbum per divinum amorem. " Not. mss. cod. Lugd.

^d Pro *Ψάλτης*.

^e Pro *allegabis*, not. mss.

^f *Latenter præparas*, ibid.

A Nam nec hoc [B., Namque hoc nec] poterunt,
[nisi sit ex te.

Nubes rumpe, malasque *φαντασίας*
Quis mentis acies reverberata,
Pare non sinitur Deum tueri,
Ceu se invisibilem videre præstat
His, qui lucifluum sitire fontem
Noverunt, requiem, suumque finem.

13. Quod restat siquidem, quod instat, in-
[quam,

Præsentes operas tui indigentes
Componat, petimus ; favensque voto,
Et sensus cumules, et ora solvas ;
Ut mutis liquidæ fluant loquelæ
Largiri solitus, nec impotenter.

B Germano titulum parare laudis
Urget materies, amor coarctat,
In te mirificus, puer Lothari ;
Cui fas non fuerit negare quidquam,
Non os, non animum, nec illa certe,
Quæ sunt officii amica pulchris.
Id quo congrue, quo fiat decenter,
Et spes omnimodas, speique summam
In te conferimus, repertor artis,
Qua pectus hominis præominatum ^l
Scandit sidereos honore campos,
Distinctum beluis nitore mentis ^m.
Non hæc ob meriti beatitatem
Germani peto, sed per almitatem,
Si quid lucifluum peregit ille,
C Quod laudi fuerit Patri superno ;
Si vexilla tui secutus heros,
Oppressit rigidum severus hostem ;
Si jejunia, si cruces iniquas,
Si noctes tulit idem inquietas ;
Si non extimuit maris minaces,
Securus pelagi, subire fauces ;
Si quidquid gladius, potestque flamma,
Contempsit patiens amore Christi.

^g Spiritum.

^h Id est, *caliginosas*. Not. mss.

ⁱ Id est, *qui dedisti naturam, largire et gratiam*.
Not. mss. Cod. Lugd.

^j Pro *ἐμπυρίους*.

^k In caliginem.

^l Id est, *Quodam quasi omine confortatum*. Not.
D mss. Cod. Lugd.

^m Id est, *acumine rationis*. Ibid.

ALLOCUTIO EJUSDEM AD LIBRUM,

Δικαίῳ διστρόφῳ decursa ^a.

14. Si te perliquidò tuemur ore,
Nec ludunt insomnia mentem,
Non illud tulerim, libelle, frustra,
Quod tanti popularia ducis ;

^a Hæc *Allocutio* hoc loco legitur in optimo codice
Lugdunensi ; quamvis desit mss. Lobienſi et Belfor-
tiano.

Natalem latebram ut perosus, ultro
Insano oblectere tumultu.
Nonnihil miserum characterizant ^b
Tædia secreti : nec amica

^b Sensus est : Hæc malæ fortunæ tibi, o libelle,
impendentis indicia sunt, quod secretum oderis,
quodque non refugias differasque, saltem tantisper,

Quod semper studiis sigilla castis
 Tantisper refugis ^a : licet illam,
 Quæ fertur, Danaen ahena turris
 Auripluo vix texit ab imbri.
 Quid tam turmivomæ juvant plateæ ?
 Quid refluæ dicacibus urbes ?
 Quem necdum tetigit littura ; necdum,
 Sordibus explosis, color auxit.
 Si non insipidus deerrat angur :
 O nimium passure pudoris !
 Vulgant, Bucolicen labore trimo
 Cultius explicuisse Maronem,
 Septenis itidem polibant annis
 Quadrifidam sudore Georgen.
 Exin Ænedas in arma pulchros
 Endecas ad limamque redegit.
 Nec libras animo, quid ille ; quid nos ;
 Quid potuit spes altera Romæ ;
 Quid possit minimus minorum impar,
 Nec minimos tamen inter habendus.
 Et, ni proripias in ora vulgi,
 Impatiens, clavemque recusas ?
 15. Invitum quatiunt severa vatem
 Omina, terrificique sonores :
 Virtus gnostica nec sinit volentem
 Importunis parcere verbis :
 Hæc nolens capies, volens itemque :
 His nos *αὐτὸ τελέγοντα* ^b subimus.
 In vulgus venies, favente voto.
 Pro, quanto jactabere fluctu !
 Hic fœdum spuet : hic, coacta nare,
 Succinet infandumque inimicumque :

sigilla rumpere, quæ castis studiis tam necessaria sunt. Nam si Danae, Acrisii filia, ab impudente Jove ne in ahena quidem turre satis tuta fuit ; quid de te fiet, qui nec occludi vis, nec delitescere ?

^a Sup. rumpere.

^b Id est, *contradicentem*.

^c Id est, *vitia carminis*. Not. mss.

^d Id est, *unquentarii*.

^e *Ignavis*, id est inanibus, quæ quia nihil conti-

A Hic plausum manibus dabit profanis ;
 Hic ter succutiet pede terram :
 Verrucas ^e alius scaturientes,
 Etsi nulla tamen patet usquam,
 Disquiret digito, notabit ore,
 Integra quippe invertere doctus.
 Et quo perditior quis ac profanus,
 Acrius hoc tolletur in iras.
 Tandem ludibrio subactus omni,
Μυροκότου ^d trudere taberna,
 Aut nardi modicum feres, piperve,
 Et si quid chartis amicitur
 Ignavis ^e. Monitor, repulsus olim,
 Abstiterit ; nec cura mederi ^f.
 16. Neu te consilio querare nostro
 Fraudatum, id ^g tecum ipse referto :
 B Qua frontem titulus præordinabit,
 Nemo *ὄνομα* ^h præfixerit auctor :
 Germanus subeat prioris arcem
 Auspicii ; hic primordia signet.
 Hoc forsitan poteris inerme vulgus
 Temnere, seu discrimina mille.
 Tanti nominis obicem protervæ
 Vix ausint sprevisse phalanges.
 Mitescet rabies : sputisque parcent,
 Et cynico ⁱ incrudescere dente.
 I nunc, *Mæoniis* ^j adacte pennis,
 I dextro, liber, alite felix.
 Nec te non monitum, nec insuasum
 Olim discessisse graveris.
 Quod restat, dubiis remitte fatis.
 Teque utinam meliora sequantur !

nent lectu dignum, sordidis usibus adhibentur.

^f Id est, quod si unquam eo redactus fueris, libelle, tum vero te ego, qui nunc moneo, fortunæ te tuæ permittam ac prorsus abdicabo.

^g Nempe consilium.

^h Id est, *nostrum*.

ⁱ Id est, *canino* seu *invido*.

^j Id est, *Homericis*.

LIBER PRIMUS

Vitæ magni Patris GERMANI, de prosa in metrum transfusæ.

CAPUT PRIMUM.

Sancti patria, nobilitas, studia, conjugium, honores, amor venationis, et superstilio.

17. Celtica qua Medios exporgit Gallia tractus,
 Quaque est vel terris, vel mitior illa colonis,
 Urbem haud incelebrem Galli posuere priores,
 Uberibus glebis et opimi munere Bacchi ^a,
 Ac prælabentis jucundis usibus amnis ^b,

^a De vineis Antissiodorensibus, olim vini *superlativi bajulis*, vide *Le Beuf* in *Præfat. Capti receptique Antissiodori*, pag. 29 et seq.

^b *Icaunæ* scilicet, vulgo *Yonne*.

^c *Autricus a priscis*, etc. « Qui Antissiodurum dictum prius Autricum putat, suam geographiæ ignorantiam prodit, » inquit Valesius in *Notitia Galliarum*, ubi de Antissioduro.

D Magnarum multis quæ se componere possit ;
 Autricus a priscis olim vocitata refertur ^e.
 Ætas posterior pinnas et culmina avitis
 Mœnibus imposuit, duri munimina belli,
 Ex augmentatis verso cognomine muris
 Sive sequax usus dicas, Antissiodorum,
 Seu mutilare velis, et dixeris Altiodorum ^d,
 Nomine diverso res est cumulatior una

^d De diversissima hujus nominis apud auctores immutatione, vide ibidem Valesium, ubi et hanc Herici etymologiam rejectam invenies : quia *Dor*, *Dur*, *Deur*, aut *Dour* non mœnia vel muros Celtice, sed aquam significaverit. De qua re nos etiam alibi non semel.

Hæc genitalis humus, hæc Patris patria nostri ;
Finibus his ortus, natalia rura beavit.

18. Haud multis opus est in Sancto nobilitatis
Cognatæ memorare decus, quæ dote gemella
Splendidaque, et locuples, opibusque et germine
[fulsit :

Indicium documenque rei numerosa retentant
Prædia, succiduis olim notissima chartis *.

19. Ætatis breve ver et primi gratia floris
Artibus immaduit facili conanime septem ^b.
Auxerat infantis largitrix gratia pectus
Muneribus geminis ^c : quodque assolet esse duobus
Gratum et sufficiens, hoc præcumulaverat uni :
Namque ut septenis sapientia nixa columnis
Aptificare domum dilecto in pectore posset,
Ingenium vivax conamen juvat ad omne :
Inque vices animo genitaliter expatianti ^d
Sedulitas præterdit opem studiosa magistri.
Utraque res, moderante Deo, felicia cœptu
Tempora gliscentis jam tunc provexit Ephebi,
Plurima per steriles sparguntur semina sulcos
Proventu modico, vel, ut multum, mediocri ;
At quæ fœcundas ineunt frumenta novales,
Spe manant duplici, cum glebæ, cum sationis ;
Plenaque conspicuo respondet copia cornu.

20. Cumque foret vehemens, animique ad cuncta
[rapacis,

Nil intentatum, nil denique licuit inhaustum,
Quidquid ab indigenis potuit manare magistris :
Cuncta brevi nam pene puer, citraque juventam
Omnia combiberat. Furit intimus ossibus ardor
Ulteriora sequi, et studiis, ni copia desit,
Otia conterere, studiis impendere sese,
Inque mori studiis. Perparva et vilia scitu,
Si qua patent usquam ; cara et prægrandia censet,
Si qua latent. Erat ingenuis tunc artibus usque
Certus honor, studiisque addebat gloria calcar.
Incitus his animis talique cupidine vinctus,
Quo caput est orbis, rerum permaxima Roma,
Tendit iter, Latii nodos addiscere juris,
Et didicit, palmamque brevi tulit ille laboris.

21. Scire erat haud magnum, si non et posse ^e
[subiret.

Et stulto sapiens minimum referre putatur,

* De prædiis S. Germani patrimonialibus dicitur
in Miraculis Hericianis, num. 19.

^b Artes liberales, tametsi plures sunt, communiter
septem numerantur : grammatica, rhetorica, dialectica,
musica, arithmetica, geometria, astrologia.

^c Id est, ingenio et studio. Not. mss. cod. Lugd.

^d Id est, naturaliter capacissimo. Not. mss. ibid.

^e Posse, supple, scientia uti jam acquisita.

^f Scriptum igitur : Sapientia in silentio discitur.
Item : In plateis dat vocem suam. Prius ergo in si-
lento discitur, ut post in plateis vociferetur. Not.
mss. ibid.

^g Censores discebantur, qui de moribus judicabant.
Not. mss. ibid. At censorem fuisse Germanum, non
dicit Constantius.

^h Juxta illud : Quam pulchrum est monstrari di-
gitis, et dicier : Hic est ?

ⁱ Salomon : Virum de mille unum reperi ; mulie-
rem ex omnibus non inveni. Not. mss. ibid.

A Si non et possit. Melius duo vincta feruntur :
Quæ si dispescas, perit alterum : ita alterius res
Altera poscit opem sociam, et conjurat amico.
Ergo ut quæ tecto fuerat meditata cubili,
Post per marmoreas clamare sophia plateas
Posset ^f, et obliquis demum dare jura superbis,
Mox ad patricos Juvenis raptatur honores ;
Causarumque actor per publica vota creatus,
Arcuit urbanas juris frænamine lites.

22. Gratatur Latium tanto censore ^g ; fruique
Hoc tantum præsentem parvum est ; de posteritate
Cogitat ; utque viro non desit gloria prolis,
Utque viri non destituatur germine Roma,
In consorte thori spes est ; qua rite carere
Haud patiuntur opes, ætasque obnoxia carni,
B Proles amor, mentis probitas in conjuge pulchra,
Et gazæ, et mores, et casti insigne pudoris.
Qualis ubi visa est, digito patet ^h ; est quia nostris
Rara avis in terris corvoque ignotior albo ⁱ.

23. Usibus innumeris Romanus calluit orbis
Olim. Partem absumpsit edax ex asse ^j vetustas ;
Pars terit antiquis rerum vestigia libris.
Gens fuit illa sagax, et cum bellare perita,
Tum mores formare scia, et componere cantu.
Neu tenera in pueris nævo intabesceret ætas
(Quandoquidem in vitium mens est hæc cerea flecti,
Cumque iter ambiguum (Belf. et Lugd., ambivium)
[ramosa ad compita vexit ;

Proposuitque viam, Samio præeunte, bicalem ^k ;
Dextra sequi cunctatur iners, votoque maligno
C Læva tenet) visa est ea tum via rector illi ^l :
Servabat teneros custodia pervigil annos,
Et casti comites, et opis rubrica ^m magistræ
Apposita, et curvos innormans regula mores,
Et pressus ratione animus, vincique laborans,
Ac præceptoris ducens sub pollice vultum :
Signabat trepidas, et adhuc rationis egentes,
Consilii que inopes prætexta [subintellige, toga] aptis-
[sima mentes,
Dicta, quod hanc Tyrio lymbus prætexeret ostro,
Et super hanc afficta toreumata ⁿ, græculus usus
(A Graiis traxere Itali ^o) index nobilitatis.

24. Hic tum cultus erat. Transcensa puertia post-
[quam

^j Ex toto.

D ^k Pythagoras Samius qualitatem vitæ humanæ Y lit-
teræ conformavit. Not. mss. ibid. Hinc collige, quid
ramosa compita, quid via bicallis.

^l Sensus est : Genti Romanæ tunc, quando pueri-
tia a vitiis ad virtutem flexu facilis erat, visum est
hac pueros ad virtutem via deducere ; iis nempe ad-
hibendo custodes, etc.

^m Rubrica fabrorum linea, dicta a rubro colore.
Ponitur autem pro diligentia magistrali. Not. mss.
ibid.

ⁿ Id est, bullæ aureæ. Not. mss. ibid. Non erant
autem illæ togis prætextis affictæ, sed e collo puero-
rum suspensæ.

^o Imo usum hunc ab Etruscis ductum fuisse, docet
ac probat Wolfgangus Lazius in Commentariis rei-
publ. Rom. lib. viii, cap. 2, ubi de prætexta plura
dissert. De bulla vero sigillatim etiam agit lib. ix,
cap. 13.

Vestibat teneras molli lanugine malas
 (Id bis octonos erat atrectasse Decembres)
 Cedebat prætexta togæ, patriisque coevas
 Aptabant laribus, puerilia munera, bullas.
 Hic trepida optatum sortita infantia finem,
 Hic fixit metas : exin bellique domique
 Utilis, et rebus quavis in parte gerendis
 Quisque putabatur maturo commodus ævo.
 Hauserat hoc ævi, juvenisque togatus agebat
 Ætatis solidam cumulado robore partem,
 Cum super addictas præsulque et dux regiones
 Effertur, terris qua Gallicus incubat axis,
 Cum vindex scelerum, tum dispensator honorum.
 Orbem tum totum * victor Romanus habebat,
 Qua mare, qua tellus, qua cardo invergit uterque ;
 Si quod in orbe fretum, si quis sinus abditus us-

[quam,

Si quod clima fores Phœbeæ lampadis expers,
 Si qua fuit regio, fulvum quæ gigneret aurum,
 Nil nisi Romani vivebat nominis umbra ;
 Arbitrio sancti constabant cuncta senatus.
 Sceptræ, magistratus, tituli, prætoria, sellæ,
 Prætexta [*Belf.*, prætexta et], trabeæ, fasces, insigne
 [tribunal,

Ædilis, quæstor, dictator, juridicusque,
 Et, rerum cui summa patet paretque, monarchos,
 Et conflandarum per gentes cautio legum,
 Et pax et bellum, lis et concordia rerum,
 Omnia conscriptis servibant patribus olim,
 Quos penes immensi stabat custodia mundi :
 Cumque forent clausi resides in parte sacelli,
 Divinis quadrum fingeant legibus orbem.
 Gestorum series aliquatenus intercepta,
 A diverticulo demum repetita placebit.

25. Crescebat meritis mactus successibus he-

[ros,

Perfectique sequax, primam tendebat ad arcem ^b
 Cursibus impigris ; ne non perfectus ab omni
 Parte foret, sacer et præsul jam jamque futurus.
 Utque ad letiferas aciem contendere pestes,
 Emersasque hæreses [*Belf.*, Hæreticasque lues] unde
 [unde extrudere posset,

Armabat doctam vivax facundia linguam.
 Justitiæ doctor, juris quoque norma futurus,
 Jure dedit studium discendo ex tempore juri.
 Quique pudicitiae populis documenta daturus,
 Et casti cauturus erat decreta cubilis,
 Ordine præcipuo legalis fœdera lecti
 Suscipit, et casta vitam cum conjugè ducens,
 Jura voluptati permisit nulla nefandæ ;
 Gignendæ tantum contentus vivere proli.

26. Cumque virum late parentis ab omnia terræ

* Per hyperbolen.

^b Sipientiæ scilicet et virtutis. Not. mss.

^c Lascivis, id est castis quidem, sed juvenilibus
 tamen ac inanibus studiis venandi pascebat animum

A Multa fatigaret privatim et publice (*B.*, privata et
 [publica] cura,

Pronior in patrias animum defixerat oras
 Affectus genitalis humi, quam mitibus usque
 Temperat officiis et molli flectit habena,
 Præsens præsentem præsentem numine firmans.
 Hæc domus, hæc requies, hæc ablectatio vitæ :
 Vel quia fundorum non contemnenda facultas
 Hic illi fuerat, juris monumenta paterni ;
 Vel quia (terrigenis est quod nonnulla voluptas)
 Copia multarum juveni permagna ferarum
 Silvestres præbebat opes. Venatibus ille
 Deditus, et levium meditans spectacula rerum,
 Lascivis animum studiis pascebat inertem * :
 Cumque foret sacri dilutus fonte liquoris,
 Nudo se tantum gaudebat nomine dici
 Christicolam ; luteum sapiebant cætera sæclum.

27. Altoque et lato stabat gratissima quondam

Urbe pyrus media, populo spectabilis omni ;
 Non quia pendentum flavebat honore pyrorum,
 Nec quia perpetuæ vernabat munere frondis ;
 Sed deprensarum passim capita alta ferarum,
 Arboris obscœnæ patulis hærentia ramis,
 Præbebant vano plausum et spectacula vulgo.
 Horrebant illic trepidi ramalia ^d cervi,
 Et dirum frendentis apri fera spicula, dentes,
 Acribus exitium meditantibus forte molossis :
 Tunc quoque sic variis arboribus induta tropæis,
 Fundebat rudibus lascivi semina risus.
 Fixerat hæc Juvenis, laudis captator et auræ,
 Qua faciles animi pascique capique suescunt.

C

CAPUT II.

S. Amatoris zelus adversus Germani superstitionem
 et hujus ira.

28. Urbis amor nostræ, sacrique rector ovilis,
 Præsul Amator erat, merito cognomine mactus.

Doctor magnificus, meritorum luce coruscus,
 Signorum titulis longe lateque celebris.
 Noverat hic rapidis metam præfigere flammis,
 Noverat adversas verbo detrudere pestes,
 Auribus obstructis aditum prætere vocis,
 Officium vinctis præcepto reddere linguis,
 Post funus functis usum concedere lucis :
 Omnia qui poterat, sancto dedit omnia posse.
 Sancte gregis tutor, qui jure vocaris Amator,
 Non auri aut mundi, verum trans omnia Christi ;
 Ne mihi succense, de te perpauca loquenti.
 Gestorum mihi dulce foret monumenta tuorum,
 Et vitæ totum plectro percurrere textum ;
 Sed revocat sumpti series perlonga laboris ;
 Nec sinit a cœpto quoquam deflectere calle.
 Et te grandiloquos vellem nutrisse poetas,
 Qui tibi multicana possent garrere camœna.
 Vatibus ut careas, rectorum est culpa tuorum *.

inertem, hoc est ab officii sui curis vacantem, atque
 interquiescentem.

^d Cornua. Not. mss.

* Videtur suggillare episcopos Antissiodorenses,
 quod artem poeticam non magis in clero foverint.

His aliud dabimus tempusque locumque querelis.
 Tu tamen interea præsentibus utere, pastor,
 Obsequiis; et si qua meo condigna relatu
 Ad nostri poterunt præconia currere Patris,
 Laudibus illa tuis accedere posse, putato.
 Tu pater; ille tuus per Christum denique natus,
 Crede mihi, magnæ reputatur portio laudis,
 Cum patris in faciem nati laudatur imago.
 Narrandi cœptum repetat jam musa tenorem.

29. Insanos ritus et noxia ludicra sancti
 Ægre fert animus; nec distulit ille superbos
 Inceptus miti jam tum compescere fatu,
 Talibus aggressus, captato tempore, verbis:
 Cum te frenandis Romana industria terris
 Prætulit, et patriæ patremque ducemque tuendæ,
 Credidit esse virum; nec res tum credita, vero
 Abstitit: esse virum te denique multa coarctant,
 Cum titulus generis, tum magni culmen honoris,
 Et, quod utrumque regit, divinis accumulatum
 Ingeniis pectus, mensque omnis conscia recti.
 Sola virile decus levitas fœdatque fugatque;
 Sola, inquam, levitas. Insano proxima testis
 Abstirpanda suis, en, cum radicibus arbos,
 Quamprimum potis est. Sectentur talia divi
 Numinis expertes; aliud [B., non ista] professio
 [nostræ
 Relligionis amat, cum [ms. Lob., cui] quid mage
 [postulet usus,
 Quærenti sola occurrit meditatio mortis.
 Multa suis gravitas meruit præconia sæclis:
 Eximium fecit levis inconstantia nullum.
 Desine proclives lubricosque ad devia vulgi
 Præcipitare animos. Res est incognita nulli:
 Crimina, quæ magnis auctoribus usa [B., acta] ge-
 [runtur,
 Corruptant citius; multoque domestica pejus,
 Extima quam serpunt; homines cum sponte se-
 [quaces
 Præmonstrata ducum rapiunt exempla suorum.
 Ergo age, et omissis, quæ ludicra cumque putantur,
 O præstans animi, complectere seria tantum.
 Ista repræsentant, quærit respublica qualem,
 Signa virum; satis ista decent in principe signa.
 Sæpius ista viri præsul stillabat in aurem;
 Ille levi ferre^b, et cœptis instare superbis:
 Irrita nam celeres rapiebant omnia venti.

30. Certa fuit Juveni visendi prædia quædam
 Causa die; cujus tandem progressus ab urbe
 Obtulit optatam votis quoque præsulis horam:
 Utque erat in Domini solum defixus amore,
 Perque hoc humani contemptor jure timoris,
 Ascito sacri quamprimum milite cleri
 Ridiculi gerulam, capitumque immane feracem
 Arborem adit; quantoque potest insistere jussu,
 Præcipit inflicto cæsam procumbere ferro.
 Cædentum tremuere manus, pavidique verenda

^a Scilicet S. Germani.

^b *Levi ferre*, pro *floci facere*. Hunc versum sic

A Majestate ducis, si robora chara ferirent,
 In sua vertendas metuebant colla secures.
 Cæsores trepido sanctus torpore paventes
 Ut vidit, raptam primus tentare bipennem
 Ausus, et injecto violanda in robora ferro,
 Jam vestrum nemo dubitet succidere, dixit.
 In caput hoc unum noxæ repletur origo:
 Dicite, me fecisse nefas. Hoc inquit: et omnis
 Paruit imperiis, licet insegura (B., quamvis male-
 [cauta), jubentis

Turba. Sonat crebris accisa bipennibus arbos,
 Ictaque dat gemitus: et cum durissima ferro,
 Pondere tum proprio victa, occubuitque, ruitque.
 Tum primum admisit solari munere tacta
 Subdita terra diem; rebus tum præbita vanis
 Interit, et meritos arbor conflatur in ignes.
 B Quæque affixa diu fuerant oscilla ferarum,
 Pontificis jussu tota pelluntur ab urbe.
 Hæc rure abducto siebant principe cuncta.

31. Fama, quid in cœlo rerum pelagoque geratur
 Et tellure, videt, totique est conscia mundo;
 Quodque usquam est, toto quanquam sit ab orbe
 [remotum,

Inspicit, inque cavas penetrat malefida latebras.
 Omnia cum didicit, mox omnibus omnia pandit.
 Et, quia dicentem sequitur nonnulla venustas
 Verborum, crescitque novis facundia causis,
 Multa fides illi vulgo præbetur ab omni.
 Non ea rem clamore gerit, sed murmure vocis,
 Nescio quid, raucum et grave cornicatur inepta:
 C Mille trahit secum rumores, mille susurros:
 Mistaque cum veris pariter quoque falsa geruntur.
 Cumque novis vacuas implet sermonibus auras,
 Succedunt comites nonnunquam gaudia cassa:
 Nunc timor; interdum rabies invisæ furoris:
 Advolat hæc juveni, inflicti prænuntia damni:
 Arboris occasu spretumque ducem læsumque tri-
 [bunal (B., spretum læsumque tribunal),
 Et sublata sui queritur male jura timoris;
 Nec fore se posthac ullius in orbe vigoris,
 Si non censori [pro censorii] jam tum temerator
 [honoris

Supplicium toti præsul dependeret urbi.
 Occupat ira virum; seseque ferocior ipso,
 Infremuitque minax, traxitque per ora ruborem:
 Ut fremit acer equus, cum Martius ære canoro
 D Signa movet tubicen, pugnæque insumit (B., incen-
 [dit) amorem.

Non illum magni reverentia pontificatus,
 Non sanctæ cohibet respectus religionis:
 Absistunt oculis rectum, pietasque, pudorque:
 Torva furit, sanctoque necem meditatur iniquam
 Dirus: et, O socii, lectissima pectora, dixit,
 Præcipientem hunc rapite, et meritis sontissima pœnis
 Membra date, stygiæque reum demittite morti.
 Sentiatur, esse viros. Sic fatus: et acrior ira,

mutat Ms. Belfortii:

TALIBUS HAUD MONITIS VENARI DESTITIT ILLE.

Arma parent, coeantque animis in praelia totis,
Edicit sociis. Neu plebs obstare furenti
Posset, et obductis aditum defendere portis,
Occupat ignaram congestis viribus urbem.

32. Sanctus, ut accensi comperta est principis
[ira,

Martyr ut emeritam certamine sumere palmam,
Utque sui possit perfundi fonte cruoris,
Optat; et intrepido profundit talia vultu:
Quod satis est, supraque satis, huc viximus usque:
Nunc faciem penetrare cupit cum spiritus ardens,
Christe, tuam, tædetque viæ, tædetque laboris:
Qua breviora patent recti compendia callis,
Ire juvat: via sit trepidis nimis ardua quanquam;
Sidereos propere dabitur contingere campos,
Sanguinis effusi si nos vestigia ducant.

Martyrii titulum tensis complectimur ulnis,
Et sponte expetimus pulchram per vulnera mortem.
Tu modo nos dignare tuo pro nomine testes.

Hæc dicens, animumque neci, collumque parabat
Carnifici: stat fixa viro sententia mortis
Intrepido. Sed, Christe, tuis mundissima castris
Lilia cum [B. juncta] rosis pariter candentia ver-
[nant;

Nec te martyrii constantia sola meretur,
Nec fuso quisquam tantum sit sanguine martyr;
Sæpe etiam multis peperit pia vita coronam;
Estque sacerdotum confessio munda tuorum
Grata tibi, quos justitiæ perfectio vestit.
Tuque adeo, quem mens atri plenissima fellis
In sanctum peccare monet [al., movet], sævissime
[princeps,

Nil tibi, nil, voto non succedente maligno,
Collatum ducas: et tu quandoque futurus
Certe præsul eris toto notissimus orbe.
Arbiter æternus jamdudum præsciit istud,
Nec sinit insontis fœdari sorde cruoris
Præscitas ad sacra manus, medicina salubris
Per quas innumeros fluxura putatur ad ægros.

CAPUT III.

*Revelatio S. Amatori facta, de suo obitu, et successione
Germani, hujusque conversio et mirabilis ordi-
natio.*

33. Præsul ut emeritam multo certamine palmam
Sumeret, assumptus divini in parte senatus,
Tempus erat, licuitque viro prædiscere tempus:
Quive foret sacri post se successor honoris
Inspirante Deo, et plebis curante salutem,
Urbs antiqua fuit, toto celeberrima mundo,
Ædua dicta prius. Primaria cum jacerentur

* Mera hæc est fabula: neque enim urbi Celticæ,
antequam Romanos novisset, nomen ab hædo Lati-
num datum fuisse credibile est.

† Imo hoc diu ante Julii Cæsaris adventum in Gal-
lias contigisse ostendit Valesius in notitia Gall. in
Augustoduno Æduorum. Negat vero idem Augusto-
duno ullum unquam jus metropolitum fuisse in
alias provincias, ac ne in Lugdunensem quidem.
Vide infra, not. *

‡ Quando autem aut a quibus scriptoribus caput

A Fundamenta solo, geminos fert fabula visos
Praelia lascivis agitantibus lusibus hædos.
Auspiciis veteres assueti denique primis
Nomina condendis ponebant urbibus olim *.

Hanc primum veniens Alpino a vertice Cæsar,
Tunc cum barbarico feritaret [B., suboleret] Gallia
[ritu,

Ascivit sociam, gentisque in fœdera traxit
Romulæ, sociosque novos fratresque vocavit †;
Inque caput regni primatum sumere jussit.
Celtica Roma dein voluit cœpitque vocari *.

34. Crevit amicitiae sensim per tempora robur;
Urbs quoque provectum meritisque et nomine
[sumpsit,

Augustidunum demum concepta vocari †,

B Augusti montem transfert quod Celtica lingua.
Non fuit illa ferax frugum per sæcula tellus,
Nec [B., Non] opulenta satis: cingunt namque om-
[nia silvæ

Montibus horricomis, sterilisque ad semina cespes,
Vomeris impatiens, curvique immunis aratri;
Et vexat duras cœli inclementia terras.

Verum nulla viros tellus magis extulit armis
Præcipuos, animique magis ad praelia lecti.

Ergo ubi vicinæ præsensit tempora mortis
Sanctus et omnino semper memorandus Amator,
Urbis ad edictæ non segnis mœnia tendit.

Officii summam servabat Julius illic †,
Vir præstans, et cum præfecti culmine clarus,
Tum fidei purus votoque et nomine cultor.

C Antistes quoque sanctus erat Simplicius illic,
Magni vir meriti, magnique minister honoris.
Junctaque pontifici regalis jure potestas,
Commissam paribus plebem frenabat habenis:
Hic tumidam rigida gentem ditio premebat;
Ille salutiferi formabat munere verbi.

35. Adventare virum præsul, præsesque beatum
Ut sensere; parant, turmis hinc inde coactis
Et cleri et populi, venienti occurrere sancto;

Excipiuntque virum: dicta acceptaque salute,
In gremium duxere suæ solemniter urbis.

Noctem lætitiæ tribuere et laudibus illam.
Utque vigil nitido rutilans disclusit ab ortu
Purpureas aurora fores, stellisque fugatis,
Lucifer exactæ fecit discrimina noctis,

D Præsidis ad celsum se pergere velle tribunal,
Præsul ait, properatque viam: fert obvius illi
Ille gradum, quantisque potest sanctum veneratur
Obsequiis, humilique petit benedicier ore.
Tunc voti compos: prætoria ducit in alta.

† Videtur putasse Hericus præfecti Galliarum se-
dem ordinariam fuisse Augustoduni per hæc tempo-
ra. Hinc urbem illam, opinor, caput regni paulo
ante vocitabat; sed hoc falsum esse constat.

gentis Æduorum dictum est Celtica Roma? Ita ne-
gando quærit ibidem Valesius.

‡ Ab Augusto igitur, a quo forsitan beneficiis
auctum aut operibus exornatum erat, et a monte
vicino, Augustodunum nomen Latino-Gallicum ac-
cepit: vulgo Autun. Valesius ibid.

§ Videtur putasse Hericus præfecti Galliarum se-
dem ordinariam fuisse Augustoduni per hæc tempo-
ra. Hinc urbem illam, opinor, caput regni paulo
ante vocitabat; sed hoc falsum esse constat.

Coram, quæ vellet, cum facta est copia fandi,
 Talibus aggreditur : Nolim, quod venimus, inquit,
 Eventu reris *, vir præstantissime, factum :
 Seria res tantumque viæ, tantumque laboris
 Sumere nos monuit. Decessus tempora nostri
 Conditor accelerat, gravium molemque laborum
 Fine levat, finisque diem prædiscere donat.
 Nec tam supremæ sors et vicinia mortis,
 Quam nos cura pii post nos percellit ovilis.
 Et quia magnanimum non est permagna virorum
 Copia, quis sanctæ committi regmina plebis
 Jure queant, ac multa seges fortique bonoque
 Indiget agricola ; res est quæ maxime (B., me Her-

[cule) vestram

Poscit opem ; quando injussu non principis illam
 Moliri potis est : tantum fert vestra decoris
 Majestas, ipsoque suo fit pondere pluris.
 Summa rei est : petimus (non aspernare peten-

[tem)

Germano liceat flavi decerpere crinis
 Cæsariem : vas ille Deo lectumque sacrumque
 Usibus Ecclesiæ [B., ac pariter] studiis conducet

[honestis.

36. Dirigit novitate rei, multumque retractans,
 Quanquam dixit, erat regno gratissimus omni ;
 Divinis humana nefas præferre putamus.

Quocirca quod, flante Deo, prænoscis agendum,
 Accelera : officio non defraudabere nostro.

Voto perfruitus, notamque relatus ad urbem,
 Ampla per ecclesiæ solemniter atria plebem

Stare jubet cunctam, cœtuque ex more coacto,
 Inque unum cunctis aciem tendentibus, inquit :

Fratres et filii, sudoris præmia nostri,
 Sumite rem, modicis liceat quam promere verbis :
 Post infinitos immani mole labores

Rebus in angustis, quos huc toleravimus usque ;

Post inconstantis permensa volumina vitæ ;

Post gravis exsili non mitia pondera fesso

Optato patriam donatur cernere veram.

Et quanquam carnis gratamur compede solvi,

Spiritus ut Christo mereatur jure coesse ;

Anxia cura tamen nostri nos angit ovilis.

Ergo agite, et tanti inspectantes millia cœtus,

Ecclesiæ dignum post me signate magistrum.

Omnibus æque viris unum præponite cunctis,

Frugè salutiferi certo qui tempore verbi

Sufficiat vestris propensa diaria mensis.

Obticuere omnes : rem tantum pectore versant.

Ille, rei melius cui finis et ordo patebat,

Limina ad ecclesiæ gressum flectitque citatque.

37. Prosequitur plebs tota virum, templique pa-

[rabant

Cum sancto penetrare fores : instantibus ille

Restitit, ac placido cunctos affamine mulcens,

Officii est, dixit, votique in sæcula nostri,

Divinam curare domum, pacisque ministros

* Modus indicativus pro subjunct.

A Ordine pacato divinis admittere tectis ;

At quos cædis amor bellique insana cupido

Instimulat, totis quamprimum arcere sacellis :

Obtentu quoniam facta est domus ista precandi ;

Non ut vesani præstet spectacula Martis.

Ergo ut magnificis interfore sacramentis

Copia cuique fiat [B., fiet], telis ferroque maligno

Exonerate manus. Dixit ; nec dicere tempus

Plura tulit : posito nam cuncti pondere ferri,

Ense latus, jaculoque manus solvuntque levantque.

Collisu armorum tellus subjecta retinnit.

Sic præcedentem templi in penetralia sanctum,

Plebs est nisa sequi. Posita jam fronte minaci,

Nescius ingenii, provisæ nescius artis,

Dux aderat, primusque subit : sic postulat ordo.

B Præsul sepositis Germanum ut conspicit armis,

Fortibus arctari templi jubet ostia claustris.

Fit dicto citius, mandarat quod faciendum.

Quis tibi, magne Leo, cernenti talia vultus ?

Quæ tibi tum capto primum sententia venit

Plurima volventi ? Casso conabere cuncta.

Si sævire voles, armorum spicula desunt ;

Sive fuga labi, patet hic non exitus usquam.

Mansuescas potius ; magis hæc sententia præstat,

Disce patique manum, humanos nec effuge tactus :

Mitibus includi pudeat non denique caulis.

Res hæc multorum quondam celebrabitur ore,

Si contingat oves inter recubare leonem.

38. Antistes, sacri circumfuso agmine cleri,

Vique manumque virum primus pervadit inermem,

C Magno ausum præbente Deo ; cujusque vocato

Nomine, sublimi crinem de vertice carpens,

Mutatamque animo mutans discrimine vestis,

Promotum jubet esse gradus in honore secundi^b ;

Sollicitum satis esse monens, pignusque receptum

Illæsa servare fide ; quod protinus ipsum

Sciret in ecclesiæ post se fore regnare primum,

Hæredemque loci, successoremque magistri.

Discite, doctores, decretorumque datores,

Pastoresque gregis (sed multi nomine tantum)

Mystica qui rudibus committi posse negatis

Sacramenta Dei (verum nec id esse negamus)

Discite Spiritui sed vos submittere sancto ;

Cujus opus lex est, et dispensatio norma :

Atque ubi vult, spirat ; quoniam Natoque Patrique

D Majestate pari communicat : inque docendo

Non eget ille mora : quoniam tetigisse, docere est ;

Et voluisse, agere : et mutat, cum denique lustral.

39. Longa via est, iter arduum ; id ut (B., id

[ut tandem) acceleretur,

Infirmis tardamur equis, quique impetu primo

Acrius inceptum peragunt vix denique cursum :

Velle bonum quoniam retinent, sed posse pusillum.

Consule, chare comes, quocirca illisque tibi que ;

Digressusque domo, metas hic figito primas.

Incepisse aliquid jam pars est quantula facti.

^b Id est presbyterii. Not. mss.

PRÆFACIO LIBRI SECUNDI,

Τετάρτῳ τετραστοφῶν edita.

40. Priscos ingenii cura poematis
Vates cum raperet (quippe facetius,
Purum, molle, canorum,
Olim scribere laus erat)
Phœbeis laribus vota potentia
Indebant, solitis relligionibus,
Musas vela futuro
Credentes dare carmini.
Centum vocibus hic ora crepantia,
Hic linguas totidem, pectus aheneum,
Oris ferrea plectra,
Exibat studiosius.
Me robusta fides, mens bene credula,
Diversum petere, et sane [B., quippe] decentius,
Ne dicam officiosum,
Importunus excitat.
O lux terrigenum mentibus addita!
O mirande nimis Spiritus artifex!
O largitor honorum!
O facundia fertilis!
Olim formifluos qui latices super
Portabare fovens, formificans quoque:
Cuncta informia namque
Exstant te sine, Conditor.

* Quasi dicat: *Non ante cruciari se sanctus desiit quam vivere.*

A 41. Inceptis placido flamine cursibus
Aspira, et faciles suggere dactylos,
Spondeosque morosos:
Namque hæc copula gratior.
At non sufficiunt verba fluentia,
Ni sit materies splendida carminis,
Utrumque approbat usus,
Et nos utraque poscimus:
Quanquam tanta sit hæc, tamque peressua;
Ut sensus merito mensque perhorreat
Tantæ scrupea molis,
Atque intacta cacumina:
Nonnullas operas postulat attamen,
In littus fluvium cogere turgidum,
Campos cum per apertos
Sese latius explicat,
B O nostri validæ pontificis cruces!
Quis non sufficiunt verba, manus quoque:
Nedum cuique ferendas
Ullo fœdere dixerim.
Illis figam calamum, te tamen auspice,
Pro quo cuncta quidem pertulit aspera,
Nec bis, nec semel illo;
Sed, quam vita, morosior*,

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

S. Amatoris obitus; successio S. Germani; et initium
vitæ austerissimæ.

42. Moribus et meritis spectatus Amator opimis
Vivere cui Christus fuit, et sors ultima lucrum,
Virtutum plenus titulis, plenusque dierum,
Cœperat emeritam, sudorum præmia, palmam,
Candentis specie transfusus in astra columbæ.
Tum vero populos in consona vota ruentes
Aspiceres, spirante Deo: namque agmina cleri
Nobilibus conserta ruunt; plebs rustica plebi
Concinit urbanæ; par est sententia cunctis,
Vox eadem; studiisque ardent communibus omnes
Germano titulum decernere pontificatus:
Hunc claris meritis, hunc nobilitate legendum,
Dogmate præcipuum, generoso pectore primum,
Principibus notum, et nonnulla parte verendum,
Cautum consiliis divo de fonte petitis.
Multa viri castam cumulant præconia laudem:
Materiem merita alta dabant; perque ora volentum
Libera sponte fluunt sermonis famina veri.
Cuique aliud non est, nec præstat copia fandi,

C Germanum ingeminat, Germanum ad sidera jactat
Quaque feras oculos, quaque aurem ducere tentes,
Omnia Germanum. Tanta est concordia vocum.

43. Multa renitenti, seque abjurare paranti,
Civile instituunt Primati inferre duellum;
Statque animis incœpta sequi, nec ducere quoquam
Proposita de sorte pedem. Quid victa potestas,
Quid contra niti populorum millia possit?
Quin moremque gerat, superaue ab sede profecta
Instantis norit causam prodisse negoti.

44. Si quos præterea pro se fortasse pararat
Patronos obices; rerum mox cardine verso,
Sensit in adversas animum deponere partes;
Expertus, qua velle Dei est, huc cætera flecti.

45. Sumptus honos, non sponte licet, factusque
[sacerdos,
D Si quid erat luteum, prudens convertit in aurum;
Augmentoque gradus virtutum copia fluxit.
Labentis linquantur opes et munia regni,
Lucraque cum pompis, et quidquid labile, lapsum,
Lapsurumve putes, mens est ea pendere flocci.
Quin et paupertas opibus prælata caducis,

Quidquid ad humanos licito contraverat usus,
Spe melior aridis * large [B., manu larga] transfun-
[dit egenis,

Instanti contenta die, nec crastina curans.
Uxor, ad amplexus tantum fidissima castos
Hac subjecta tenus, sortem est in versa sororis,
Cœlestem cœlebs sancto cum conjuge vitam
In reliquum ductura diem. Mutatio celsi
Hæc fuit illa Dei; confectum est munere cujus,
Si quando lævam sana quis mente perosus,
Pronior in dextram valido conanime fertur.

46. Ardua currenti moles in carmine surgit,
Pondere torva suo; quod non est tempore visa,
Non audita rudi; perque hoc incognita cunctis,
Credita non cunctis, tentata est denique paucis.
Spiritus alme, veni; quaque id virtute dedisti
Quo posset fieri, da nunc quoque posse profari.
Factus apostolici compos, et compar [B., compar et
compos] [honoris,

Duxit apostolicam factis et nomine vitam:
Indixit quæ^b suæ mox ardua prælia carni,
Æternasque cruces animi commenta ferocis.

47. Ex qua namque die dici concepit et esse
Forte sacer, tanta carnem impietate subegit,
Os ut ab omnimodis exin secluserit escis,
Quis avidum affectant humana inventa saporem:
Non usum Cereris, non usum denique Bacchi
Jam tum vel labiis passus contingere summis;
Non oleum, non ille cibus insumpsit acetum,
Quo sine nulla placent, exstant lautissima quan-
[quam:

Præsiccis dapibus salis adjuncta negavit.

48 Festa dies ferias si quando indixerat orbi,
Induto carnem nitida de Virgine Verbo,
Vel cum tartareo victor redivivus ab orco
Extulit humanæ secum vexilla salutis,
Singula solemnibus pro religione diei
Indulsisse ferunt expensis pocula parcis:
Vina sed irriguis undantius obruta lymphis,
Nativum abnuerant, nec jam modo vina, saporem.

49. Corpus inane cibo sustentaturus inertis,
Davidis memor ille boni, cui carmina curæ,
Libavit primo cineres; sic hordea sumpsit.
Is modo panis erat: factum sumpsisse reatus
Alterius manibus, si non hunc impiger ipse
Excuteret moleretque suis: referre peritus,
Externo, an proprio victum sudore pararet,
Quodque foret manuum felix probitate suarum.
Temperius sumpsisse cibum fortasse voluptas
Qualemcunque foret; præceps cum linqueret arva
Phœbus, in Hesperias occasu pronior undas,
Persiccis dapibus certam præscripserat horam.
Ad medium hebdomadis quoties duravit inanis?
Sæpius in septem traxit jejunia noctes.

50. Qua tulit æstivos anni pro parte calores,
Hac tulit et rigidas ipsa cum veste pruinas.

* An avidis?

^b Id est generosi. Not. mss.

Id est, non ut famem tollerent, sed ut volupta-

A Vestis erat tenui tunicam supplesse cuculla,
Ciliciumque interne latens [B., intus latitans]: hoc
[horrida membra,

Dura cutis, nullo molles in tempore somni.
Sumpta semel, jugi nunquam concessit ab usu,
Tradita pauperibus nisi cum successit in usum,
Aut attrita nimis nullos dedcessit ad usus.
Ac velut hostiles in planum fundere turres
Quisque ruens, valida premit obsidione rebelles;
Nec cessat machinis [B., technis], nec fictis arte la-
[tebris;

Cumque foris gladio pugnat, terroribus intus,
Non prius absistens teneat quam mœnia victor:
Hisdem animis corpus vexans acerrimus hostis,
Exposusque sibi, nunc his, nunc impetit illis
B Mortificare modis: jejunis afficit intus,
Asperitate foris; domitoque immane leoni
Aspera proponens, tum deteriora minatur.
O nova perdomitæ nimium constantia carnis,
Naturæ cui jura datum est superare potentis,
Ingenitumque homini pedibus substernere πᾶθος?

51. Lectus erat, quadri gracilis complexio ligni,
Flammarum exuviis cinerisque aspergine duri,
Margine plena tenus: confectus jamque jacentis
Duruerat de mole cinis, rigidique ferebat
Terga soli: duræ dederant stratoria setæ,
Pertenui subjecta sago: qua plurima cervis
Verticis excelsi superam consurgit ad arcem,
Nulla viri supposta caput res extulit unquam.
Damnarat sic membra solo. Quid, noctibus ille
Cuod non detraxit fesso de corpore vestem?

C Rara pedum tegmenta tulit; sic singula raro:
Sanctorum sancto non dempsit pignora collo.
Non pectus gemitu, non os immune precatu.
Hæc inter, cui non somnum tormenta negarent?
In carmen procede, liber, mens anxia dixit;
Ulteriora vocant. Alio mox numine tacta,
Stemus, item dixit: revocant primaria cursum:
Nec semel his hæsisse sat est, refricata placebunt
Illa magis: spectanda viri conversio sancti,
Virque viro veteri novus æqua lance ferendus;
Quid fuerit, quid sit factus, quis prodiit ex quo.

52. Pransuro quondam regali prædia luxu
Orbis antiquis dapium diversa ferebant:
Nec modus impensæ; nec edendi copia simplex;
Vilia, nata domi; non magna, domestica quæque;
D Arte petita magis, duroque labore sequentum
Empta placent: quodque est ima tellure ferarum,
Quod cœlo volucrum, pelagique per abdita nantum,
Principis infrenes conducebatur ad usus,
Non mandante fame, at varium latura saporem *
Has epulas, hæc fallacis lactamina mundi
Hauta prius juveni (rerum commercia mira!)
Post compensarunt ter binis hordea lustris^d,
Libati cineres, jejunia longa dierum.
Quæ veniunt patriis et prima et plurima terris,

tem cumulant. Not. mss. cod. Lugd.

^d Hoc est, annis triginta, quibus episcopus fuit.

Vina ministrabant gemmæ pretiosa capaces;
 Ut diversorum taceam commenta liquorum.
 Extulit hæc palmis interdum fonte petita
 Lympha cavis; culpamque putes, nisi sumere parce.

53. Quid memorem phrygio perscriptas pectine
 [vestes,

Nec semel in Tyrios cocta indumenta rubores,
 Crassius his aurum superinsutasque smaragdos,
 Tum byssos niveas, holoserica plumea, torques;
 Multa, duci quæ larga dabat fortuna superbo,
 Singula discretis alium factura diebus!

Artubus his olidi induxit setalia capri,
 Interulis quondam solitus sudare τοιχάπτοιον^a.

Quid, quod et officiis expletum rite diurnis
 (Tum ludos tractabat enim, tum seria passim)

A turba ad placidi cedentem tuta cubilis
 Mollior exceptum somnos haurire salubres

Culcita suadebat, rutilo lautissima cocco?
 Hæc eadem rigido tellus asperima tergo

Membra tulit, niveas jam dediscentia plumas.
 Nec somnis operam dedit, at plangoribus ille:

Inque suo stratu Domini memor omnipotentis,
 Ac veteris jam tum recolens vestigia vitæ,

Deluit^b internas fletu medicante latebras.
 Hostia viva, placens, rationis acumina fulta,

Sic se virtutum casta mactavit in ara;
 Post Christum portare crucem, seseque negato,

Gnarus ad astrigeri contendere culmina cæli,
 Confixus cui mundus erat, qui denique mundo:

CAPUT II.

Collatio sancti cum apostolis, martyribus, etc. Ejusdem hospitalitas, solitudo, cœnobium.

54. Prudentes assunto viri sensuque coacto
 Expendant hujus causas et sensa negoti,
 Consultisque animis, tulerit quod maxime dignum,
 [B., quæ digna relatu]

Quisque ferat: mihi certe eadem sententia perstat,
 Inque dies animo est magis illapsura tenaci,

Germanum, quantis hac vixit sorte diebus,
 Nobile martyrium totidem traxisse diebus.

Nemo molestus eat; ferat ista superflua nemo.
 Germanus mihi martyr erit; nec ducar ineptus,

Pro nobis ora, magne, cum dixerò, martyr.

55. Quodque est his potius; quanquam vocer im-
 [probus, ausim,

Magna quibus toto seges exspatiavit in orbe,
 Fidus apostolicis Germanum inscribere granis;

Et si non numero, numeri quem finiit auctor,
 At merito. Meritis ipsis concurrere Petro

Haud vetitum; meritis Petrus non invidet æquis.
 Vitam et virtutes a nostro præsule gestas

^a *Interulas dicimus interiores tunicas; trichaptas autem, capillaris subtilitatis: τριχαι (imo τριχαις) enim Græce capilli.* Ita Not. mss. ibid. Alioqui τριχάπτοιον proprie bombycinum quoddam textum, ex quo capitis crines constringuntur, Latinis crinale dictum. Sed patet hoc loco tunicam subtilem intelligi oppositam asperitati cilicii.

^b Pro eluit vel diluit.

^c Pro dicito.

A Et documenta lege [B., legas]: si non et apostolus
 [esse
 Et dici valeat, vel dic, vel dicere^c fallax.

56. Pontificum cathedras quantis splendoribus
 [ornet,
 Quod satis emineat, non est hinc dicere multa.

Inferior nullo, multis præstantior exstans,
 Id sibi privatum Christi fert munere munus,
 Dogmate quod rutilus, signisque frequentibus in-
 Et verbo et claris confecerit omnia gestis. [gens,

57. Cur non et, liciti pepigit quia fœdera lecti,
 Virgineo quisquam tenter subducere^d serto?

Incorrupta fides, voti mens conscia recti,
 Non unquam est nivei labem perpessa pudoris.

Estque parum intactæ carnis gessisse nitelas,
 B Intimus obsceno si non homo purus ab actu,

Integritate sui studeat constare decoris.

58. Ergo age, et adductis coram rationibus, omnes
 Ordine per sanctos animum rape: congrua nostro

In cunctis sunt multa Patri: cumque agmine magno
 Mundus censoris cogetur ad ora futuri,

Cumque et apostolicus consederit ille senatus,
 Germanus rutilo subnixus et ipse sedili,

De magno decreta ratus censoria iudex
 Orbe feret: tum martyribus cum fortia sacris

Præmia pendentur, roseam feret ille coronam,
 Quam peperere cruces addicto in corpore longæ:

Cumque sacerdotes cauti pro merce talenti,
 Pro carne edomita, facti pro fenore lucri,

Ordine promeriti intrarint penetralia regni,
 C Germano in partem palma victrice locata,

Optime, dicetur, pro parvis maxima, serve,
 Excipe, quod fueris pleno de corde fidelis,

59. Terra ferax trimoda [B. triplici] beat uberat
 [colonum:

Sic sator edocuit, verbi dum semina mittit.
 Cumque alii referent nitidos super astra maniplos,

Præmia quisque sui repetens pro parte laboris,
 Germanum ternis cernes radiare coronis.

Quique a ter denis in sexagena profectus^e,
 A læva in dextram semper vestigia duxit,

Virgineo plane pollebit stemmate felix:
 Virginibus datus ille comes, Agnumque sequetur,

Quia gressum tulerit; quodque est natale pudicis,
 Concinet ætheria resonum dulcedine carmen.

Tantus ut is fieret, tua sunt hæc munia, Christe,
 D Quo sine nil rectum, cum quo sunt omnia recta.

60. Qua duo cœlicolis quondam virtute receptis
 Complacuerè patres^f, fuit hæc vernacula sancto:

Edicti memor hic toties humana monentis,
 Cui bene mox facias, quemquam non esse legendum,

^d *Subducere, pro ducere sub serto virgineo, seu virginibus annumerare.*

^e *Alludit ad parabolam de semine lapso in terram bonam et fructum afferente centesimum, sexagesimum, trigesimum, Matth. XIII. Adducitur in notis mss. Centenarius numerus a læva translatus in dextram, virginitalis symbolum est.*

^f *Abraham et Lot.* Not. mss.

Quodque viatori patuerunt ostia justī,
 Omnibus hospitii per largum præbuit usum;
 Nemo est exceptus, perpessus nemo repulsam:
 Collegit cunctos, struxit convivia cunctis:
 Intulit ipse dapes, cunctisque unde unde reffectis,
 Esuriit solus. Quantum his dependere curæ
 Dilectusve * fuit? Caperet tanquam omnia Christus
 Officia, et membris tum præsentissimus esset;
 Ille pedum sordes manibus depellere castis,
 Osculaque extersis instanter figere plantis;
 Id fecisse Deum, et fieri jussisse, peritus.
 Invalidos mira semper pietate refecit;
 Desperata diu, nec jam medicalia multis
 Ulcera dum fovit, quoties a morte resumpsit?
 Hic cæcis oculus, pes idem denique claudis,
 Pauperibusque pater: sic omnibus omnia factus,
 Offecit nullis, certavit profore cunctis.

61. Cumque ipso tantum videas hoc tempore mul-
 [tos

Secretos a plebe loco, nulloque pudore,
 Affectare animis itidem popularia laxis:
 Hic vice conversa, raro quod contigit ulli,
 In populis nitidam secreti munere vitam
 Obtinuit. Quodque mirum; mundalia tractans,
 Fallacis minime traxit contagia mundi.
 O mirum! piceas quemquam contingere sordes,
 Nec pice sædari. Mirum! quod conditus imis
 Ignis eat sinibus, vestesque ferantur inustæ.

62. Curarum permagna fuit, conducere semper
 Ecclesiæ, cui rector erat, quamque ordine miro
 Augmentis sanctæ componens religionis,
 Instituit duplici regna ad cœlestia quosque
 Ire via. Sunt perfectæ feliciter ambæ;

* *Id est diligentia.* Not. mss.

^b *Ἡρακτικὴν*, id est *activam vitam.* Not. mss.

^c *B.* Assueto praxim.

^d *Id est contemplativa.* Not. mss.

* *Deus per Isaiam:* Si separaveris pretiosum a

A Ad cœlum tendunt æquis processibus ambæ:
 Laxius una vehens (hæc esse canonica fertur),
 Ἡρακτικὴ^b assueto^c jam dudum more frequentat^e
 Altera liminibus arcta est hinc inde coactis,
 Nec per plana vehit, molitur ad ardua semper;
 Hæc et apostolica est, eademque Θεορική^d, tantum
 Secessu gaudens, secreto læta perenni.
 Hanc ingressuris tum mœnia pulchra locavit,
 Urbis ab aspectu, tumido qua prominet amni
 Surgentem ad Phœbum, fluvio tamen interjecto,
 Icaunam dixit nomen largita vetustas.
 Hoc distincta modo sors ecclesiastica crevit,
 Crevit in immensum; studiisque rapacibus omnes
 Ad sanctam certo migrabant ordine vitam,
 Felices pastore bono, quem prævia virtus
 B Fecerat egregium, proponebatque sequendum.
 Quis non civiles tali cum præsule mores
 Conciperet, quanquam modo barbarus ille venisset
 [B. fuisset]?

Quis fidei posset purus non fervere cultor,
 Etsi in centenum juratus sacra deorum?
 Quis ferus usque adeo, quem non mitescere sancti
 Gratia compulerit? Nunquam sermonibus ille
 Rem gessit tantum; poterat sic denique sperni,
 Si non et faceret: contemnendusque putatur
 Doctor in eloquiis, nisi fert suffragia factis:
 Quave, quod est Christo charum, subducere vili
 Arte queat luteos exhalans quisque vapores,
 Osque Dei dici, non est efferre facultas*.

63. Tertius ut capiat signis exordia liber,
 C Morales operas poscit finire secundus;
 Indigna quanquam cogi brevitate queratur.

vili, quasi os meum eris. *Vilis est Deo hic mundus,*
pretiosum, anima ad imaginem sui creata. Not. mss.
 ibid. Sensus ergo est: Dici non potest quo pacto ille
 animas Deo lucrari doctrina possit, qui doctrinæ
 exemplum non adjungit.

PRÆFATIO LIBRI TERTII,

Μονοκωλώ explicata.

64. Gyrauti cuneos Christicolum quos humus extulit
 Occurrit ratio cum vehemens, tum moderatior,
 Lector pace tua, quam liceat prodere purius:
 Nulli deterit hæc officii magnificentiam.
 Inspectes, alium muneribus dogmatis inclyti
 Præpollere, alium pro meritis scandere sidera,
 Hunc signis celebrem clarificat fama beatior,
 Vix unum invenias cui semel hæc omnia confluant.
 Vulgant Hilarium^a septifidis artibus inclytum;
 Martinus^b titulis signipotens astra reverberat;
 Palmam sanctifici propositi Antonius tulit [B. intulit]:
 Clarus quisque sua laude nitet tempore perpeti.

^a Pictaviensem scilicet episcopum. *Septifidis*, id est liberalibus.

^b Martinus episc. Turonensis, longe notissimus,

D Sic donis homines munificus Spiritus imbuit,
 Qui, cum simpliciter simplicus substet et unicus,
 Ob fecunda tamen multiplici dote charismata.
 Cœlestis potius septifluum pagina concrepat.

65. O terque atque quater magnificum, et denique
 [millies,

Uni qui meruit forte bono participarier!
 Ut de illo sileam, qui siquidem plurima rettulit;
 Hic Germanus, hic est, cui melico [B., lyrico] car-
 [mine laudimus:
 Hunc ornat σοφίας καθολικῆς^c summa peritia;
 Hic claris meritis inferior nemine fulserit:

quemadmodum et S. Antonius abbas, qui sequitur.
^c Σοφίας καθολικῆς, id est sapientiæ universalis. Not. mss.

Hunc per signa tamen magnificis confer apostolis, A Stantes ecclesiæ, et vivifici symbola nominis.
 Si non assimili jure potens hic quoque splendeat. Excursis igitur principio moribus optimis,
 Testis proluvie Pelagii exempta Britannia; Ultro signa vocant quadrifido orbe micantia.
 Testis, qua rigidas ille cruces cellula pertulit; Huc nos auspiciis ire bonis, inclyte, luminum
 Testes, qua facilem cumque pedem vel semel intulit, Fons idemque pater qui merito diceris, annue.

LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

Potestas ejus mirabilis in dæmones; conversio S. Mamertini.

66. Creverunt miri, meritis crescentibus, actus,
 Famosumque viro per signa potentia nomen
 Elicuere cruces; quarum quo durior usus,
 Hoc in patrandis melior præstantia miris.
 Principium tulit his, non experientia juris
 Vana sui, nec, qua quondam capiuntur inertes,
 Exautoratæ levis inconstantia mentis;
 Verum nota bonis fessi compassio fratris,
 Cui non ferre manum pars est indigna reatus *.

67. Extulit illa virum studiis frugalibus ætas,
 Officiis habilem primis; Januarius olli
 Cognomen gentile fuit, sub præside princeps
 Delectus pensis gentem multare tributis.
 Ponderis exacti congestam tempore summam
 Forte ferebat eo, plenis ut lata crumenis
 Adderet exoticis æraria publica gazis.
 Is, quod erat sancti devotus verna timoris,
 Visere pontificem vestigia torsit in urbem,
 Indignum pietate ratus, cum cominus (B., proximus
 [esset,

Præterisse virum: tulit hinc ad mœnia gressum.
 Mox vectigalis passus dispendia sacci,
 Jam reus est, et adhuc capitis discrimina nescit:
 Amissos rapuit pervasus dæmone quidam;
 Cum sacco nummos: cumque adforet arbiter omnis,
 Condidit in latebras. Damnis addictus^b amaris,
 A quonam repetat quod non commiserit ulli?
 Anxius incertis opplet conquestibus urbem;
 Itque reditque viam; qua nunc vestigia pressit,
 Nequidquam relegens; quod res incognita perstat.
 Collapsis spebus, sola hæc sententia mansit
 In sanctum transferre virum reparamina damni;
 Hunc precibus, hunc et lacrymis incessere veris;
 Haud aliter quam depositis obnoxius esset.
 Præsul lugentis sortem miseratus iniquam,
 Posse reformari spondet dispendia fisci:
 Femineis animum velit exonerare querelis:
 Præsulis edictum tota mox urbe pependit;
 Quærendæque rei tridui dilatio fertur.

68. Hoc miser expenso, votoque elusus inani,
 Impatiens ruit, ac sancti vestigia stringens,

* Hæc breviter auctor Vitæ prosaicæ: « Et ut ad tentamenta virtutum, crescentibus meritis, veniretur, non præsumptionis, sed misericordiæ principium fuit. »

Publica ni fuerit comperta pecunia, dixit,
 Jam laqueo elisam flebis discedere vitam.
 Quid pietis ageret? Jubet e patientibus unum
 Acciri. Casu sceleris deducitur auctor.
 Imperat, edicat pacti contagia furti.
 B Ille fovet latebram. Produci in plebe negantem
 Mox jubet: hinc sacris sese solemner aptat:
 Elatis manibus plebem de more salutans
 Sternitur, et terram porrecto corpore pressans,
 Ingemit. Orantis hauserunt sidera vocem.
 Nec mora, tum volucres agitur captivus in auras.
 Suppliciiis saltem veri documenta daturus.
 Ecclesiam clamor, populum trepidatio complet.
 Extulit illa dies miris spectacula rebus,
 Quod reus et iudex acri certamine causam
 Expendere suam: jacet hic, attollitur ille;
 Iste solum precibus, ventos premit ille querelis;
 Contigit hic terram, fugit hic contingere terram,
 Stare loco infelix modicum non ausus eodem.
 Ac velut ingenti circumvallatus ab igne,

C Germanum inclamat, crimenque ex ordine fassus
 Digerit. Antistes artus e pulvere tollens,
 Concivit miserum, coramque assistere jussit,
 Inque aures populi seriem percurrere furti;
 Quod superest, notis solidos efferre latebris.
 Elatus populi percellit sidera clamor,
 Germani meritum Christique insignia testans.

69. Dicitur auspiciis hæc experientia primis
 Applausisse viro, res est quod publice gesta;
 Sæpe tamen flatus^c extruserat ille superbos;
 Secreti cupidus voluit sed prodere nulli.

70. Cum sancto partes infessa lite sinistra
 Certavere viro; quodam sed tempore bellum
 Acrius incubuit; multaque hunc arte petitem
 Ut videre suis patulum non cedere telis,
 D Conceptum sub corde nefas in damna tulere
 Plebis; in hanc atras tandem exeruere pharetras.
 Continuo latis clades incanduit arvis,
 Diraque per vastum reptant contagia vulgus.
 Spiritus^d obsessis angens præcordia claustris,
 Ægraque per tumidas adigens suspiria fauces,
 Compulit infesto populum succumbere letho.
 Sic inimica lues, ternis vix tracta diebus,
 Mergebat miseros indigno funere cives.
 Conclamata salus; vitæ fiducia cessit;

^b Nempe Januarius.

^c Id est spiritus.

^d Id est anhelitus. Not. mss.

Inque dies sævi crudescunt *σπίσματα* (*B. semina*)
[morbi,

Ferre manum nemo, fatis occurrere nemo.

Agnovit veteris pius argumenta chelydri

Præsul, et indoluit. Sacri tum schemate signi

Imbuit allatum verbisque potentibus unguem.

Hoc depulsa lues, hoc vitæ reddita plebes,

Halitus atque cibus tactu reparata liquoris,

Perniciem pepulere; salus festina recurrit:

Purgavit medicus quodcumque infecerat hydrus.

Dæmonicos flatus talem sevisse ruinam

Post patuit; namque a misero dum pellitur uno

Spiritus, id retulit sanctoque manus ad sidera

[dante *

Turbine verborum turpem excepisse repulsam.

71. Æmula virtutum proponens præmia cunctis, B

Nunc monachos, nunc ille citabat ad ardua clerum:

Seque his præsentem vicibus dum redderet æquis,

Quadam forte die rogatus visere fratres,

Abnuat, alterius distentus pondere causæ.

Ecce sed exemptus cura nexuque negoti

Post modicum, ignaros fratres egressus adibat.

Obsessorum unus patiens ad limina fratrum,

Plusque furens solito, vocem per inania tollit,

Adfore Germanum vicini ad fluminis oras,

Nec sine præmissa pelagus [*B.*, fluvium] transcen-

[dere ^b cymba,

Fallere fallacem fallaci pectore vatem,

Asseruere diu; clamor sed pressius instans,

Certius id sciri, nec rem differre monebat.

Missus ad hæc frater, certos de præsule reddit:

Cymba volat, gratumque vehit fidissima pondus;

Excipitur solito fratrum fervore sacerdos:

Incumbit precibus, sequitur quem concio tota.

Extemplo validis arctatum nexibus hostis

Captivum sublime rapit; dumque iste moratur

In precibus, furit hic, et questibus aera complet,

Seque ferox miseri trudendum pectore frendens,

Lædere corporeos saltè sineretur ut artus

Implorat: sed et hoc sibi non succedere certus,

Exiit obscenam compulsus rumpere partem:

Condignus sequitur furis vestigia fetor,

Claruit ergo locus meritis et honore magistri,

Et succedentum moderamine discipulorum

Ille diu. Calamum brevitatis a talibus arcet *.

72. Mamertinus erat Phœbique Jovisque sacerdos, D

Tum quoque cunctorum cultor pro posse deorum.

Hic post exactos aliquot his cultibus annos,

Unius officio miser exspoliatur ocelli,

Arentis pariter referens dispendia dextræ;

Pulsatisque diu, dudum quas rexerat, aris;

* Ms. Belfortii, cujus correctiones passim plurimas omitto, ob antiquitatem aliorum codicum et hujus recentem auctoritatem, sic restituit hos binos versus:

Post patuit: namque a misero dum spiritus exit,
Id retulit, sancto superos in vota vocante,
Turbine, etc.

^b Supple posse.

^c Videtur hoc referri ad historiam S. Mamertini,

A Expertus, surdos nequidquam in vota vocari,
Judice Christicola, inciderat quem forte ^d, Sabino,
Formantem exemplis decreta monastica pulchris
Germanum expetiit. Rerum jam cognitor illi
Signarat causamque viri, votumque modumque,
Jam fere [*B.*, prope] contigerat sacri pia limina
[tecti,

Obvius antistes et se tum forte ferebat.

Ille solo sanctum supplex affusus adorat:

Erectum præsul miro dignamine mulcens,

Ingreditur, gratisque hominem sermonibus afflat;

Itur ad ecclesiam, credens perfunditur undis;

Exutus veteris tandem squallore parentis,

Induitur niveam, mutata mente, figuram:

Quin et corporeos sensit concedere morbos;

Cumque manu lumen sese meruisse gavisus,

Ætatis reliquum sancti sub numine duxit.

CAPUT II.

*Ejus pietas erga defunctos; remuneratio hostium;
electio ad expeditionem Britannicam; consecratio
S. Genovefæ virginis.*

73. Veridico sermone Deus haud profere dixit

Intima sub modii tectam torpere lucernam.

Noverat id noster præcelso dogmate pastor,

Nec patebatur latebris consistere cæcis.

Bruma pruinosis increverat horrida terris;

Ille iter insistens, admota nocte, monetur

Hospitio fessis tenebras defendere membris.

Id solum: nam cœpta viro jejunia perstant.

Forte procul parent veteris vestigia villæ,

C Putribus annosa jamjam solitudine tectis;

Alta veterinosas cohibent arbusta ruinas:

Sæva loci facies, tum conversatio sæva.

Præstabat rigido noctem subducere cœlo,

Quam caput horrore dubium committere tanto,

Quod fere [*B.*, prope] nocturnis infesta pericula

[larvis

Rite loco nullam paterentur adesse quietem.

Comperit ista senum præsul sermone duorum;

Metatusque locum: Tectis succedite, dixit,

Ambiguus, socii, patet hic spes ampla triumphi.

Hic inter multas vix una est mansio visa,

Instar habens veteris (fuerat quandoque) tuguri.

Hanc petit, huc comites, iteris huc frivola trans-

[fert *,

D Cœna brevis alios, sanctum psalmodia pavit,

Nox erat, et plenum carpebant cuncta soporem;

Lector divinis admovit acumina [*i. e.* oculos] libris:

Mos erat iste viro. Cesserunt fessa sopori

Membra tamen, vicitque animum substantia ^c

[fortem,

quæ occasione hujus monasterii longius deducitur a Constantio; ab Herico autem brevissime contracta subjungitur.

^d Pro, in quem forte inciderat.

^e Utrumque hunc versum sic emendat ms. Belfortianum:

Instar habens tuguri (fuerat quandoque) vetusti:

Hanc petit; huc comites huc est translata suppellex.

^f Carnis fragilitas. Not. mss.

Interea ante oculos infelix umbra legentis
 Astitit, ac non magna quidem; mox acta (*f. aucta*)
 [superne
 Crescere in immensum. Premit imber saxeus ædem;
 Missilibus labat acta domus, tremat excita tellus.
 Frigidus invadit trepidi præcordia terror;
 Verba abeunt, vox obductis in faucibus hæret.
 Nutanti spes una fuit, subducere somno
 Pontificem. Vidit; magnique in nomine Christi,
 Quis sit, quidve petat, coram jubet ille fateri.

74. Terrificam pressit submissa voce figuram,
 Se sociumque ferens scelerum contagia plura
 Admisisse suum, pœnas pendisse feroces,
 Munera defunctos non promeruisse sepulcri;
 Quodque quies miseris unquam non ulla daretur,
 Infestare homines. Orat, sint viscera si qua,
 Si qua viro pietas, efflagitet Omnipotentem
 Pro se, proque suo, tanta est ea cura, sodali,
 Sedibus exceptos post tot jam tempora certis
 Tranquillam miseris sinat inventare quietem.
 Indolet, æque imo suspiria pectore volvens,
 Quo jaceant monstrare jubet. Dux luminis umbra
 Præviat, et veteres inter convulsa ruinas
 Torva subit: locus est obnoxius ille duobus.
 Utque color rebus nitido sub sidere fulsit,
 Invitat rigidos operis præceptor agrestes;
 Hortaturque viros, castris hinc inde coactis,
 Expurgare locum. Longo sint tempore quanquam
 Congestæ sordes; citus at labor omnia vicit.
 Cernuntur passim duo fusa cadavera tandem,
 Mole diu compressa rudi: vix lurida sivit
 Agnoscere, quod erant humana cadavera, tabes:
 Cernitur exesum scabra rubigine ferrum,
 Vincula jam siccis hærentia tunc quoque membris.
 Ingemit humanam sancti clementia sortem,
 Quamque potest, miseris affert compassio curam;
 Commoda funeribus sinuatur fossa duobus;
 Mollia detractis succedunt lintea vinclis;
 Pulveris aggestu facies obducta sepulcri;
 Signaturque locus venturo notior ævo;
 Tum pia pro miseris Patris intercessio fertur,
 Defunctis requiem, vivis latura quietem.
 Impavidi post hæc fundum tenere coloni,
 Securamque mali implevit generatio villam.

75. Post soles aliquot, casu compulsus eodem,
 Hospitio fessus successit pauperiorum
 More suo: nam ventosum vitare tumorem
 Arte volens tali, latebram sic sæpe fovebat.
 Nox ea divinis accessit tota negotis (*B., impensa est*
 [integra rebus;])

Et jam flammipedum cursu provectus equorum
 Sparserat ingenuum Phœbus per cuncta ruborem,
 Gallorum nullis lucem præsentibus ortam*
 Antistes stupuit, quanquam nonnulla volucrum

* Supple nuntiari.

* *Id est media.* Not. mss.

* Imo longitudo Britanniae majoris ab ora Septentrionali Scotiae ad Antonam oppidum in ora australi Angliae, numeratur 530 miliarum; latitudo vero in-

A Copia tum domibus conspiceretur in illis.
 Quæsi, priscis hæc se cœpisse sub annis
 Damna pati, replicant. Votis ambita virorum
 Succurrit pietas benedicti munere farris.
 Hoc pastæ volucres vitiosa silentia noctis
 Deponunt, segnemque diem concentibus urgent.
 Pœnituit tacuisse diu; nam, fauce soluta,
 Insomnes fecere homines. Sic, cardine verso,
 Non tantum mutæ quam displicere canentes,
 Rebus in exiguis ingentia gaudia præstans,
 Hospitium tali propensum munere (*B., pensatum fœ-*
 [nore) liquit.

76. Extrema telluris limbo cinxisse perenni
 Oceanus, perhibent patrum instrumenta priorum:
 Is certe finem quadrato fecerat orbi,
 B Gallica qua rapidi perstringunt littora fluctus;
 Insula ni vasto terrarum plurima ductu
 Alterius pene [*B., ferme*] nomen conduceret orbis,
 Edicto veterum vocitata Britannia, brutis
 Barbara quod feritet gens ultro moribus omnis.
 Insula cunctarum constat medioxima⁹ quarum
 Maxima vel prima: spatii nam tensa peramplis,
 Ter fere^c trigenis productim millibus illa
 Longa patet transversa tuens, fit lata trecentis;
 Interque occasum et septem porrecta triones,
 Invidiosa^d suis exercet semina glebis:
 Quamque ferax frugum, tam fertilis illa virorum.
 Polluit hanc error præfato tempore dirus;
 Quod satis ad propriam posset conferre salutem
 Arbitra libertas, etiamsi gratia desint.
 C Pelagius quidam, vana de gente *μωαζορ*.
 Livida tartarei spirans atramina fellis,
 Talibus infecit mortalia corda venenis,
 Pectore perversus, fœdo perversior ore.

77. Præsulibus Gallis pandit legatio fida
 Discrimen fidei partes lapsantis in illas,
 Quamque potest primum, populis succurrere lapsis;
 Religiosorum pepulit compassio mentem
 Expositos diro fratres efferre periclo.
 Hinc synodus numerosa coit: communibus illic
 Causa subest lacrymis, contundunt pectora quisque.
 Quodque negat sermo, peragunt suspiria voto:
 Flent pestem cuncti, nequeunt succurrere cuncti.
 Quæritur e cunctis, relevet qui vulnere cunctos.
 Et sanctum meritis, et acuto dogmate cautum,
 D Et signis facilem poscit lis tanta patronum.
 Te, Pater, hæc spectant; tu rebus natus agendis,
 His quoque succedes, repetita sorte, periclis.
 Ne trepida; pariunt æternam talia laurum:
 Magnos magna petunt, concedunt vilia parvis.
 Has in Germano reputant consistere dotes,
 Cominus hunc acri concurrere posse duello;
 Cum lingua et manibus, tum nobilitate potentem,
 Laturum facile pulchros ex hoste triumphos.
 ter Cantium promontorium ad ortum, et Bolerium
 ad occasum, 320.

⁹ *Id est præcipua.* Notæ mss.

* *Id est monachus.* Not. mss. cod. Lugdun. Forte pro *μωαζόντων*, id est, solitarium vitam agentium: *μωαζος* enim Græce non dicitur.

Omnibus id cordi, tenet hæc sententia cunctos ;
Ambitur precibus, cessit dilectio tandem,
Conjurata mori fratrum pro laude suorum.

78. Præcepti memores, socium metantur ^a ituro :
Namque duo melius sortem legantur ad unam,
Et lapso comiti certatim subvenit alter :
Sic duo nocturnum capiunt in pace soporem :
Invadens unum, premitur virtute duorum.
Id qui suppleret, Lupus est ex nomine lectus,
Nobilis Augustæ quondam qui forte Tricorum
Præsul erat, signis et opimo nomine summus.
Junxit apostolicos moderatrix gratia vates,
Terram corporibus, cælum virtute colentes.
Quoque labor pluris, et res edura putatur
(Omnia nam magno, quæ sunt pergrandia, con-

[stant)

Hoc se pernices ad fortia cuncta tulere,
Cursibus impigris stadium percurrere docti.

79. In Parisiacas itiner convertitur oras ;
Metodorus fessis tribuit compendia noctis.
Turba loci complexa diem ; testata probatos
Adventare viros, raptō fert agmine gressum,
Obviaque exceptis impertit debita sanctis.
Funditur in cunctam præsens benedictio plebem :
Inde rudes animos monitis cælestibus aptans,
Spargere nectareas arvis arentibus undas
Germanus sacer aggreditur ; plenoque fluentem
Vultibus immotis tattentant fonte sophiam.
Eminus in medio divam constare puellam.
Porrecto præsul cernit super agmina vultu ;
Ac velut æthereum quid commentatur in illa,
Cominus admotam præblandō fame mulcet.
Sic cui venales fundit licitatio gemmas,
Dum cunctis inhiat, pretiosam conspicit unam ;
Hanc rapit, hanc multis optat sibi stare talentis,
Semotamque aliis gremio dat ferre tenaci.
Immensum stupuere viri. Caput ille paventis
Ore fovens sacro, quibus orta parentibus esset,
Quodve sibi nomen, fatu perquirat amico.
Virginis in medium monstrantur adesse parentes,
Rite ^d quod et patrio nomen Genovefa tulisset.

80. Mox sacer implevit divini pectora Vatis
Spiritus, et rutilo sic intonat ore sacerdos.
O lepidum certe caput ! O præcordia digna !
O semper meritos tali de prole parentes !
Cujus in exortu superos ingentia cives
Gaudia perflarunt, vero si credere curæ est,
Intima secretis hæc quondam admota supernis,
Constabit perchara Deo persplendida mundo,
Atque ipsis imitanda viris. Sic fatus, et ultro
Complectens pueram [B., ipsam] : Fare, o sanctis-

[sima, dixit,

Neu percunctanti malis subducere Patri,
An delecteris magni cognomine Sponsi,
Cujus in amplexus, nisi non fiet integra, transit ^e.
Illa rapit verbum, plenoque audentior ore :

^a Id est eligunt. Not. mss.

^b Pro ritu. Not. mss.

^c Ordo verborum ; Cujus in amplexus non transit,

A Hujus amore feror dudum, quam fervida dixit ;
Amplector titulum cognatæ virginitatis,
Innuba sidereo possim quo nubere Sponso.
Id, si dignaris, per te roborarier opto :
Et manibus submitto caput : fer vota precanti.
Præsul ovat spolio, castisque amplexibus urgens,
Magnanimem perstare jubet. Mox limina lætus
Ecclesiæ penetrat, fixaque in vertice dextra
Solemnes ex more preces et vota peregit,
Spiritus sancto vas aptans immaculatum.

81. Confectis rebus, relevant mortalia victu.
Tum fido pignus deponens jure parenti ^d,
Ad lucem remeare jubet. Sic denique factum,
Num memor hesterni persistis, filia, voti ?
Præsul ait. Certe memorem se virgo fatetur ;
Ejus at obtentu, nimium foret indiga cujus,
B Conservaturam pactis sponsalia tædis.
Successit res mira loco, favisse videres
Amborum votis collato munere Christum ;
Prona solo præsul mox pendula lumina fixit ;
Æreus emicuit supremo in pulvere nummus,
Inculptus cruce. Sublatum tellure sacerdos
Munus adoptivæ collo devovit alumnae,
Hoc, dicens, dotis nostræ gestamen habeto ;
Hoc discedentem ante oculos persæpe vocato ;
Cætera, mundano pompam referentia cultu,
A collo digitisque tuis arcere memento :
Extera carnalem subigant insignia sponsam ;
Nupta Deo, gemmis animum compone pudicis.
Nunc longum, pretiosa, vale. Genitoribus illam
C Servandam post hæc fidis commisit. At ipse
Continuavit iter noto moderamine cœptum.

CAPUT III.

*Tempestas sedata sancti precibus ; Pelagiani argu-
mentis ejus et miraculo victi.*

82. Hinc mare conscendunt, usi sed produce Chri-
Fidentesque sibi cessura pericula cuncta, [sto,
Qui tuitus proprios inter discrimina servos,
Gaudia post tenebras cessit potiora probatis.
Lenibus ac primum facta est progressio flabris
Æquoris ad medium, subductis cum procul arvis,
Sola maris facies cælo complexa pateret.
Gloria spiritibus quanquam detracta malignis
Fecerit esse reos ; manet his substantia prisca,
Natalis levitas vento penetratior [B., pernicio]omni,
Livida mens, semper studiis obnixa piorum ;
D Quodque Dei castis cernunt accedere lucris,
Id lugent periisse sibi. Properare beatos
Ingemuere viros captæ succurrere plebi
Occurrunt, totoque agitant discrimina ponto.
Incumbunt venti, raptim de sede ruentes
Quisque sua, pulsosque ferunt ad sidera fluctus,
Nox ruit, et densæ cælum obduxere tenebræ.
Aridus insonuit tremulis compagibus axis :
Fulmina mista volant. Jam confudisse putantur
Concordes elementa vices, mundique ruina

nisi sit integra. Not. mss.

^d Patri et matri. Not. mss.

In priscum reditura chaos. Vix vela ferebant
Ventorum rabiem. Præceps a faucibus imis
Pontus hiat, jamque infernas ostentat arenas.
Inclemens tremulam diverberat unda carinam
Ictibus alternis : cedit prudentia nautæ ;
Cesserunt vires ; permittunt omnia ventis.

83. Una salus fessis, magni præsentia Patris.
Hunc labor oppressum duri [*al.*, *diri*] cunctamine
[somni

Obruerat : sensit rabies invisæ procellæ,
Intepuisse virum ; ac nullo velut obice pulsa,
Ingeminatque necem, rapuitque ad sidera molem.
Spes omnis erepta viris vitæque fugæque :
Jamque mori cupiunt, careant formidine mortis.
Incumbens decimus post hæc (miserabile) fluctus,
Involvit trepidam lethali turbine puppim ;
Jamque superfusus latus inclinaverat undis.
Horrendum collega Lupus nautæque paventes,
Excutiunt torpore virum. Spes omnibus una,
Objectare senem placandis fluctibus unum.
Surgit, et e validis immota fronte procellis,
Nomine præmisso mundi rectoris Iesu,
Increpat audacem præstanti pectore pontum :
Hinc sacro tumidos irrorans chrismate fluctus,
Fundit more preces. Orantem gratia præsens
Prosequitur : sedunt, detectis artibus, hostes :
Nox mutata die. Compensant gaudia luctus :
Unde favet votis, ventoque impulsa feruntur
Vela suo fluctuque volat famulante carina.

84. Æquoris immensos optato flamine tractus
Explicuere brevi, solvuntque in littore vota.
Partibus e variis properans sine nomine plebes,
Excepere viros, vates quos forte sinister
Olim venturos trepido prædixerat ore.
Ingressos operum comitatur gloria felix ;
Dæmonas inque feros fertur sententia primum :
Namque hi, pervasa dum proturbantur ab æde,
Pontica se sanctis struxisse pericula pandunt :
Molitos magno cœlique marisque tumultu
Cœlitus emissam populis arcere salutem,
Seque sacerdotum meritis et numine victos,
Concessisse mari. Mirantur talia cuncti.

85. Fama celer, vastæ penetrans regionis in oras,
Dispergit venisse viros vestigia quorum
Prosequitur manifesta salus. Communibus omnes
Exsultant animis : implevit pectora summus
Æthercis ducibus se passim dedere fervor.
Funditur in cunctas sermonis gratia partes.
Urbes, ecclesiæ, conventus, compita, rura,
Omnia cœlestis spirant meditamina legis.
Insula divinis impletur tota tropæis.
Si quibus atrocem pestis dæfixerat unguem,
Vulnera dum pandunt, vitæ medicamina sumunt.
Firmatur fidei cunctorum mentibus ardor ;
Cuncta fidem redolent, fidei stant fœdere cuncta,
Instar apostolicum Patribus pollebat in illis,
Officii gravitas, innati gratia vultus,

A Antiquusque nitor, tum præcellentia quædam ;
Intemerata viris semper mens conscia recti,
Artibus egregiis instructa peritia quorum
Verteret hostiles sermonis acumine turmas.
Gallia caudicos, gratare, Britannia, tales
Jus tibi dicturos supero pro munere mittit.

86. Compulit ad sanam verax assertio mentem
Nutantes populos : tenebris cedentibus, ardet
Prodigiis animata fides ; latet abdita pestis,
Auctoresque latent trepidi, tetrisque cavernis
Condita pernicies damnis illacrymat, atque
More gemit zabuli, populos evadere lethum.

87. Dira per ancipites sed abit trepidatio mentes ;
Congressi metuunt rationis pondere sterni,
Sive loco cedant, se damnavisse silentes.

B Hinc metus, inde pudor capiti præjudicat æque.
Corda pudor subigit vulgo [*B.*, potius] succedere liti,
Quam non congressos se condemnasse timori (*B.*,
[timoris]).

Jamque dies aderat pulchro discrimine rebus
Indictura fidem. Procedunt eminus hostes
Pluribus obsequiis assentatuque suorum,
Divitiis rutili, pompa præeunte, feroces :
Distinguit Tyrias auri substantia vestes,
Quæque deest meritis, cedit reverentia gazis.
Signifer hinc fidei Germanus, gloria sæcli,
Fulmineo flagrans clypeo et cœlestibus armis,
Progreditur, juxtaque subit collega benignus.
Fama ciet populos ; regio coit omnis in unum,
Spectatura diem. Tandem processibus æquis

C Cominus astatur, verum non viribus æquis
Hinc sincera fides, hinc pugnat perfidus error ;
Hinc auctor Christus, illinc Pelagius auctor :
Hinc pietas, hinc pestiferæ meditatio fraudis (*C.*
[*Lugd.*, mortis]).

88. Hostibus ac primum dicendi copia cessit,
Constitit hæc nudis solum vanissima verbis,
Nec contenta modo, tempusque auresque fatigans,
Garrula, torva, procax, infertilis, improba, mendax ;
Per flammæ, cui materies demit indiga vires ;
Informis vel dum coquitur ceu massa camino,
Follibus egestas capiens fabrilibus auras,
Horrendum stridet. Postquam justissima verbis
In longum ductis posuerunt tædia finem,
Inde sacerdotes, haustu spirante superno,
Ignea cœlestis vibrantes spicula linguæ,
D Ingentes tonitrus, ingentia fulmina fundunt ;
Mistaque apostolicis vernacula verba loquelis,
Concina sermonem testatur lectio * castum.
Erubuere truces obstipo lumine partes ;
Perfidus intepuit fœdis torporibus error ;
Terga fugæ nudant, seseque ad singula victos,
Dum contra nequeunt, incesta [*B.*, demissa] fronte
[fatentur.

Arbiter at populus vix tandem vindice ferro
Continuere manus. Licuit quod denique solum,
Condemnant clamore reos. Ita concio fervet,

* *Lectio*, textuum scilicet Scripturæ sacræ, quibus dicta sua probabant.

Quam venerata pios, tam detestata profanos.

89. Proruit in medium quidam cum conjuge prin-
[ceps,

Unica cui geminis jam dudum filia lustris
Natales tenebras ignota luce trahebat.

Ingerit hanc sanctis. Victis hanc hostibus illi

Censent offerri. Semel at præsumptio pulsa,

Virtutem tentare fugit; junctisque parenti

Exorant precibus miseram de clade levare.

Flectitur his pietas, miseros miserata parentes.

Fundunt more precem; pater hinc Germanus amicum

Rite vocans numen, sanctorum pignora collo

Abducit manibus, frontique admota puellæ,

Damnatas nota refovet [B., refovent] virtute lucer-
[nas;

* Hic sequebantur in solo ms. Lobiensi hymnus B
in sancti festum, ut fere excusus est in antiquis
Breviariis Antissiodorensibus ad utrasque Vesperas;

A Prosiluit medicina potens, pulsisque tenebris,

Implevit vacuas ignoto sole fenestras.

Nec jam ferre valent læti sua vota parentes :

Quin etiam populis crevit formido salubris :

Hinc succensa fides, illo percanduit usque

Erroris quoad ulla forent vestigia nusquam.

Sic aliena salus aliis fit causa salutis.

90. Vix medium quanquam trepidi confecimus
[æquor,

Nec datur aggressos adhuc [B., et adhuc] exire Bri-
[tannos,

Sistendum postrema monet. Nunc pondere paulum

Materiæ confectus, iners succumbe, poeta :

Quod restat forsitan, reparato pectore, cures *.

tum duæ strophæ profanæ et ad *Germanum* nequa-
quam spectantes; quæ proinde omittentur.

PRÆFATIO LIBRI QUARTI

Ἐπιτομὴ τῆς τετραστρόφου *descripta*.

91. Scandere puppim
Transque meare salum
Cœtum discipulorum
Quondam Christus jusserat * :

Cedere vulgus

In sua quemque jubet ;

Hinc montis subit alta :

Sic numen Patris invocat.

Nocte sopora

Omnia torpuerant ;

Sulcabatque minaces

Puppis cœrula gurgites :

Flamine lævo

Æquora ferbuerant ;

Spes absumpta salutis

Tanta mortis imagine.

Æthera jamque

Lucifer impulerat ;

Cum quartam stationem

Pernox miles inordinat,

Christus amico

Fluctibus in liquidis

Fert vestigia gressu,

Seque horrentibus intulit ;

Mox tremor artus

Occupat egelidos ;

Clamor sidera pulsat ;

Terror pectora verberat.

En, ego, Christus

Ut sacer intonuit,

Simon, robore sumpto,

Hæc in famina prosilit :

Si tua vere

Nos adiit pietas,

Noto me quoque jussu

Tecum pergere præcipe.

Nam neque summo

Res gravis ulla Deo ;

Me siccosque videbis

Gressus ferre per æquora.

Mox miseratus,

Annuit his Dominus :

Fidens numine Petrus,

Puppim desilit ocuis :

Pendula ponto

Membra senex agitat,

Innixusque marinis

Dat vestigia fluctibus.

Res nova mentem

Perculerat tremulam :

Tum discrimina pontus

Intenta fera fervidus :

Quemque [C. Lugd. et B., Quæque] fidelem

Æquora sustulerant,

Paulatim liquefacta

Mox subsidere cerneret.

Corpore mersus

Jamque Petrus medio,

Jesu nunc bone, clamat,

His me deripe fluctibus :

Obvia Christi

Dextera quem rapuit ;

Conscensaque liburno [f., liburna],

Cedunt noxia flamina.

92. Nos quoque dudum

Prætumidum pelagus,

* Vide Evangelium Matthæi, cap. XIV, a vers. 22.

Summi nomine Christi
 Confisi, penetravimus :
 Jam fere [B., prope] cursus
 Contigimus medios :
 Ponti cerula tantum,
 Et cœlum undique cernitur.
 Auxius haurit
 Pectora jamque pavor.
 Tollunt æquora molem :

A Incœpti quoque pœnitent.
 Pande serenam,
 Christo, tamen faciem,
 Spes et respice lapsas :
 Votis omnia cesserint.
 Jamque potentem
 Porge manum trepido :
 Ausim scandere tecum
 Quanquam torva pericula.

LIBER QUARTUS.

CAPUT PRIMUM.

*Cætera apud Britannos gesta ; ac præsertim victoria
 Alleluiatica.*

93. Straverat infandam felix constantia pestem,
 Nisa Deo, puroque fides conflata sereno,
 Ignibat castis cunctorum pectora flammis
 Justa reversuros pepulit sententia Patres,
 Martyris Albani votis ambire sepulcrum.
 Protegit ille suos meritis precibusque Britannos,
 Millia pœnarum Christi pro nomine passus ;
 Ultima quem capitis rapuit sententia cœli :
 At non lictori cessit res tuta superbo ;
 Utque caput sancto, ceciderunt lumina sævo.
 Sic tu, Christe, tuos interdum ulciscere servos.

94. Te quoque perstringi, martyr, non abnue
 Plus justo brevibus : nam ni potiora vocarent,
 Forte meis et tu calamis obnoxius esses.
 Idque mihi gratum nunc non mediocriter exstat.
 Quod, te Germano quondam favisse beato,
 Accipio ; quique auctori persolvere pulchras
 Rite parans grates, reserat pretiosa sepulcri
 Claustra tui, cineresque pios casto ordine sacris
 Muneribus cumulans, sanctorum pignora condit,
 Diversis collecta locis : sic denique justum
 Sic fore conveniens ; loculo tegerentur ut uno,
 Quos eadem meritis nectebat gloria pulchris.
 Muneris inque vicem, sacro de pulvere partem
 Sustulit. Infectus fuso de sanguine cespes,
 Tum quoque certabat veteris monumenta triumphii.
 Hoc secum præsul plenus virtute revixit (*lege re-*
 [vexit],

Hinc tibi surrexit præclari schematis aula
 Mœnibus in nostris, manibus constructa beatis *.
 Hic, Albane, preces, hic audis vota piorum ;
 Sæpius hic justii cives sensere supernos.

95. Quisque [*pro quisquis*] pie vixit, diro mox
 Sese congressum capitis discrimine sensit.
 Divinis functum prisco de more negotis,
 Jamque revertentem vis excipit invida sanctum ;
 Tum pacis gerulum, præcursoremque salutis
 Impulit incauti contritum pondere lapsus
 Forte pedem. Lubricos hac instruis, impie, semper

* Adi auctorem nostrum infra in *Miraculis* num. 47.

Arte dolos ; aurum sed quod fornace probetur,
 Immemor interdum. Veteris meminisse duelli
 Profuerat. Quondam meritis Job clarus opimis,
 Clarior exacto rediit certamine victor.

B Et quanquam summos impellant fulmina montes,
 Non sane id quod sunt cessant existere montes.
 96. Cumque loco fessus pater arctaretur eodem,
 Cernere erat tectam modio torpere lucernam.
 Forte emergerunt validis incendia flabris,
 Vicinas populata domos ; jamque omnia victrix
 Flamma tenet : spes omnis abit ; consumpta palu-
 [stri,
 Tecta crepant calame ; furit, et jam præsul in-
 [gens.

Fertur in hospitium, zephyris urgentibus, ignis :
 Turba volat ; manibusque Pater sublatus amicis
 Discrimen fugiat votis concordibus orant.
 Abnuit antistes, castigatoque tumultu,
 Increpat infidos, nulla ratione moveri
 C Se passus : tanta est fidei constantia sancto.
 Plebs trepidare metu flammamque obsistere contra
 Humanos nisus turpem cepisse repulsam,
 Mox patuit : nam consumptis, quæcunque tueri
 Turba cupit, si quid præsul defenderat æger,
 Excessit rabidos, merito pugnante, vapores :
 Cumque fere spatiis ultra citraque subactis,
 Spargeret immitem populatrix flamma furorem,
 Expavit modici contingere tecta mapalis,
 Quod Pater inclusus torvo servavit ab igni.
 Pertentant animos ingentia gaudia plebis,
 Seque magis supero lætantur numine victos.

97. Nec stringi numeris, nec possunt cedere
 Languidus hospitio præsul quæ gessit in illo.
 D Noctes atque dies miserorum turba jacentis
 Excubat ante fores ; animis languentibus isti
 Corporibus poscunt columen tabentibus illi.
 Cumque nihil pateretur opis succedere morbo [suo
 [scil.],

Nocte viro quadam speciosi numinis instar,
 Æthereum spirans vultuque et tegmine quiddam,
 Cernitur : admota rectum consistere dextra
 Imperat, inque pedes nutantem subrigit. Ille,
 Robore concepto, raptam, cedentibus umbris,

Urget iter, rapidis ignarus parcere plantis.

98. Saxonas ascitis in conscia crimina Pictis,
Serius * innocuos contra flagrasse Britannos
Olim fama canit. Feritas quod litibus omnis
Pascitur, inque trucem compellit cuncta furorem
Natalis rabies; veteris tum semina rixæ
Conflarant rigidis utrinque incendia bellis.
Jamque duæ genti, consertis viribus, uni
Concurrisset parant, castrisque hinc inde locatis,
Eminus indubiæ tentant prologia pugnæ,
Effectu vario. Necdum Germanus amica
Extulerat regione pedem; licet ille, parati
Æquoris impatiens, reditum jam jamque citaret.
Perculerat trepidos vehemens formido Britannos,
Quod modicæ vires, et belli copia longe
Hostibus impar erat [B., inferior]. Nutu instillata

[superno

Mentibus ambiguus felix sententia plausit,
Rebus in angustis magni suffragia Patris
Poscere: visa salus hæc est metuentibus una.
Spondet præsidium, nec differt vota suorum:
Accedit castris, sequitur collega fidelis.
Torpuerat rigidus quibus in præcordia sanguis,
Ingentes ausus, ingentia pectora sumunt:
Læta meret ducibus acies infracta supernis,
Agmine ceu magno, meritis confusa duorum.

99. Tempus erat cuncto semper venerabile mundo,
Cum quadragenis plebes operata diebus,
Pinguescit [B., Tabescit] macie, solisque intenta su-

[pernis,

Suspirat sanctum purgato pectore Pascha.
Addebat feriis [B., festis] Patrum præsentia castis
Munia splendoris; sacroque exercita verbo
Pars vulgi potior, niveum baptismum subibat.
Procinctu positus, Paschalis nomine festi,
Frondebis implexis instar contexitur urbis
Ecclesia: ingentes spirant campestris laudes.
Procedit madidus pulchro baptismate miles,
Cui lorica fides, cui spes fidissimus ensis,
Cui scutum validum dilectio mutua fratrum:
Armorum reliquus sed enim contemnitur usus
Pontificum meritis mundi cedentibus armis.
Castrorum novitas suspecto panditur hosti;
Vincendi spes ampla subit: ridentur inermes,
Consertaque manu nil mox, nisi præda, futuri.
Irruat incautis superest acerrimus hostis;
Invadat, laniet, cunctantes opprimat omnes.
Dicta dies cædi nimium præsumpta futuræ;
Nec latuere doli, fraus explorata patescit.
Jamque dies aderat Paschalibus edita pompis,
At non funeribus ceu jam præsumpserat hostis.
Sacris explicitis, rutilus splendore lavacri
Miles in arma ruit, votisque ad fortia promptis
Stare parat contra, soli concedere tandem
Obnixus morti. Præsul certaminis hujus
Arbiter, ancipites disponens rite cohortes,
Infert se medium; elataque ad sidera dextra,
Me duce, me, dixit, bellum tractabitur omne:

* *Id est gravius.* Not. mss.

A Signifer indictæ subeam primordia pugnæ.

100. Hæc ubi dicta dedit, longum progressus in
[agmen,

Delectos comites numero sortitur ab omni;
Lustratisque locis, qua forte irrumperet hostis,
Montibus obductam cernit procumbere vallem:
Sistitur hic pulchris radians exercitus armis.
Illo (quod nunquam) læti videre Britanni
Nempe die instructum magno duce præsule bellum.
Res nova; sed quantum longis incognita seclis,
Æternis tanto mage condignissima fastis.
Jamque ferox aderat confisus viribus hostis,
Confisus latebris (quanquam detecta paterent
Omnia, præcauto satis explorata labore);
Cum Pater edictum turmas exponit in omnes;
Quem prior ediderit librata voce canorem,
Vocibus elatis miles respondeat omnis,
Securus prædæ, securus denique cædis
Hostis adest: pactæ præsul non immemor horæ;
Exigit ingentem pleno de pectore vocem,
Alleluia pium ternis concentibus urgens.
Cunctorum sequitur sublatus ad æthera clamor;
Pressius exceptum triplicant montana sonorem.

101. Sternitur infelix, animis marcentibus, ho-

[stis,

Seque super, vastas non tantum incumbere rupes
Quin etiam inetuit superum convexa polorum.
Quod restat, solumque putant superesse salutem,
Committunt pedibus trepidæ commercia vitæ.
Non hæc sufficiunt celeres ad munia plantæ;
Et quanquam volucres plaudant fugientibus alæ,
Omnia pigra putant, nec sunt fugientibus alæ:
Fundunt arma procul, gaudentes corpora tantum
Subduxisse neci: consumptos flumine plures
Accipimus: cuicumque leve est incumbere letho,
Dummodo contingat duras impune sequentum
Evasisse manus. Cælestibus vitio flabris
Acta furit, nec fert requiem trepidantibus ullam.
Stat victor, cumulatque novo rem carmine miles,
Ultoremque sui pangit per cantica Christum.
Incubat hinc spoliis felici numine partis,
Nil sibi, cuncta Deo reputansque ferensque potenti.
Plaudant pontifices tanti splendore triumphi:
Auspiciis confecta novis, et sanguine nullo,
Hostibus exultat felix victoria fusis.

D

CAPUT II.

*Reditus e Britannia; iter Arelatense miraculis
illustratum.*

102. Rebus compositis, celerem pro posse regressum
Cura gregis proprii semper propensa monebat:
Invitat pelagus, Christo moderante, paratum;
Mensque favet, meritis non casso conscia pulchris;
Martyr et Albanus precibus comitatur equites,
Sedibus optato donec potiantur amicis.
Læta revertentes exultat Gallia Patres:
Nascitur ecclesiis optatæ gratia lucis;
Contra dæmonibus duri tortura doloris.

Germanus notam tandem delatus ad urbem,
 Ambitur duplici pastor pietate suorum ;
 Obvia turba ruit, luctu testata dolorem,
 Plausu lætitiā ; mixtis in utrumque feruntur
 Agmina tanta modis : lacrymis at gaudia cedunt.
 Presserat in miseros clavum fortuna trabalem *,
 Dum Pater almus abest causas tamen ordine discit ;
 Oppressos dudum censoris pondere cives
 Acris insolitis rem contrivisse tributis.
 Ingemit ærumnis ; pietatis viscera pandit ;
 Rimatur, quanam miseros a clade levare
 Arte queat : magnisque caput sudoribus ille
 Voverat, omnigenum patiens sine more laborum.
 Urget cura virum ; nec jam suffragia differt.
 Fessus adhuc pelagi, rursus terrestria tentat ;
 Ingrediturque viam, longum qua Gallia vergens
 Pandit iter ; sanctoque ferens in pectore Christum,
 Progreditur, modico contentus ad omnia sumptu.

103. Carpebat gressu præsul per aperta modesto
 Rura viam, vesperque diem condebat in undis,
 Obruerat totum pluvio qui frigore cælum :
 Confectus macie, confectus sordibus, ecce,
 Addit se comitem perverso pectore quidam,
 Nudus ad usque pedes. Pepulit miseratio cunctos.
 Jungitur hospitio prætextus paupere prædo,
 Interque innocuos cubitum dat membra ministros :
 Hos sopor, hunc urget sævæ meditatio fraudis.
 Proficuum sceleri gnarus conducere tempus,
 Surgit, et addictum sancti senioris in usus
 Abducit stabulis incesta fraude jumentum (B., ca-
 [ballum]).

Redditus utque dies, noti jactura vehicli
 Noscitur ; at furti jam se subduxerat auctor.
 Neve sacerdoti præsens evector deesset,
 Clericus obsequium sancto dependere suetus,
 In peditem mutatur eques : sic exigit ordo.
 Dumque iter accelerant, liquido perfusa sereno
 Clara viri facies sobrio moderamine fulsit ;
 Sed præter solitum lætæ spiramina mentis
 Fronte premit. Videre sui, cunctisque viritim
 Attonitis, audax pauloque expromptior unus,
 Quænam tanta, rogat, læti sit gratia vultus.
 104. Ille sub hæc, Modicum, socii, subsistite, dixit,
 Et ridendus et infelici sorte dolendus
 Jam vestris oculis miser objectabitur ille,
 Quem mox torquebit fædi mens conscia facti.
 Dixit, et in partem porrectis visibus, ecce,
 Eminus inspicunt peditem, loroque manumque
 Raptum animal post se pudibunda fronte trahentem.
 Dumque ille accelerat, dumque hi non multa morantur
 Consequiturque brevi, seque ad vestigia sternit,
 Ordine commissum fassus per singula crimen,
 Seque ita totius implexum [B., constrictum] tempore
 noctis

* Clavus trabalis, adhibitus olim fuisse creditur
 ad supplicium et cruciatum inferendum. Hinc de for-
 tuna Horatius lib. 1, carm. Od. 35.

Te semper anteit sæva necessitas,
 Clavos trabales, et cuneos manu
 Gestans athena, etc.

A Ut nullo quoquam posset divertere pacto ;
 Ni mox quadrupedem vovisset reddere captum.
 Tum sacer indoluit, mollique affamine mulcens :
 En, tibi quod nudo deerat, si forte dedissem,
 Patrandi sceleris impulsio nulla fuisset.
 Nunc cape cujus eges : quod nostrum est, reddito,
 [dixit.

Sic reus indultam revehit cum munere pacem.

105. Secreti cupidus sancto vir numine plenus,
 Non magis externos doctus vitare favores,
 Quamque [B., Atque] ministrorum solatia crebra
 [suorum,

Voto detulerat, latebramque fovere perennem,
 Immunemque auræ, quam longa est, ducere vitam.
 Inconvulsa manet magni sed sponsio Jesu,

B Montibus impositam non abdi visibus urbem :
 Quemque tegit meritis absistens gloria pulchris,
 Indicat egregiis illustrans gratia signis ;
 Et quaqua tulerat facilem per compita gressum,
 Urbibus et vicis raptim promiscua sese
 Obvia turba dabat, præclaris exita factis,
 Et quanquam longi, facile secunda laboris.

106. Te quoque, Cæsareis fatalis Alesia castris,
 Haud jure abnuerem calamis committere nostris ;
 Quæ, quod alas proprios præpingui pane colonos,
 Nominis adjectu quondam signata putaris.
 Te fines Heduos et limina summa tuentem
 Aggressus quondam sævo certamine Cæsar,
 Pene tulit Latias non æquo Marte phalangas,
 Expertus, patriis quid Gallia posset in armis :
 Nunc restant veteris tantum vestigia castris.

C Presbyter extiterat claris natalibus illic,
 Clarior ingenio, cui tum gentile Senator
 Nomen erat. Vita meritoque simillima conjux
 Æquabat studiis casti decreta jugalis.
 Ambo proveci, macti successibus ambo.

107. His præsul sancti, qui commendatur, amoris
 Fœdere junctus erat. Hos tum cum forte petisset,
 Excipiunt, quanto consensit copia, cultu.
 Hic matrona piam struxit sub præsule fraudem,
 Stramine subjecto ; quo nescius incubitavit ;
 Telluris solitus alias incumbere tergo.
 Impulit utque novo terras afflamine Titan,
 Urget iter ; gaudetque domus, gaudetque ministri,
 Sese illustratos noti solamine Patris.

D Reliquias matrona toro collegit, et omni
 Compositas studio, causis vitalibus abdit.
 Post soles aliquot, natali lampade quidam
 Splendidus, et multa rerum ditio superbus,
 Dæmone perflatur : suberant suffragia nulla,
 Quodque absens Germanus erat, spes cesserat omnis.
 Præsumpsit matrona fidem, Christoque vocato,
 Servato miseri circumdat stramine corpus.
 Absentis merito, cessit res ardua voto.

De Alesia ad Valesii Notitiam Galliarum ; ubi
 ex Diodoro Siculo ejus etymon ducit ἀπὸ τῆς ἀλῆς, sive
 errore Herculis. Ad et Julium Cæsarem de bello
 Gallico lib. VII, versus finem.

Id est medicinæ. Not. mss.

Nocte miser, magno tanquam vallatus ab igni,
Æstuat, et replico Germanum nomine frendens,
Abripitur sævi tandem de fauce leonis,
In reliquum sospes, collato munere, tempus.

108. In Lugdunenses æquis processibus arces
Vexit Arar, Rhodano sese sub mœnibus abdens
Lugduno celebrant Gallorum fame nomen
Impositum quondam, quod sit mons lucidus idem *.
Exceptum studiis plebes amplectitur æquis:
Ætas cuncta ruit: sexus concurrat uterque.
Tangere nec tantum; juvat aspexisse frequenter.
Procedit cunctis benedictio plena salutis;
Tum relevat grato cunctorum pectora verbo;
Et quanquam festinus eat, sitientia certe,
Quod satis est, relevat vivaci dogmate corda.

109. Jam dudum gravibus quanquam dilatio votis
Obstiterat, miro tandem raptatur amore
Obvia Germano, fuis quacunque catervis,
Urbs Arelas. Fundatoris cognomine primi
Hoc duxisse ferunt incerto tempore nomen ^b.
Hic tunc Hilarius, hinc usque ad sidera notus,
Præsulis officium verboque manuque gerebat:
Igneus ille fide, cœlesti fame torrens,
Præceptis operam dabat indefesse beatis (B., inde-

[fessus honestis]);

Hic, ut apostolicum præclari temporis instar,
Excipiens, prona sanctum pietate colebat,
Affectu patrem, meriti splendore magistrum.
Frenabat rigidam præfecti nomine gentem
Auxiliaris item; geminis cui grandia votis
Adventu magni fulserunt gaudia Patris;
Ille viri dudum pleno flagrabat amore,
Visendi cupidus, tum quod quartana jugalem
Torrebat longo jam dudum tempore lampas.

110. Intranti longum princeps rapit obvius agmen,
Excipit, oblectat, refovet, veneratur, adorat;
Tum totum facili metitur lumine corpus,
Impulit attonitam trepida formidine mentem,
Digna viro facies, et plenum numine pectus,
Sermonis gravitas, illustris gloria vultus,
Fama minor meritis, magni præstantia cordis.
Exin præcipuis effundit munera gazis,
Oblatisque manum dignetur pandere, poscit.
Uxor post hæc supplex incommoda jungit.
Annuit antistes fidei, nec præmia differt:
Ingreditur; manifesta salus comitatur euntem:
Discutit ingrediens ægra de corpore pestem,
Et tremor et febris puncto delentur eodem.
Sic capit optatum felix matrona levamen.
Adventus post hæc exponens ordine causas
Perfruitur sobriis *, obtento principe, votis.
Civibus oppressis revehit vexilla quietis;
Summa salus toti quamvis existeret urbi
Reddita pastoris tantum præsentia magni.

* Hoc refutatum vide apud eundem Valesium ibidem, ubi de Lugduno Segusianorum.

^b Et hoc explodit Valesius ibidem in Arelate.

A

CAPUT III.

Revelatio sancto facta de natali sancti Juliani martyris; nova expeditio in Britanniam; visitata S. Genovefa; felix reditus.

Nescius immunem sudoris inire quietem,
Arvernas quondam præsul progressus in oras,
In Brivatensem flexit vestigia vicum.

Hic, martyr Juliane, tibi pro nomine summo
Millia pœnarum truculento tempore passo,
Haud impune bonis semper obnixa vetustas,
Detrahit celsi passim monumenta triumphii:
Et quanquam clarus famoso nomine martyr
Solis ab occasu jam tum ferreris in ortum;
Hoc certe quiddam fueras obscurior ipso,
Semper honorandi quod plebs oblita diei,
Haud tibi certa dabat celebri solemnia ritu.

Non tulit errorem longis inolescere sæclis
Germanus veniens; ac primum, tempore quonam
Sacra ferant sancto, fatu perquirat amico.
Indoctum vulgus sese nescire fatentur.

111. Tum Pater, E summis poscendum sedibus,
[inquit,

Quod potis humanæ non est expendere menti.
Nox ruit, inque suam cœtu cessere soluto
Quisque domum: præsul sacra pernoctat in æde,
Luteaque in roseis rutilans aurora capillis,
Vix matutino rubefecerat æthera curru;
Præsul adest; causamne Deus patefecerit ulli,
Ultro perquirens. Expertes esse negotii,
Sese testantur. Mox hæc in verba sacerdos:

C Mensis legitimum subeat quam septimus annum,
Hoc scitote prius mundo clarescere festum
Quatuor ante dies ^d, hæc sunt natalia sancti
His martyr factus felici sorte Kalendis,
Inditus est Superis fuso pro sanguine castris:
Res comperta mihi monitis cœlestibus hæc est.
Dixit et ingentem perfundunt gaudia plebem.
Martyris ex illo celebratur tempore pompa,
Gallia qua partes late spatiat in omnes.

112. Rursus bella moves; spiras incendia rursus,
Desecto nequior (B., Nequior abscisso) consurgens
[bellua collo

Tela quidem forti nuper prostrata duello
Non pudet in miseros iterum conflare Britannos?
Parce tibi, jam parce, precor; quo sæpius atrum
Extuleris virosa caput, jaculabere (B., jugulabere)
D [certe,

Et repetita dabunt celerem commenta ruinam:
Quod semel insanum est iteratum insanus horret,
Majoremque ferunt bis vulnera rupta dolorem,
Vix præsul positus humeros subduxerat armis,
Immensum fessus, propriamque reviserat urbem:
Ecce ferebantur precibus mandata coactis
Cunctorum, quique fuerant, ex parte piorum,
In miseros iterum pestem recidisse Britannos
Dogmatis insani, nec spem restare salutis,

* Id est justis et moderatis. Not. mss.

^d Id est v Kal. Sept.

Ni prius obtentam pulchro certamine causam
Tutetur solito. Suberat spes certa triumphii
Pro miseris movisse manus; nec gloria velis
Iret prima suis, si non suprema subiret
Infectis imposta manus*. His vocibus iras
Excitat, impatiensque moræ mox arma reposit,
Arma celer; notisque artus inducitur armis.
Voverat ille suum fidei pro nomine pectus,
In quamcunque daret casus incumbere mortem:
Ibat paciferis perlustrans gressibus orbem,
Semina sancta ferens; et pulchro dogmate pandens,
Præmia Christicolis quæ et quanta parentur in
[astris;
Contra, quæ reprobos ineant [B., maneat] post fu-
[nera pœnæ.

113. Tuque iterum celebris priscum, Lutetia, B
[nomen

Carmine conde meo; mihi certe mentio constat
Semper grata tui, quod te nunc ossibus ornat
Sponsa^b mei Domini, quondam celeberrima signis
Huc tunc ingressus præsul Germanus, amore
Excipitur miro. Pronam benedictio plebem
Confovet: ingenti persultant omnia plausu.
Depositum memor ille sui, quinam Genovefam
Causam agat, studio mox percunctatur amico.
Cœlitus attigerant animum discrimina, credo,
Plurima, quæ tempus fuerat perpessa per illud:
Ut solet obloquiis pietas succumbere duris.
Parque fuit nigræ virus deprehendere mentis,
Cum concepta semel furialis semina flammæ
Nec, sancto præsertim Viro, plebs livida pressit;
Cui tamen illa suo melius quam nota parenti est.

114. Exin virgineæ secedit in abdita cellæ,
Conseptus populo: prodit mox obvia virgo;
Quam Pater ingenti magnus pietate salutatur;
Numinis ut templum veneratum jure putares.
Hinc spectans plebem, dextraque silentia mandans,
Virginis auspiciis repetit præconia primis:
Ut sacrum Christo felix infantia corpus
Aptarit, nullo temerandum in sæcula pacto:
Se quoque virginei semper mansisse pudoris,
Abjuncto quanquam secretum corpore, testem.
Utque, ait, indubias statuatur sententia mentes,
Argumenta rei veris perdiscite signis.
Dixit, et infectam lacrymarum flumine terram,
Virgo orans recubos qua se flectebat in artus,
Ostendit digito. Rabies hinc pulsa, furentes
Leniit; incepti cunctos piguisse videres.
Consensu socio cunctis decernitur insons;
Insontem cuncti conserta laude fatentur:
Componit rabidos assertio vera tumultus,
Deque animis atri pellit contagia fellis.
Exin Parisias celebris Genovefa per oras,
Obtinuit meritæ passim præconia palmæ.

115. Singula gestorum, clarissima virgo, tuorum
Committi calamis fuerat devotio nostris;
Grandia multivolum revocant sed cœpta poetam

* Id est, si non ultima manus rei inceptæ impone-
retur. Not. mss. C. Lugd.

A Ne tamen hos justo fundam sine fœnore versus,
Supplicis esto memor, precibusque tuere fidelem;
Quasque tuo nosti dotes accedere Sponso,
Accessisse tibi, collata sorte, putato:
Jamque vale, conjuncta Deo, sæclique memento.

116. Hinc mare conscendunt; concurrunt omnia
[votis;

Puppis in obsequium componunt flamina cursum;
Fluctibus infestas videas cessisse procellas;
Vivida vi virtus ventorum verbera vicit.
Tuque ferox aberas, dæmon non ausus adesse;
Quod necdum, pelago fueris quæ passus in ipso,
Exciderant animo. Sed mens tibi livida quanquam,
Antiqui populos emergere fauce draconis,
Æternum doleat; virtus sanctissima certe
Impulit invitum populis prædicere vatem
Præsulis adventum. Necdum contingere terram
Quiverat; insula Germanum jam tota fremebat.
Forte loci princeps Helaphius, indice nullo,
Occursum properat; tam certum est credere vati.
Filius huic primis curvo damnatus ab annis
Poplite, marcentis tulerat dispendia cruris.
Exhibet hunc secum: sequitur provincia tota,
Turba sacerdotum, concursus inscia plebes.
Ordine submissis prodit benedictio cunctis:
Hinc doctrina fluens sermonibus irrigat omnes.
Agnoscit populos fidei tunc usque tenaces;
Auctores sceleris compertum existere paucos:
Quærentur; vindexque reos sententia plectit.

117. Irrumpit densas Helaphius ipse catervas,
C Objectans claudo deformem corpore natum.
Nec verbis opus est; allegant plurima causam,
Ætas, debilitas, lacrymæ super omnia patris.
Elicit ingentem compassio justa dolorem
Cunctorum ex animis: flexus quam maxime præsul,
Sese præsiidiis confert ex more supernis;
Tum juvenem residere jubet; mox arte magistra
Explicuit medicam doctus succurrere dextram,
Attrectans siccos leni palpamine nervos.
Mox, tanquam digitis flueret medicina salubris,
Consequitur festina salus; rapit arida succum
Compages refluxum; remeant in pristina nervi,
Atque interdictum repetunt vestigia flexum,
Multorumque oculis fulserunt dona salutis (C. Lugd.
et B., Creantis);

D Cum pater incolumem recipit post tempora natum,
Natus plaudentem recipit per gaudia patrem.
Sic tua, Christe, modis inolent præconia miris
Et fidei capiunt invictum pectora robur.
Hinc sacer ad plebem sermo convertitur omnem
De lapsu, seu quæ reparent impendia lapsum.
Obtinet immotis columen fundata columnis
Tuta fides; fidei pugnant pro fœdere cuncti.
Perpauci suberant detectæ fraudis alumni;
Sistuntur coram [B. om. coram]; cunctis eadem sen-
[tentia perstat,
Exsilio mulctare jugi. Sic insula felix

^b Scilicet S. Genovefa.

Tartarea tum peste carens, insignibus almæ
Nunc quoque nunc fidei casto splendore coruscat.
Pace locis parta, spoliis percomptus opimis,
Alite felici notam remeavit in urbem
Germanus, superis merito gratissimus astris.

118. Tuque o, cui toto discretos orbe Britannos

A Bis penetrare datum, bis intima cernere magni
Monstra maris, positis huc tandem flectere velis;
Votaque servatus solvens in littore nautes,
Qua ratione potes, genium curare memento;
Teque para (rerum sors est incerta) futuro;
Ut, si quis subeat, possis par esse labori.

PRÆFATIO LIBRI QUINTI.

Δικώλω διαρρόφω *péracta*.

Dives Dædalon olim Ἐκκτόμπολις^a extulit
Multa laude peritum,
Quondam qui fugiens Minoeia palatia,
Ceris nexuit alas,
Pennis præpetibus vacuum ratus aera
Tuto posse meari.
Ascivit comitem levitas temeraria
Lævo fœdere gnatum,
In patrisque latus subit aliger Icarus,
Patrissare coactus.
Tum videre poli duo quadrupedantia
Primum monstra volare.
Arctos ad gelidas pater impiger evolat,
Tutus frigore lævo:
Tandem Chalcidicis superastitit arcibus
Hæc primum attigit arva:
Ilic templum tibi nobile, Phœbe, dicavit, et
Fessas exuit alas.
Natus, Dædaleis minus integer artibus:
Incantusque pericli,
Plus justo ἐμπύρει subit ardua climatis (B., ἐμπυ- C
[ρίου... κλίματος]);
Mox pennis resolutis,
Cognomen pelago dedit Icarus obvio,
Sævis obrutus undis.

^a Ἐκκτόμπολις, id est, centum civitatum insula,
Creta videlicet. N. mss.

119. Hæc te monstra petunt, tibi fabula competit
Hæc, ignare poeta:
Jam tu Dædaleo nimis ocyor Icaro,
Terrarum infima liquis;
Dum te materies nimium rapit ardu
B Cœlo intendere pennas.
Atque o dulcicanum rapereris in alitem,
Manarentque canonr
Plumæ per digitos humerosque volatili!
Tum te per liquidum æthera
Nectentem modulis bene dissona limmata (B.,
[lemmata b])
Vivax penna bearet.
Ah! te ne subigant temeraria ludicra,
Dum sublimia tentas.
Ah! ne præcipitem penetralia fulmina
Sæva in tartara pellant:
Quando exstat vetitum nimis ardua persequi,
Nec transcendere vires.
His tu, Christe, potes medicarier unica,
Hæc eludere tela:
Et cui posse fuit dare talia fieri [B., confici];
Non te posse negarim
Casto vela quidem dare commoda carmini;
Nec spes deviat usquam.

^b Id est Hemitonia. Not. mss.

LIBER QUINTUS.

CAPUT PRIMUM.

*Armoricorum prodigiosa defensio, et nova pro iisdem
suscepta profectio in Italiam; miracula in itinere
usque ad Alpes facta.*

120. Defesso pelagi glebæ natalis in oras
Vix remeare datum, cum protinus obvia longo
Procurrit tractu tensis legatio palmis,
Præstolata diu repetentem patria sanctum.
Gens inter geminos notissima clauditur amnes^a.
Armoricana prius veteri cognomine dicta;
Torva, ferox, ventosa, procax, incauta, rebellis,
Inconstans, disparque sibi novitatis amore,
Prodiga verborum; sed non et prodiga facti:

^a *Sequanam et Ligerim*. Not. mss.

Dicere plus, fecisse minus, taxatur honestum.
Regibus hanc fidei nunquam servasse tenorem
Sæpius expertum. Quare, quo principe felix
Tunc quoque florebat titulis respublica priscis,
Magna salus patriæ (nomen fuit Ætius illi)
D Pertæsus tumidæ mores et crimina gentis,
Vastandam rigidis tandem permisit Alanis.
Rex erat his Eochar, belua crudelior omni.
Quid cædes memorem, et furialia facta tyranni?
Expertus late totis in partibus orbis.
Ergo exoptatæ permissa licentia cædi
Instigat rabidas gentis in funera fauces;
Barbara mens inhiat jugulis, factura periculum,

Quid possit feritas : sævum rapit improbus agmen,
Ardens optatæ quamprimum incumbere prædæ.

121. Percellit miseram dira expectatio gentem,
Et metus impatiens ; et rerum plurimus horror :
Nec vero simplex urget præcordia terror :
Non conferre manum, non fines hoste tueri,
Non saltem tentare fugam sententia surgit.
Fingit quisque sibi varii discrimina lethi,
Solaque suspectæ torquet dilatio mortis.
Una subest miseris ratio servata salutis ;
Si se dignetur gladiis opponere præsul.
Legatis hæc summa fuit. Quid nunc quoque, sancte,
Quid facturuseris ? Si te subducere tentes,
Nosti, quid capto sit viscera claudere fratri :
Sive juvare velis ; terrent quam multa volentem ?
Rex ferus, horrendæ rabies incognita gentis,
Et lingua et mores, torvæque protervia frontis ;
Tum quod perpetui defessum mole laboris
Destituant tenues ineuntem grandia vires.
Fide Deo ; fraterna feret dilectio palmam.
Posse dabit, qui velle dedit : res ardua quanquam,
Concedet justis lævo mox numine votis.

122. Ergo iter invadit. Aderat gens perfida, fines
Jam transgressa suos ; faciem telluris apertæ
Implerat ferratus eques ; rex agminis atri
Barbarus in medio, trucibus horrendus in armis,
Optatæ spe cædis hiat. Mox præduce fidens
Germanus Domino, medios irrumpit in hostes,
Armatoque duci sese (mirabile dictu !)
Ingerit intrepidus ; medioque interprete, primum
Exorat, seseque preces effundit in omnes.
Ille, manus indocta pati ceu bestia quondam (B., quæ-
Orantem refugit. Præsul cunctamina sævi [dam),
Pectoris increpitat. Nihilominus abnuvit ille.
Antistes cæptis tandem persistere certus,
Injecitque manum, frænique invasit habenas.
Immensum stupere omnes. Sistuntur eodem
Agmina fixa loco ; nec cedit copia cuiquam
Vel mutare locum, vel quoquam flectere gressum,
Tanto sidereæ perfudit gratia lucis
Pontificem radió : par vultibus ille Moysis,
Cornutam faciem Domini referentis ab ore,
Terruit immanes frontis splendore phalanges,
Non ausas niti, non ausas tendere contra.

123. Rex ferus indomitam jussus deponere mentem,
Miratur potius ; stupidum miracula terrent :
Quætam magnanimum faciat constantia sanctum ;
Quanta Seni virtus, quanta est reverentia vultus,
Millibus ut potior seu constet fortior unus.
Bellicus ad pacem extemplo deponitur ardor ;
Concedunt humana Deo ; violenta furoris
Conditio positus tractat civilia bellis ;
Qualiter id fiat, fieri quod jure Sacerdos
Decernit, non quod rabidus præfixerat ardor.
Postquam cædis amor et vis compressa furoris,
Componunt animos ; tum pacis munia tutæ
Collatis ineunt robusto fœdere dextris ;

a Forte.

Vultibus ut lævi nos non tueamur opacis.

A Castra dehinc repetunt. Merito sic præsulis almi
Deponit trepidum gens Armoricana timorem,
Emergens tandem trucium de fauce ferarum.
Hac ratione tamen, partæ per fœdera paci
Romanus stipulam si præbeat induperator.

124. Hæc quorsum tendant, satis est edicere
[promptum.

Te, Pater, hæc rursus, te certe hæc talia spectant :
Jam te sidereus, jam dudum poscit Olympus,
Teque olim miseris mordacius invidet arvis.
At non terrigenis fas est excedere castris,
Ipse quo ad Latias gressum deflexus in oras,
Hic quoque cœlestem facias flavescere messem.
Forsan et hæc superis fertur sententia fastis ;
Ut, consummato magnorum fine laborum,
B Victor in Italia capias insigne superbum,
Quæsitam meritis, partam virtute coronam,
Distinctum pulchris rutilum diadema beryllis.
O Pater ! O magnis pelagi defuncte periculis !
Te sed adhuc subeunda manent quamplurima ter-
ris :
Quo tecumque feret fortuna, audentior ito. [ris :
O graviora tamen crebro discrimina passe,
His quandoque feret felix constantia finem.

125. Nec mora (Quas etenim flammis cœlestibus
[ardens
Posset habere moras ?) patris digressus ab oris,
Alpinas celerem gressum detorquet in arces ;
Teque iterum gradiens studio pietatis avitæ,
Care petit meritis et religione Senator,
Hospitii grato pensurus fenore dotem.
C Constitit ante oculos subito producta puella,
Omnimodi sermonis inops, quam longa coævi
Cardine bis deno carpebant damna silenti.
Cominus admotam miro dignamine præsul
Suscipit ; inde manu faciem perlustrat amica,
Os, frontem, et totum permulcens unguine vultum ;
Tresque dehinc panis vino permiscuit offas ;
Inque os attonitæ componens virginis unam,
Imperat, acceptum præeat benedictio panem.
Illa Sacerdotis parens ad singula verbis,
Edicit pleno, præsul quod jusserat, ore.
Sic exorta novo manans facundia ritu,
Ætatis reliquos exin duravit in annos.

126. Inde profecturus, præterquam forte solebat,
Artius unanimem complexibus urget amicum ;
Interque amplexus quam molli fame mulcens,
D Æternum valeas, frater charissime, dixit,
Indiscreta meæ per sæcula portio mentis.
Annuat Omnipotens, rebus cum fine supremo
Venerit extremam districtus ponere metam,
Vultibus ut læti nos contueamur opacis * :
Nam donec hujus [B., Hujus enim donec] solvatur
[sarcina carnis,
Alternò vetitum posthac concurrere visu.
Hæc Pater effudit digressu dicta supremo,
Hisque salutatum discedens liquit amicum.
Dicat, quisque velit, decessus tempora sanctum

Ignorasse sui, propriam cum linqueret urbem ^a.
Continuabat iter, paucis ex more ministris;
Obvia sed populis stipabat turba coactis:
His Pater æterni fundebat semina verbi.
Idque juvat meminisse magis, quod si qua locorum
Aut orans, aut forte docens, lustraverat olim,
Persistunt hodieque sacris notissima cellis,
Aut crucis elatum fulget venerabile signum.

127. Perlustrans Hedui posthæc confinia pagi,
Mitibus officiis summi pietate favoris
Excipitur solito: fervent examina vulgi;
Omnis adest ætas; sexus concurrat uterque;
Nec vacat, et nimium est fragili committere pennæ,
Quantus erat sancti cunctorum mentibus ardor,
Affectu quanto, quanta pietate colebant,
Quem norant summum summæ Deitatis amicum.

128. Forte, pererratis totius mœnibus urbis,
Relligione calens sacras dum circuit ædes,
Devenit, quo Cassiani venerabile corpus
Quondam pontificis tumulo recubabat honesto:
In quo virtutis radiabant signa supernæ,
Militis eximii clarum testata triumphum.
Marmor erat Parium, miro candore decorum:
Hoc claudabantur sacri tum septa sepulcri.
Cœlitus at rubri species diversa coloris
Pressit vivificum, variato marmore, signum;
Ut nova forma crucis, manibus distincta supernis,
Cassianum meritis etiam post funera claris
Vivere monstraret. Pater id Germanus adactis
Inspectans oculis, multumque diuque retractat,
Quam sit munificus servis in sæcula Christus.

129. Mox fuis precibus, Quid tu, clarissime,
dixit,
Quid nunc, frater, agis? Tumuloque refertur ab imo
Vox audita viri: Felici sede locatus,
Optatæ potior tranquillo munere lucis,
Venturum spectans patrio cum numine Christum.
Ergo, ait Antistes, longum, gratissime frater,
Sedibus augustis accepta sorte quiesce:
Utque salutaris reduces post funera clangor
Impleat æthereis quondam concentibus aures,
Pro nobis, proque hoc populo, propensius ora.
O meritum sublime viri, quem gratia summi
Hactenus evexit virtutum culmine Christi,
Omnia cui parent, respondent omnia votis.
Subsident imis quanquam sopita sepulcris!
Nec mirum, civem potuit si noscere civis
Conregnans Christo tractantem terrea mundo,
In portu residens pontumque æstusque secantem:
Da paulum spatii: modica removebitur hora,
Hactenus innocuos si quid dispescit amicos.

130. Interea coram, fletu quatiente, parentes
Cominus accedunt, artusque in pulvere ponunt.
Nubilis hos sequitur demissa fronte puella,
Olim cognatæ patiens et conscia pœnæ:

^a Sensus est: Dicat nunc, quisquis vult, Sancto
cum Autissiodoro in Italiam discederet, revelatum
non fuisse tempus felicitatis obitus; nam vel ex hac
salutatione patet contrarium.

A Fuderat hanc uterus, vitiato germine, matris
In palmam digitis, nervo marcente, recurvis:
Temporis addiderant sævum incrementa dolorem:
Creverunt nimis duri progressibus ungues,
Atque intus teneram laniabant spicula carnem;
Quotque manum digiti, tot vulnera dira tenebant;
Et jam perfossam penetrarant ulcera palmam,
Ossibus exceptum si non cessisset acumen.
Attrectat præsul tactus medicamine dextram,
Atque levans digitos leni moderamine cunctos,
Infuso nervis vitalis munere succi,
Ordine flexibilem miro revocavit in usum.
Redditur officio manuum lætissima virgo:
Nec jam se capiunt votorum festa suorum.
Adjecit sancti pietas memorabile quiddam:
B Correxissetque manum, dempsissetque superflua quæque.
Progressos nimis resecans excessibus ungues;
Id sanctis manibus non effecisse gravatus.

CAPUT II.

*Continuatio ejusdem itineris et miraculorum per
Italiam.*

131. Gallica permensus signis comitantibus arva,
Hinc subit aerias meritis sublimior Alpes:
Limes hic Ausonias Gallis disternat oras,
Æternis nivibus, æterno frigore torpens;
Humano generi non ante meabilis unquam,
Annibal Hispana remeans quam victor ab ora,
Diduxit scopulos, et montem rupit aceto ^b.
Cum tamen insolito pulsatus frigore Pœnus,
C Torpuit, et regem spoliatum milite liquit:
Ille quidem alterius damno confectus ocelli,
Propellat Pœnos ut nix Alpina tepores
Sensit, Maura duces veheret cum bellua ^c luscum.
Hic nactus meritum præsul Germanus honorem,
Obtinuit clari monumenque decusque triumphi.
132. Jam sol oceano rubros tingebat amictus;
Artifices, operis sumpta mercede diurni,
Sub noctem proprias pariter referuntur in ædes:
His Pater obnixo rupis per devia gressu
Collatum carpebat iter; miserique malignis
Fascibus oppressi gemitu montana subibant.
Obvius exstabat devexa per ardua torrens,
Immanem rabiem violento vertice torquens
Molibus undisonis; hoc tardabantur euntes;
D Quod non fida tumens caperet vestigia gurges.
Confectus senio, confectus denique morbo
Unus erat; moles miserum duplicata premebat;
Vixque ferens tremulos plantis titubantibus artus,
Anxius imposito durum sub fasce gemebat.
Antistes solito miserans claudumque senemque,
Attollit proprias miseri gestamen in ulnas,
Transque tulit pelagus: non secius (B., segnius),
[amne remenso,

^b De Annibalis expeditione in Italiam bello secundo
Punico videsis Livium lib. XXI, aut Silium Italicum
lib., III, vel etiam Cluverium Italiæ antiquæ l. I, c. 33.
^c Id est, elephas.

Squalentem et tremulo marcentem corpore demum A
Supposita cervice subit, mediasque per undas
Evehit, et tuto trajectum littore ponit.

133. Inter dicta feror medius dicendaque vates :
Hæc revocant ; ast illa vocant : debetur utrisque.
Hic mecum subsiste tamen, quocunque locorum
Digredior : stupidum percillant plurima sensum.
Omnia mira ; novis emergunt cuncta figuris ;
At non se speciem ratio defixit in ullam :
Pressius obruitur rerum sub pondere pectus ;
Pectus libratis impellunt singula verbis.
Germanus miserum collo trans æquora vexit.
Germanus miserum. Sic te persona fatigat ;
Inclutus et nulli generis splendore secundus,
Dignatur humeris miserum sustollere pulchris ;
Quod non quis faceret nostri vel infimus ævi.

Quære gradum : totò præsul notissimus orbe,
Da, qui se tantum malit submittere præsul.
Ætatem poscis ? Senior plenusque dierum :
Oblitum proprii non mendax dixeris ævi.
Quanta valetudo, quod robur, quærere pergis ?
Squalidus, æterno jejuni fœdere siccus,
Viscera cui macies, pallor confecerat ora,
Aspera post septem recreabant hordea soles,
Defesso pausam telluris terga ferebant,
Vix artus, vix ille ferens, vix ossibus hærens,
Concipit ingentem pietatis pectore flammam,
Pondere non fractus, refugus non plane pericli,
Exhaustumque senem, senio confectus et ipse,
Fasce prius misso, tremulis transvexit in ulnis.
Magnus in æthereo merito reputaris Olympo,
Juncte Deo præsul, cui tot holocausta piorum
Concessum est operum Regi mactare polorum.

134. Ulteriora petens claram defertur in urbem,
Quam Mediolanum fertur dixisse vetustas.
Fama serit (quanquam famæ non creditur omni)
Quondam intestinis flagrans quod Gallia bellis
Expulerit proprios violento Marte colonos
Sedibus e propriis, Latio qui forte coacti,
Hanc extruxerunt collatis stipibus urbem ;
Dicentes Medio, facti de nomine, Lanum,
Quod, cum prima novis struerent fundamina muris,
Lanea sus media perhibetur parte reperta .
Huc Præsul veniens, auras vitabat inanes,
Obnixus solitis sese velare latebris ;
Delituit non ille tamen, quin protinus omni
Quis quantusve foret, liquido claresceret urbi.

135. Solemnis tum forte dies contraxerat illuc
Plures pontificum, sacramque geruntur ad aram
Divini, quis Christicolæ vegetantur, honores.
Ingreditur placidam præsul Germanus in aulam
Ignotus, humilis abjectæ tegmine vestis.
Extemplo quidam, nexu quem vinxerat hostis
Dæmonico, vacuas implet clamoribus auras :
Cur nos Italicis urges, Germane, sub oris ?

^a De hac origine nominis *Mediolani* consule *Leandrum Albertum*, ubi de hac urbe agit in *Lombardia Transpadana versus medium*.

^b *Id est, indicem energumenum.*

Quid tontum miseri de te meruisse putamur ?
Heu feritas ! Heu crudelis violentia rerum !
Nec pelago locus est, ipsis excludimur arvis.
Nuper Gallorum pulsi concessimus oris ;
Præbuit Oceanus pelagi inter vasta latebram :
Hinc quoque detrusos precibus, Germane, fugasti.
Omnia quid penetras ? Orbis quid devia lustras ?
Desine, et optatam fessis permittite quietem.
Obstupuere animis ; exanguis implicat artus
Conceptus hac voce tremor : fit quæstio passim,
Quis Germanus erat, quem vox audita petebat.

136. Compertus tandem est præclari schemate
[vultus ;

Cætera plebeium referunt insignia cultum.
Consultus, non sane gradum, non ille negavit.
B Cernua pontificum veneratur concio sanctum ;
Viseret utque sui latorem ^b nominis, omnes,
Collatis precibus, votis communibus instant,
Parendum sanctis præsul pro tempore ducens,
Secretos subiit, misero comitante, recessus,
Conceptis non multa fuit dilatio votis :
Prodiit, et fœda purgatum peste reducens,
Incolumem populis pulchra virtute reforma.
Hoc Pater, hoc primum Latiis innotuit arvis
Auspicio. Mox diversis e partibus omnes
Concurrunt populi, pervulgatæque frequentant
Munus opis. Tum consertis ad dogmata signis ^c,
Sic probris animas, sic corpora clade levabat.

137. Exin multiflua præsul digressus ab urbe
Susceptum provehebatiter felicibus oris :
C Occurrit mendica manus, stipemque petebat,
Docta et sufficiens aliena vivere quadra.
Consultit antistes sumptus ratione ^d ministrum.
Consciis ille sibi, ternum superesse nomisma,
Amplius haud quidquam sumptus respondit, in
[omnes.

Mox jubet indignis largiri cuncta misellis.
Victuros hodie nos unde, diaconus inquit,
Sancte, putas ? Non fas Christo diffidere, dixit ;
Pascet at ille suos (nil nunc vereamur) egenos :
Tu modo, quod potis est, inopes curare memento.
Venturi cautus, quanquam non jure, minister,
Largiturque duos, unumque in postera servat.
Non lucri tantum, damni, vir provide, quantum
Hac vice struxisti, temneus præcepta Magistri ;
Lucratusque parum, meruisti perdere multum.
D Sic vindicta sequax, sic votum lusit avarum.

138. Dumque iter expediunt ; rapido fervore citatis,
Ecce, viri cernuntur equis post terga meantum :
Desiluere brevi ; sanctisque in pulvere fusi
Procumbunt pedibus ; tum sic in verba feruntur :
Haud procul hinc dominum spectatæ nobilitatis,
Fortunæ celebris, præcelsi juris, habemus ;
Quem sævis urget jactura domestica nodis :
Cum famulis, omnique domo (miserabile dictu !)

^c *Consertis ad dogmata signis*, id est, adjunctis doctrinæ miraculis.

^d *Pro de ratione.*

Decubat, innumeris addictus denique morbis :
Sic certe, sic ille sua, sic ille suorum.
Clade gemens, miseram quamprimum abrumpere

Quærit, et invisos letho finire labores ;
Comperit at postquam, nostras vos ire per oras,
Ambiguus animis spes est relapsa [B., illapsa] salutis.
Ejus nunc ad vos ferimus lacrymasque precesque :
Si poterit dignum pietas id ducere vestra,
Visite languentem ; submisso pectore poscit :
Seu violenta preces absumunt [B., abrumpunt] seria

Nec potis est itiner quoquam desistere cœptum ;
At precibus justis benedictio juncta salubris
Compenset vultus oblectamenta negati :
Uno donetur, si non mereatur utroque.

139. Tum Pater admirans fidei venerabile pignus,
Indoluit, strinxitque animum pietatis imago ;
Et quanquam cœpti stimularet cura laboris
Non differre diem, via rectior illa putatur,
Qua merces operi servatur debita justo.
Nec mora : divertit. Comites obsistere contra ;
Legati contra connixis viribus instant :
Dumque hi, dumque illi * ; fit concertatio longa.
Indiguus magis ille favet ; per sæcula, dicens,
Nil prius esse sibi, quam jussa facessere Christi,
Bisque mori propter Domini præcepta paratum.
O Patrem summo splendoris culmine dignum !
O, sibi qui propriam refugit dependere vitam,
Quisque Deo vivens, immo cui vivere Christus,
Fraternis animam mavult opponere lucris !
Ergo memento piis, Pater o, persistere cœptis.
Non decrit sancto bravium, mihi crede, labori.

140. Legatos hilares subit exsultatio digna :
Quodque suis votisdignatur cedere præsul,
Bis centum promunt instructo munere soldos ^b,
Dona viro. Præsul non tantum munere lætus,
Pignore quam fidei, commendat cuncta ministro ;
Hæc cape nunc, dicens, ac te succumbere noxæ
Disce ; quod in miseros fraudem meditatus egenos,
Malueris esse tenax : nam si, quod tradere jussi,
Cessisses, solito Christo tribuente, refusus
Tercentum caperes hodierno fenore soldos.
Invadit formido hominem, secreta reatus

* Subint. contendunt.

A Germano patuisse sui. Non sane putato
Hoc mirum, bone vir, tanto quod clausa Propheta
Cordis hiant : plenus sancti qui numine Flatus,
Jam Deus est, jam divinos sortitur honores.

141. Neve opis indiguos dilatio multa gravaret,
Accelerat, raptoque gradu, quo vota requirunt,
Præstaturus ade-t, missis comitantibus isdem.
Mox, tanquam manifesta salus ingressa subisset,
Expectata Patris relevat præsentia cunctos.

Hic artes Medicum notas efferre videres :
Hinc pietas, illinc perfecta peritia claret.
Sternitur, et Christum solito prostratus adorat,
Tunc magis alta petens, fieret cum pronior arvis :

Auribus hinc superis oratio fusa salubris ;
Cui lacrymæ fecere viam super astra volanti,

D Gaudia multorum mercantur flumina quarum
Invisit dominos, invisit denique servos :

Certanti studio indiscreta cubilia lustrat :
Omnibus æthereas impertit jure medelas.

Unius spatio res est confecta diei ;
Una dies cunctis fudit fomenta salutis.

Post hinc digreditur : dominus comitatur euntem
Ipse domus : gaudent reparatis viribus omnes :
Plausus ubique sonat, pulchræ et modulatio laudis.

Christum cunctaboant ; Germanum cuncta resultant.
Gloria sic Domino, sic crescit opinio Servo,
Dispergens lepidum, quaqua pergebat, odorem.

Innatus subigit cunctorum pectora fervor
Nosse Virum, mira meritorum luce coruscum.

Multa quidem suberant clarum gignentia nomen ;
Dogma, labor, comitas, mores, constantia, fervor ;

D Quodque est præcipuum, dilectio plurima fratrum ;
Qua grave quidquid erat, terraque marique ferebat.

142. Quid tu, quid gressum raptas per devia sodes ?
Quid cancellato flectis compendia ductu ?

Ire brevi poteras, qua te per longa fatigas.
Ravennam certe melius via regia ducit.

Non ab re tulerim, quod diverticula quæris :
Immo ego (sic animus, sic denique ferre videtur)

Ravennam subtriste aliquid portendere, credo,
Quod vel exitio, vel possit cedere damno :

Contiguus quod tam succedere mœnibus horres.
Quidquid id est, subsiste parum, flatuque recepto,

Obnixis animis superest quodcunque subibis.

^b Soldos pro solidos, qui nummi erant aurei.

PRÆFATIO LIBRI SEXTI,

Δικώλῳ διατρέφῳ *variata*.

143. Expensas operis claudit pulcherrimus ἑξάς * ; D
Lector amice, vides.
Cujus si causas et mystica symbola quæras,

* ἑξάς, id est numerus senarius, in quem libros
suos auctor dividit : hunc vero *pulcherrimum* appel-
lat, quia perfectissimus censetur, ut mox probabitur.

Impiger ediderim.

Exemplar, solidum facturus Conditor orbem,
Hoc sibi proposuit :

Sed cur ἑξάς hic masculine accipitur : Respondeo,
quia numerum significat ; juxta illud :
Respicit interdum nomen generale poeta.

Namque opus omne suum numero discrevit eodem; ut A
 Pagina sacra refert :
 Quumvis et simul et semel omnia condita, verax
 Theologia canat ;
 Perfectum sed opus numeri perfectio signat,
 Partibus apta suis.
 Cardinis hunc primi si per theorematata ducas *,
 Eminet egregius :
 Namque sua solus sese regione coerces,
 Gnarus habere modum :
 Nec summam minuit, nec vult transcendere summam,
 Partibus explicitus ^b :
 Unum sexta quidem est ; duo tertia ; dimidium tres ;
 Sex ea restituunt.
 144. Visne, aliud referam, mage quod mirabere,
 Huc ades, idque refer. [lector ? B
 Partibus in versum ductis, iisdemque remixtis,
 Instruit hic δεκάδ en ^c,
 Pars est sexta μονάς ^d, numeri progressio prima :
 Primitus illa subit ;
 Tertia namque δνάς ^e, sedem tenet atque secundam :
 Fons paritatis ea est :
 Dimidiumque τριάς ^f, hanc tertius excipit ordo ;
 Hinc fluit imparitas :
 Cum sexta medium, μονάδ en τριάς applicat ; atque
 His fluit alma τετραάς ^g :
 Tertia cum medio δυάς en τριάς enque coaptat ;
 Πεντάς ^h ab his oritur.
 Partes omnimodæ digesta sorte refusæ,
 "Εξά quidem reparant ⁱ.

* *Cardo primus numerorum est ab uno ad decem.*
 Not. mss. Sensus ergo est : Si numerum hunc senarium consideres attente, invenies illum eminere inter decem primos.

^b Uterque hic versus eodem recidit, et significat, hanc perfectionem senario numero propriam esse, quod omnes ejus partes aliquotæ simul sumptæ non imminuant ejus summam nec augeant : tres enim tantum habet partes aliquotas, nempe sextam, quæ est unitas ; tertiam, quæ sunt duo ; et dimidium, quod est tria : has si jungas, nempe 1, 2 et 3 faciunt sex. Non sic alii numeri : nam exempli causa, octonarius has habet partes aliquotas, octavam (id est 1), quartam (2), dimidium (4). Has si jungas, non conficiunt octo, sed septem tantummodo.

^c Δεκάς en pro δεκάδα, id est numerum denarium.

^d Μονάς est unitas, principium numeri : et sexta pars numeri senarii.

^e Δνάς, id est numerus binarius, qui est pars tertia senarii.

^f Τριάς, numerus ternarius, senarii dimidium.

^g Id est, pars sexta senarii (quæ est unitas) juncta medio (quod est numerus ternarius) gignit quatuor, seu numerum quaternarium, qui Græce dicitur τετραάς, quæ alma vocari videtur, quod quatuor elementa contineat, quibus corpora constant et aluntur omnia.

^h Πεντάς, id est numerus quinquarius oritur ex senarii parte tertia (quæ est δυάς) et senarii medio (quod est τριάς) ; 2 enim et 3 faciunt 5.

ⁱ Nam 1, 2 et 3 faciunt 6.

^j Hoc est, 1, et 6 faciunt numerum septenarium sive επτάδα officiosam, id est in multis effacem.

Not. Mss.
^k Quia intra denarium sola επτάς nec gignit, nec gignitur. Not. mss.

PATROL. CXXIV.

Cum sexta totus parit επτάδεν officiosam ^l ;
 Hanc sterilem perhibent ^k :
 Tertia cum toto creat οκτάδεν ^l ; hinc fluit ελπίς
 Vivere post cineres ^m ;
 Totus cum medio, numeraliter ε'νέα gignit ;
 Is triplicat τριάδεν :
 His superacta μονάς, πάντων τέλος numerorum
 Proficit in decaden.
 Sic operis meritum merces mansura sequetur,
 Quam δεκάς effigiat ⁿ.
 Tam manet hoc verum, quam qui super omnia sol
 Nec ratio titubat. [est ;
 Anne tibi videor senaria symbola, lector,
 Elicuisse parum ?
 Si potes, ede alium simili ratione cluentem ;
 Cedat et iste loco.
 Quod si non potis est ; perfectos disce triumphos
 Præsulis esse mei.
 Quos cohibet numerus, quem tu jam rite συνεργόν
 Dixeris esse Dei ^o.
 145. Oratu melius, superest quodcunque laboris,
 Expedies modico.
 O clemens Trinitas, nostræ quoque fons trinitatis.
 Nam tribus omne subest :
 Ουσίαν, δύναμιν dicunt, ενέργειαν atque ;
 Quis sine, nulla φύσις ^p.
 Est etiam trinitas animæ contermina nostræ,
 Qua fit imago Dei :
 Νοῦς hæc, atque λόγος, etiam δεινότα ^q vocatur,
 Hanc quoque tu tribuis.

^l Nam 2 et 6 faciunt 8, sive οκτάδα.

^m Ἐλπίς vivere post cineres, id est spes resurrectionis. Octonarius enim in divinis Litteris Novum Testamentum, corporum resurrectionem, ac majestatem regni Dei significat, inquit et probat Bongus ad hunc numerum in opere, quod inscribit *Mysticæ numerorum significationis librum*. Ubi de hoc genere plurima erudite congesta lector ejusmodi rerum curiosus inveniet, singulis numeris propria.

ⁿ Ut ostendit idem Bongus in munero denario, ultra medium.

^o Lepida sane collectio : *Ego triumphos S. Germani enarro libris sex ; atqui numerus senarius perfectus est, ergo et perfecti triumpho illi. Sed hæc ludenti poetæ condonanda.*

^p Id est, essentiam, virtutem atque operationem, sine quibus nulla est φύσις seu natura. In omni enim natura rationabili intellectualique tria hæc inseparabiliter semperque incorruptibiliter manentia considerantur. Horum exemplum. Nulla natura, sive rationalis sive intellectualis est, quæ ignoret se esse, quamvis nesciat quid sit. Dum ergo dico : *Intelligo me esse ; nonne hoc uno verbo, quod est intelligo, tria significo a se inseparabilia ? Nam et me esse, et posse, et intelligere me esse demonstro : non enim intelligerem, si non essem ; neque intelligerem, si virtute intelligentiæ carerem ; nec illa virtus in me silet, sed in operationem intelligendi prorumpit.* Ita notæ mss. Cod. Lugd.

^q Id est, mens, ratio et cogitatio seu consilium ; de quibus additur in notis mss. cod. Lugd. : *His tribus essentialis trinitas animæ ad imaginem Dei constitutæ subsistit.* Porro quantum Patres laboraverint, quamque diversas vias inierint, ad invenendam exponendamque illam imaginem et similitudinem Dei, quam in homine certum est existere

Ergo age, et optatas largire attingere metas,
Summe Deus, Trinitas.

docent sacrarum litterarum interpretes in illud Ge-
neseos, *Faciamus hominem ad imaginem et similitu-
dinem nostram*. Adi, si placet, Benedictum Pererium

A Ne qua tamen subeant exhaustam tædia mentem;
Te duce progredimur.

nostrum in Comment. in Genesim tom. I, lib. iv,
fere ab initio.

LIBER SEXTUS.

CAPUT PRIMUM.

S. Germani adventus ad regiam tunc urbem Ravenna-
tium imperatori cæterisque gratissimus; miraculo-
rum ejus ibidem frequentia.

146. Prævia fama ruens Latium conciverat orbem,
Digressum patriis Germanum nuper ab oris,
Ravennam certa celerem ratione subire:
Compertum id populi vario sermone ferebant;
Urbibus, et vicis, per compita, perque plateas
Hoc vir, hoc mulier, hoc tunc infansque senexque
Hoc juvenis, medium et si quid juvenemque senemque
Dispescit; validæ quatiēbant omnia voces;
Omnia fervebant; instabant omnia votis:
Germanum dives, Germanum denique pauper
Venturum, resono passim clamore fremebant.
Tantus amor sancto, tanta est instantia vulgo
Visere pontificem certamque referre salutem.
Et quanquam sumpti respectu plane (B. jamque) labo-
Impatiens urgeret iter; sed plurimus ardor [ris
Obstantes ægre nexusque morasque ferebat,
Increpitans segnem mordaci pectore gressum.
Sic desideriiis semper dilatio fertur
Accumulare sitim: quæ si dilata residunt,
Non desideria [B. supplet hæc] certe, non illa fuc-
[runt.

Tandem susciperis, mundo gratissime præsul,
Expectate diu; quanquam non forte cupita^a:
More quidem solito nocturna silentia captans.
Non tamen excubias illic vitare sagaces
Posse fuit; nec frans cupidos concepta fefellit,
Quin et conspicerent, et conspecto fruerentur.
Principis Ecclesiæ meritoque et nomine pollens
Petrus^b apostolicum dicta servabat in urbe
Forte gregem, vir præcelso splendoris aviti
Stemmata conspicuus, multa et probitate coruscus.

147. Tum quoque jam juvenis cum matre Valenti-
[nianus
Romula sceptrā gerens, rerum flecēbat habenas,
Maximus imperio, factis et nomine magnus^c.
Catholicæ fidei genitrix Placidia cultu
Insignem tenero puerum formarat ab ungui,
Stemmata condignum quondam sceptrisque paternis.
Cumque potestatis præcelleret ordine cunctos,
(Quippe pater patriæ, magni moderator et orbis;)
Relligionis amor complerat pectora tantus,
Ut Christi famulis diversa in parte locatis,

^a Quia ignotus ingredi maluerat. *Not. mss.*
^b *Chrysologus* nempe.

Cum genitrice pia plenum deferret honoris
Officii que modum. Patrii sic sceptrā decoris
Ornabat sobriæ [B. sanctæ] jam tum virtutis amator.
Germanum magnæ subeuntem mœnibus urbis,
Qua tantum pietate Patrem tractare decebat,
Excipiunt. Rerum conversa sorte, videres,
Ut pompæ refugum studio certante premebat
Vulgi pompa sequax: edicto principis omnes
Occurrunt proceres; properat promiscua plebes;
Tum sacer ecclesiæ denso ruit agmine clerus:
Laudibus hi plaudunt, persultant plausibus illi,
Et commune decus parili pietate salutant.

148. Plurimus augustos animi perflaverat ardor,
Obsequiis cumulare virum. Cautissima rerum
Vas amplum regina struens regalibus escis,
Non tamen ullius mixta pinguedine carnis,
Mittit pontifici. Suscepto munere tali,
Partitur propriis obsonia cuncta ministris:
Vindicat argentum, miseris fracturus egenis.
Ex in conspicuum compensat munere munus:
Et vili et modico suppletur lignea pane,
Quam præsul parcos patinam promebat in usus:
Mittitur Augustæ. Donum complexa verenter
Suscipit, et tanquam caperet cœlestia, condit;
Munere læta dato, sed lætior illa recepto.
Quam fuerit carum manans a præsule donum,
Mox liquido patuit; quod et auro claudere lignum
Jusserit, et variis panem servare medelis.
O res æternis certe dignissima fastis!
O, quæ sublimes inclinas gratia mentes,
Et Christo subigis mundani colla tumoris!
O regina, pium venerans in præsule numen!
O, cui jam defert Romana potentia, præsul!
Nec aberit multo, quin ocius astra sequenti
Deferat ætherius Superis cum millibus axis.

149. Forte die quadam, populo stipante, plateam
Ingreditur, placido perlustrans omnia gressu,
Devenitque locum, misera quo sorte nocentum
Publica damnarant tenebris ergastula turbam,
Quique immersa cavo stricti vestigia ligno,
D Incertum, optarentne magis, potiusne timerent
Suppliciiis finire diem: spes cætera torpet.
Ne trepidate, viri, neu vos addicite morti:
Non omnis assumpta salus: qua nulla putatur,
Advehet optatum, subducta clade, levamen.
Compertus miseris utque est transire sacerdos,

^c Poterat taceri hoc, saltem si de toto imperii ejus
tempore intelligi debeat.

Elatas pariter tollunt ad sidera voces.
 Agnoscit causas, populo referente, doloris :
 Indolet, ac facilem stringit compassio mentem :
 Carceris immites blanda pietate ministros
 Advocat. Abducunt sancti se visibus illi,
 Solvere quod nulla poterant ratione nocentes,
 Quos aulæ proceres horrendæ mergere morti
 Decreto tulerant. Quo te nunc vertere demum,
 Quo poteris, pietas ? Vereor persistere cœpto
 Ne non sufficias ; aut, si persistere mens est,
 Indecorem subeas, tentata forte, repulsam.
 En feritas refugitque preces, spernitque precantem.
 Præstat divinum magis explorare favorem ;
 Quodque negant homines, a majestate precari :
 Cætera sic quondam, sic tu superare solebas.

150. Præsul pœnales gressum deflectit in ædes :
 Membra solo sternit : Deitatem cernuus orat :
 Nec pietas frustrata virum ; patuitque repente
 Gratia, qua gratum Christus perflarat alumnum.
 Mox fundamentis carcer concussus ab imis,
 Solvitur, et rigidi submitunt vincula postes ;
 Ferrea, laxatis immani pondere claustris,
 Porta patet ; duros mirum languescere nexus,
 Et triplices videas usum abjurasse catenas.
 Exonerata gravi relevantur pondere colla,
 Colla, manusque, pedes, et quidquid vis truculenta
 Arctarat rigido miserorum in corpore ferro ;
 Absolvit pietas, rabies quod vinxerat atra.
 O semper robusta fides ! cui subjacet omne,
 Quod natura negat, certis quam legibus uti
 Omnipotens prohibet, fieri siquando perurget,
 Esse quod insolitum, natura teste, probatur ;
 Proruit exemptis miserorum concio vinclis,
 Squalida, pigra, horrens, miserabilis, hispida, mar-
 [cens ;

Præque ferens vacuos facili gestamine nexus,
 Quis prius implicitos feritas obduxerat artus.
 Linquitur innocuus tandem post tempora carcer,
 Immunemque necis pandit subeuntibus aulam.
 Ecclesiæ gremio, pacis præeunte triumpho,
 Germanus reducem mira pietate cohortem
 Inserit. Illa novo persultans carmine plaudit.

151. Ibat in immensum meritis instructa beatis
 Fama Patris magni ; signorum gloria nec non
 Clara comes populos ad dogmata sancta ciebat
 E cunctis properare locis, quibus ardua virtus
 Jamdudum comperta foret. Facundia quanquam
 Nunc mihi suppeteret, soliti quam carmine vates
 Guttore centicano, totidemque exposcere linguis ;
 Singula nec modicis possem perstringere verbis,
 Quæ Pater Ausoniis miracula gesserit oris,
 Amplificante Deo dilectæ munera dotis.
 Quis non quæsitam membrisve animisve medelæ
 Hausit opem ? Cui non faverunt vota petenti ?
 Quis non munificum cumulandum munere sensit ?
 Doctorem stolidus, patrem persensit egenus,
 Submissum minimi, venerandum denique summi ;
 Utque docet Paulus, sic omnibus omnia factus,
 Divinis omnes studuit transfundere lucris.

A 152. Hæc tamen angelico non impar vita colori
 Ne sine teste foret, sex assedisserunt
 Sancto pontifices, meritoque et nomine clari
 Tempore continuo ; seu cum miracula mundo
 Ederet, aut crucibus corpusque artusque domaret.
 Hi testes operum multis mansere diebus.

153. Huc pede difficili quanquam decurrimus
 [usque :

At nunc ulterius tentans intendere gressum,
 Materiæ novitate premor ; tum pondere fessus,
 Ire quidem nequeo ; pudor est deponere fascem.
 Atque utinam, rebus cœlum crescentibus usque,
 Crescere verba dares, nasci qui verba dedisti !
 Eligerem sub fasce mori, quam cedere cœptis.
 Sed quid ago ? priscumne sinam periisse laborem ?
 B Cuique datum pelagi pene contingere littus,
 Unius objectu et trepida formidine saxi
 Lintea retrodare, et patiar succumbere noxæ ?
 Huc, Pater, aspices votis ingentibus, oro,
 Spesque procul fusas in pectoris antra refundas
 Vitalem functis animam cui reddere membris
 Quondam posse fuit cœnosa mole gravato.
 Argumenta tui capiam tamen inde favoris,
 Si modo, quod memini, rite percurrere dones.

CAPUT II.

*Ibidem mortuum suscitatur ; liberat energumenum ;
 prædicat obitum suum.*

154. Volusianus erat præcelso nomine quidam,
 Urbis patricio, toti dilectus et urbi,
 Atque a cancellis prisco de more minister.
 C Filius huic primis impense gratus in annis,
 Jam promulgandæ spem posteritatis alebat ;
 Is tamen immodicæ pulsatus verberibus febris,
 Tabuit infelix ; furit ossibus intima pestis,
 Quin etiam liquidas jam depopulata medullas ;
 Torrebat vicibus miserum frigusque calorque
 Pestifer, insanus, miserabilis, immoderatus ;
 Pertæsumque cibi, pertæsum denique potus,
 Ferreus in mortem perstabat trudere somnus.
 Jam cedunt medici ; spes est sublata salutis ;
 Percellunt trepidos tantum lamenta parentes,
 Lurida in æternam clausuros lumina mortem.
 Vota sed ad sanctum prope sera tulistis, amici.
 Prævertit cita mors, nulli quæ parcere novit.
 Ille tamen properat, cœtu comitante piorum.
 D Nuntius interea cœpto deterret euntes,
 Nec fore, qua sese præsul ratione fatiget,
 Quod puer extremæ jussus concedere sorti,
 Sparsisset in tenues usum spiraminis auras.

155. Tum vero precibus subigunt communibus omnes
 Officio perstare pio ; nec distulit ille.
 Inveniunt rigidos, fibris marcentibus, artus,
 Et jam concretum letali frigore pectus :
 Utque est Christicolis ritusque et cura salubris,
 Functam muneribus violenta sorte caducis
 Commendant animam, cui vivunt omnia, Regi.
 Hinc remeare parant. Tum luctus tollitur ingens,
 Permixtusque ferit populorum sidera plangor,

Confundens lugubres diris clamoribus ædes.
Pontifices manibus defigunt oscula sanctis ;
Orant, lugentum miseresceret ille parentum.
Defunctumque imo precibus revocaret averno.
Obstitit ille diu sancti ratione pudoris,
Virtutem temere fassus non esse petendam,
Nec, possis quantum, fieri debere periculum.
Imperiis fidei tandem concedere doctus
Annuit ; hinc pulchris mentem præcingitur armis,
Commoda militiæ quæ noverat esse supernæ :
Hæc heros vibrat, turbasque facessere mandat :
Sternitur hinc arvis *, tanto vicinior astris ;
Fletibus implet humum, gemitu percellit Olympum,
Et Christum lacrymis, et Christum planctibus orat.

156. Audiit Omnipotens, nec differt vota fidelis :
Elicitamque inis animam remeare cavernis,
Qua virtute potest, detexta retexere jussit.
Extemplo recalent, motis compagibus, artus,
Et sensim prisca [B., vegeti] repetunt collegia (B., loca
[congrua) sensus ;

Sanguine concepto, socius calor ossa revisit :
Quæ sopor urgebat, lucem jam lumina spirant ;
Jamque micant digiti ; jam quærit lingua moveri :
Omnia vitales exercent membra figuras.
Nec prius antistes artus e pulvere tollit,
Cominus adnixus ; donec consurgit uterque.
Et puer, et præsul ; hic leto, fletibus ille :
Germanus juvenem sævo de funere raptum
Erigit ; erectum turbis gaudentibus infert.
Procedit de morte novus, flatuque reducto,
Respirat, residet, refovetur, respicit, horret,
Seque stupet superesse sibi : mox viribus actis,
Exiit in solidum connixo pectore robur.
Læta rei facies luctus elusit acerbos,
Et percepta diem pepererunt gaudia festum
Vocibus elatis ; contingit sidera virtus
Magnificata Dei. Sic tu, sic, Christe, futuro
Mox tecum famulo cumulas præconia laudum.
Gloria summa tibi, mortis qui victor acerbæ,
Præcipis electis succumbere tartara servis.

157. Regalis princeps hac tempestate cubilis,
Et servator opum perhibetur forte fuisse
Accolius, claro famosus nomine spado.
Nobilis hic damno tum torquebatur alumni,
Jam juvenis, jam qua velles, ex arte periti :
Repererat in miserum rabies horrenda furoris
Dæmonis afflatu, propria qui peste nocivus,
Allidit captas fœdo discrimine mentes,
Menstrua deciduos cum luna recolligit ignes.
Reginæ precibus, miserantis talia, Sancto
Offeritur, longa tandem de clade piandus,
Suscipit ; atque die purgandum distulit illo ;
Cum tamen immanes, præmisso fame tantum,
Trudere mos esset quoquam de corpore pestes :
Namque adeo miserum cæcus penetraverat hostis,
Intimaque et fluidas persederat usque medullas
Ac si certa domus, seu vas speciale malignis

* Id est, humi.

† Scævæ pro malæ ac perversæ.

A Usibus addictum captiva sorte fuisset.
Hunc Pater, hunc secum sub noctem claudere jussit.
Mox quasi tormentis dæmon compulsus amaris,
Prorumpit cæci verbis virtute latebris ;
Seque infelicem teneris rapuisse sub annis
Indicat ; esse sui, placeat si cedere, juris,
Quod sibi constaret tantis servisse diebus.
Non tulit ista Pater ; procul at discedere jussit,[†]
Nec post divini specimen tentare decoris.
Effugit, et tenues exhalat pulsus in auras.
Purgatus juvenis plaudenti redditur aulæ.

158. Venerat ille quidem, poscentibus Armoricanis,
Pacturus veniam scævæ[†] pro crimine gentis.
Cessit res votis ; mox annuit induperator ;
Arbitrio Patris constarunt[†] cuncta beati.

B Et foret illa quidem firmissima cautio pacis ;
Mobilis at priscae revomens contagia fraudis
Natio, pestiferum solito meditata duellum,
Ausa est Romanas in sese armare secures.
Hoc et Pontificis fuit intercessio cassa,
Et si quid feritas præfixerat imperialis,
Conflatum in miseros atroci sorte pependit.

159. Dum per mirificos Germani volvimur actus,
Dum juvat insignes calamo signare labores,
Quodque est innumerum, numero comprehendere ;
[tanquam

(Dicere quod scelus est) sic rara peregerit ille,
Ut nostris merito possint succumbere verbis,
Pars rerum melior densa caligine torpet,
Perniciem trepido certe latura poetæ.

C Et te permagni fraudatum munere fructus,
Questuque et lacrymis quondam causabere, lector,
Si summam cœpto detrectet musa labori
Imposuisse manum ; cum sit hæc (B, quando hæc
[est) summa laboris,

Qualiter ad vitam per mortis limina victor
Germanus subiit, liquida percurrere canna.
Esto : funereos sed mens præsaga doloris
Horret inire modos. O res condigna taceri !
Pugnantem placido juvat committere plectro ;
Victorem refugis rutilo pompare triumpho ?
Exsul gratus erat ; regnans non gratior exstet ?
Dicere si metuis mortali corpore functum ;
Ast immortalem cumulata laude frequenta.

Vere immortalis, vere per sæcula vivit,
Vivit, et empyrias auget splendore cohortes,
D Conjunctus Domino, conformis denique Christo,
Quodque magis stupeas, unitus et unificatus
Inque Deum transfusus homo, factusque θεῶν υἱός

160. Solverat umbrivaga mersas caligine terras
Φωσφόρος[†], ingenuum rebus reparare colorem
Gnarus, et ignigenas cœlo subducere stellas :
Germanusque pater, solemnī laude peracta,
Quæ matutinos exercet carmine somnos,
Mutua præsulibus de religione beatis
Verba dabat ; nitido doctor clarissimus ore.
Auribus explicitis, collectis sensibus, omnes

† Pro constiterunt.

† Lucifer.

Indebant animo felicia dicta capaci.
 Quid, facunde Pater, quid per diversa moraris?
 Dic, quod dicendum; quanquam sit dicere triste,
 Triste, minax, querulum, lacrymabile, prodigiosum,
 Tandem, dilecti Germano fœdere fratres,
 Accipite hæc, et rem penitus defigite, dixit:
 Viximus, et jussas ævi decurrimus oras;
 Nunc, quia certa manet generi sententia nostro,
 Quæque creata vigent, labefacta senescere constat,
 Jam suprema vocant; vocat, inquam, Christus;
 [eundem est:

Solvi vult animus pœnali carcere trusus;
 Jamque memor generis, contagia pigra recusat,
 Æthra libens repetit, qui germèn ab æthere traxit.
 Ergo resolvendus Superumque ad lumen (B., limen)
 [iturus
 Me, finemque meum vobis committere curo.

161. Nocte quidem placidum caperem cum forte
 [soporem,

Visa mihi facies, generosi numinis instar,
 Fassa Deum; nec vox hominem nec verba sonabant;
 Christus erat, solet ille suos hac visere forma.
 Admotaque mihi blando conamine dextra,
 Arrisit, rutiloque hæc insuper addidit ore:
 Care, peregrinas itiner subiturus in oras,
 Excipe cœlestem, provisa viatica, stipem,
 Adjumenta viæ. Tali tum fame motus,
 Quærebam causamque viæ, causamque laboris.
 Non, inquit, metuas: patriam revocaris in altam;
 Et civem egregium jam jamque reposcit Olympus,
 Quo mox perpetuam capies sine fine quietem;
 Quo sine nocte dies, sine tempore tempora currunt:
 Et pax, et quies, et lux, et gloria perpes.
 Dixit, et æthereas sese libravit in auras.
 Sic Pater occiduae sortis suprema canebat.
 Pontifices alio somni portenta trahebant,
 Credere nec poterant, contingere quod metuebant:
 Sustulerat timor ipse fidem. Sed præsul anhelus
 In patriæ remeare sinum, studiosius instat
 Omnibus extremi causam mandare diei;
 Sat sibi compertum, sat se pernoscere dicens,
 Quam patriam famulis Regnator spondeat orbis.

CAPUT III.

*Sancti morbus; obitus; gloria; hæreditas; funus,
 translatio in Gallias.*

162. Vix soles aliquot, spatio cedente, mearant;
 Effectusque celer sequitur præsentia vatis:
 Carpuntur facili sanctissima membra dolore;
 Invadit tenues penetrans flamma medullas;
 Jamque pedes torpent, jam nutant mollia crura,
 Elanguent oculi moribundo in corpore sicci;
 Cuncta labant; mens sola Deum cernitque capitque.
 163. Ast, ubi progressu cœpit crudescere morbus,
 Urbs trepidare metu, luctuque incendere cœlum:
 Heu sors terrigenis olim conflata colonis!
 Cernere vix licuit; jam nos, Pater optime, linqvis?
 Nec patitur Christus charum per sæcla clientem

* *Coicis*, id est *terrenis*. Not. mss. Sed scribendum
choicis, a Græco *χοικός*, *terrenus*.

A Vel torquere diu, partove absistere regno,
 Martyrium cui vita fuit; quin mole laborum
 Defessum nimia ter denos circiter annos,
 Invitat superas rerum moderator in arces.

164. Augustas inter, quas unquam protulit orbis,
 Fastu seposito felix Placidia regni
 Visitat infirmum, refovet, complectitur, ambit;
 Docta caput rigidum divis submittere jussis,
 Suggestit, edicat, si quid mens anxiosa captat:
 Nec mora præstandi, ni desit cura petendi.

Mox Patris [B. Patris mox] animum patriæ per-
 [strinxit imago,

Digrediens mœstam Pastor quam liquerat olim,
 Dum se fraternis mavult impendere causis;
 Nescia quæ rerum, sortisque ignara futuræ,
 Præsulis ad reditum voto pendebat inermi.

B 165. Quid tu, quid gravidis oneras cœlestia votis,
 O plebs, o patria? Quid adhuc spes pascis inertes?
 Fata parant aliud, nec rerum maximus Auctor
 Hac vice prosequitur solita pietate volentes.
 Quod præstat, quodque est satius, præponderat ille.
 Tempus adest, meritum capiat sine fine triumphum
 Germanus, liquidi scandens Capitolia cœli;
 Nec circumscribi, brevibusve insidere muris
 Candida pompa sinit; Latias mage fusa per oras
 Edere quadrifido quærit spectacula mundo.
 Spectabunt alii; spectato tu potiere;
 Et gremio capies, et molli fronde fovebis.

Non tuus est prisci præsul oblitus amoris;
 Defunctusque docet, quantum te vivus amarit:
 Te repetit; repetita, dabis pia thura sepulto.

C Hoc speciale quidem reginam poscere munus
 Instituit; nunquam illa magis invita petenti
 Concessit; sensitque, viro non esse negandum,
 Quod secus ac vellet, nunquam contingere possit.
 Ter benedicte Pater, ter splendide, ter venerande,
 Omnigenas tibi post Christum dependimus odas
 Grex populusque tuus, cui viscera tot pietatis,
 Gaudia tot mentis, spes tantas, commoda tanta,
 Te redeunte, refers; cum quo sunt omnia dextra;
 Quo sine nulla forent; ni frivola, cæca, sinistra.

166. Quid referam Latio populos ex orbe ruentes
 Quo languet medicus? Ardor manet omnibus idem
 Visere, et obsequiis Sancto concurrere dignis:
 Et faciunt, ut quisque potest, ut postulat ordo;
 Omne choris tempus psallentibus immodulatur;
 Pro lacrymis laudes, pro luctu personat hymnus,
 Invitans Superas Patris ad suprema cohortes.

167. Septimus afflarat rapido terrestria curru
 Phœbus, ab occiduis remeans illustrior undis:
 Spiritus at coicis^a ardens emergere vinclis,
 Emicat, et liquidas liber transfertur in auras,
 Hymnizante polo lætumque alalagma^b canente:
 Sepserunt comites miro splendore Superni,
 Victoremque ferunt trans ignea sidera lætum,
 Et sistunt solio summi per sæcula regis.

168. Miratur placidi sublimia culmina regni,

^b *Alalagma*, id est *hymnum victoriæ*. Not. mss. Ab
ἀλλήζω, *jubilo*, *exulto*.

Ignotum certe lumen miratur Olympi ;
 Et jam sub pedibus nubes et sidera cernit ;
 Despectat rosei candentia lumina solis ;
 Despectat gelidæ rorantia sidera lunæ,
 Et quæcunque vagos exercet stella recursus,
 Telluris molem, circumfusasque tenebras,
 Pneumata ventorum, tempestatumque tumorem :
 Cur ver tranquillum, cur torrida prodeat æstas ;
 Autumnus uvis fœtetur ; bruma pruinis :
 Et quidquid mundi volvit structura triquadri,
 Et quidquid physicis perhibent succumbere causis ;
 Si qua vigent numeris, mensuris, ponderibusve ;
 Si qua latent, et si qua patent in cardine rerum,
 Puro cunctorum speculatur lumine causam :
 Omnia se subter, Christum super omnia cernit.
 Ridet quin etiam pompas et culmina sæcli,
 Reges horrendos, diademata, sceptrâ, tyrannos,
 Et multo gazas scelerum fervore petitas,
 Illusas auro tenui discrimine vestes,
 Et quidquid mundana potest variare supellex ;
 Ridet præterea vanæ κακοπάθεια * mentis,
 Gaudia, spesque novas, iras, atrosque timores,
 Fumificasque faces, solitus quas spargere livor :
 Proterit hæc pedibus, hæc victor denique calcat ;
 Quin et pestiferi, subigens venena, draconis
 Conterit ille caput, cristasque et sibila colla
 Deprimit : ille jacet, non ausus tollere contra.

169. Interea Christus triplici caput ipse corona
 Cingit : quæ prima est, ter deno jaspide vernat ;
 Proxima quæ surgit, stat sexies acta (B. bis ter facta)
 [decemplex ;

Tertia centeno rutilat pulcherrima versu ^b.
 O decus ! o magni pernobilis incola cœli !
 Orbis deliciæ, præsul, per sæcula salve,
 Terque quaterque juvat, vel millies addere ; salve :
 Et salve, et valeas, et aveto, et summe valet.

170. Quod superest ; valida inter partes lite
 [coorta

Præsulis induvias certatim quisque repossunt ;
 His inhiant, has quisque sibi rapuisse laborant :
 Acrior ex opibus nusquam contentio summis
 Emersisse solet : modica ditescere præda
 Est votum cunctis, nequeat cum cedere cunctis.
 Promitur in medium, partem sed vindicat aula,
 Partem pontifices, collata sorte, capessunt.
 Sanctorum gerulam divo pro munere capsam
 Impatiens regina capit ; mox pignoris almi
 Petrus ovat spolio, præsul sanctissimus urbis,
 Ciliciumque rapit, sacram rapit ipse cucullam ;
 Cætera pontifices certant dirumpere seni,
 Atque unus cingulum prævindicat, alter amictum ;
 Cumque duo tunicam, sagulum duo diripere.
 Hæc, Pater, Ausonias linquis monumenta per oras ;
 Cæsaris edicto notam referendus ad urbem,
 His Ravenna tibi meritos dependit honores.

* Malas affectiones.

^b Alluditur, ut supra, ad parabolam de semine fructificante in terra bona Matth. XIII.

A 171. Funeris impensas animis communibus ur-
 [gent,

Quod non parva viro debetur gloria tanto.
 Accolius solido pollinxit aromate corpus ;
 Vestibus, et molli regina Placidia fulcro
 Extulit, et sanctos textit propensius artus ;
 Ilinc iter, et comites, expensas, atque vehicla,
 Suppetiasque viæ, seu commoda cuncta meandi
 Instruit augustus, lectosque hac sorte ministros
 Prosequitur largis regali munere (C. Lugd. et B., cul-
 [mine) donis,

Pontifices ea cura penes quam maxime fervet
 Et præsens struere obsequium, et vigilare futuro.
 Tum quidquid poscit præstantia religionis,
 Funeris omnimodos unde aptantur in usus.

B Agmine præcipuo sic informantur ad oras,
 Gallia (plaude) tuas, antistite læta recepto.

172. Nec te divinis exortem duxero donis,
 Italicis non infecunda Placentia glebis,
 Cui mox dignatur sanctum succedere funus ;
 Quodque intra ecclesiæ noctu secreta locatum
 Dum vigili pietas hymnoque et lumine servat,
 Forte loci matrona subit, cui passio dudum,
 Dicta paralysis, miseros labefecerat artus :
 Jam nervis fluidum [fluidam] laxa compage solutis
 Cernere erat miseram defunctis vivere membris.
 Hæc sancto subdi poscit benefida feretro.

Subditur ; et tota, quam longa est, nocte recumbens
 Haurit cœlestes, Christo vegetante, medelas :
 Stringitur in solidum ; nervis in prisca reductis,
 Exceptat placidum, sopita peste, vigorem.

C Lux redit, et cœptum repetunt insistere callem :

Elato capulo, mulier sanissima surgit,
 Munere defuncti vitam sortita salubrem.
 Miratur populus, genuinis vadere plantis,
 Hactenus officii fuerat quæ totius impos.
 Nec numerum referunt, nec stringi carmine possunt
 Cætera, lustratas quæ tum patrata per oras.
 Quin et bis triplicem nodo compescere funem *
 Cogimur, et raptis stadium componere metis.
 Lecta dabunt alias devotæ symbola mentis.

173. Æthereo monitu divisque exercita jussis
 Gallia, Penninas agmen contendit in Alpes,
 Exceptura suum duplici pietate Parentem ;
 Quod propius, quod longinqua regione relatus.
 Urget amor cives, urget reverentia certe ;

D Quodque verentur, amant ; quod amant id nempè
 [verentur :

Felices ; utroque tamen si perpete voto
 Et metuant et ament metuendum et semper aman-
 [dum.

174. Omne genus hominum diversa ad munia cur-
 [rit :

Ergo vias alii, disjectis molibus, æquant ;
 Pontibus instructis conducunt littora quidam,
 Hi psalmis reboant ; plaudunt concentibus illi ;

* Bis triplicem funem appellat libros hosce sex.

Succollant alii ; jactant impendia multi ;
 Qui possunt, oneri vicibus succedere gaudent ;
 Id qui non possunt, quod solum denique possunt,
 Deducunt oculis, oculis et voce sequuntur :
 Lumina multiplici rerum constructa paratu
 Obnubunt rutilos phœbeæ lampadis ignes.
 Tanta datur cineri si rerum pompa caduco ;
 Quanta animam superis insignit gloria castris ?

A Quanta polo ; si tanta solo ? Te dante, Redemptor,
 Sanctorum semper mors est pretiosa tuorum,
 Hoc splendore, Pater, Latiis evector ab oris,
 Ordine magnifico dilectæ redderis urbi,
 Nobile qua servat sanctissima membra sepulcrum
 Spiritus at perpes meritorum lampade vernans,
 Vivit, et æternis attollit sæcula signis.

EPILOGUS.

Dei et S. Germani in auctorem beneficia, hujus operis causæ præcipuæ.

175. Nunc tibi nunc meritos, Jesu, sacramus hono-
 Subnixus solio flectis qui cuncta paterno, [res,
 Verbum cuncta creans, ructatum pectore Patris,
 Rex, et principium, pax, et de lumine lumen,
 Ars, et consilium, lex, et concordia rerum,
 Causaque causarum, sed et ignee fons animarum,
 Idem principium, medium idem, terminus idem ;
 Qui nunquam non es, nunquam non esse tulisti ;
 Semper habes esse, qui præstas omnibus esse ;
 Essentum pura ac simplex essentia rerum ;
 Artubus infusus, percurrrens omnia mundi,
 Totus per totum, nec pars te destinet una.
 Te Patris radium, te Patri, Christe, coævum,
 Te colimus casta post hæc de Virgine natum
 Pneumatis accessu, supera manantis ab arce
 Decreto Τριάδος, qua substant omnia, summæ.
 Sic verbum caro fit, carnem quod fecerat olim ;
 Ut caro conversim fieret mirabile Verbum.
 Sic te Σαρκάλογον ^a casta ratione fatemur,
 Vera Dei proles, hominis verissima proles :
 Verus homo atque Deus ; hinc conditus, inde Creator:
 Sic duplicata φύσις personam temperat unam.
 Tu pius humanæ per sæcula gentis amator,
 Sanguine perfusum tersisti crimine mundum ;
 Demissus stygias vitæ reparator ad umbras,
 Ut tandem, spoliis prostrato ex hoste receptis,
 Splendidus οὐρανίας ^b remeares victor in arces ;
 Quo te suscipiunt Seraphim oculos, canoro
 Carmine multiplicem modulantia δοξολογίαν ^c
 Et senas pandunt blandis applausibus alas,
 Ardentes summo summæ Deitatis amore.
 Hic tu stelligero dispensans omnia sceptro,
 Partiris propriis polyformia munera servis.
 Iste talentorum sortitus fœnora quinque,
 Naviter activis exercet tempora causis ;
 Hic scitu melior, compensat dogmata factis,
 Testatus geminum sese retulisse talentum :
 Est, cui doctrinæ succedit copia tantum ;
 Debitor unius reputabitur iste talenti.
 Atque utinam tenebras non ille redactus in atras,
 Eluat æterno mercis dispendia luctu !

176. Nec me gazarum merito, Rex magne, tuarum

^a Id est *carnem verbum*. Not. mss.

^b *Cælestes*.

B Exortem faxim : sunt et mihi pensa talenti
 Cauta mei ; stant cuique suæ compendia mercis ;
 In luteis specubus defossa pecunia quanquam
 Et furti et fraudis servum condemnet inertem.
 Cumque dies reducem te fecerit ultimus arvis,
 Atque inter famulos discrimina duxeris æqua,
 Hic referet macti grates et præmia fisci,
 Admissus superi in sedes et gaudia regni ;
 Ille luet meritis neglecta potismata ^d pœnis
 Extrusus placidæ pulchris e mœnibus aulæ.
 Id reputans animo, metuensque immane pericli,
 Qua possem tantæ memet subducere noxæ,
 Sedulus instabam : volventem plurima, tandem
 Impulit huc (nec certum habeo, casusne, Deusne)
 Germanum melicis illustrem reddere musis,

C Hoc venam ingenii primum tentare periclo,
 Hoc intemptatæ rudimen [B. specimen] pulsare poe-
 [sis :

Multa dabant animos ; amor et reverentia Sancti,
 Plurima materies, tum præter cætera, quod me
 Et debere Vero et nimium debere monebat
 Conscia mens rerum. Septennem ferme puellum
 Sancti servitiis me transcripsere parentes
 Et sensus inopem, et cautæ rationis inermem.
 Suscepit tenerum blande miseratus alumnum ;
 Pane aluit ; tegmenta dedit ; fomenta paravit ;
 Corpore provexit ; tum sensibus amplificavit.
 Vivax difficilem pectus largitus in artem ;
 Languores pepulit ; discrimina cuncta subegit ;
 Absentem precibus, præsentem numine juvit ;

D Contulit omne bonum ; compescuit omne sinistrum.
 Carminibus nostris hic illaudatus abiret ?

177. Talia volventem terrebant plurima contra ;
 Materie gravitas, sicca jejunia linguæ,
 Tum species operis, vilis persona poetæ,
 Quodque Dei laus est labiis incompta scelestis.
 Subvenit trepido præsens fiducia vati :
 Quod posses lubrici plectrum vegetare palati,
 Cui mutis facilem mos est reparare loquelam.
 Inque preces validas memet connixus adegî,
 Sic reputans, sic te, rerum Moderator adorans :
 Si tua sunt, quæ posco, Deus ; si, te tribuente,

^c Pro δοξολογίαν, *collaudationem*.

^d Id est, *negotiationes*.

Germanus hæc posse tulit, tu rite petenti
 Munera fer linguæ, cujus sunt munera linguæ :
 Gratia velle dedit ; concedat gratia posse.
 Audisti, et si quid potui, tu posse dedisti.
 Hinc tua laus nostro semper concreseat in ore,
 Rex regum, Pater alme hominum, spes clara tuorum.
 Quem sua collatis jubilat plasmatio bombis,
 Astra, poli, nubes, et machina cuncta polorum,
 Solque, sororque ^a, nives, lymphæque, et spiritus
 [omnis,

Cauma, geluque, dies, et densæ nubila noctis.
 Aridaque, et montes, colles, et cærulea ponti,
 Fluminaque, et fontes, exin viventia cuncta,
 Quæque vehit tellus, aer quæ provehit altus,
 Quæ vehit æquoreus diversos gurges in usus.

178. Ergo age, et oblatis præsens illabere votis
 Quodque dare placuit, placeat captare libenter ;
 Ut quondam minimo viduam quadrante besti ;
 Ignoscensque, meæ dirumpito vincula culpæ :
 Multa namque premor formidine suppliciorum.
 En, vitam miseram jam trina decennia versant,
 Additur his annus, ævo gliscente, secundus ;
 Meque boni quidquam nunquam gessisse, recordor :
 Hinc curæ stimulant, et mentis ad intima mordent.
 Jam lapsum releva ; jam purga sorde, Creator ;
 Exue præteritis, præsentibus atque tuere,
 Præcautumque satis a culpis redde futuris.

^a Id est, luna.

A Da meminisse tui, sicut meminisse necesse est,
 Vita prius rupto quam diffluat aurea ductu,
 Effundat liquidas funisve argenteus undas,
 Et cisterna rotam, fons influus atterat urnam :
 Tum, quandoque ^b meæ tenuis substantia vitæ
 Liquerit hos artus, et conclamata jacebit
 Materies cineris, tu clemens parce Redemptor,
 Ne me tartarei rapiat vis ulla ministri,
 Neu voret hanc animam truculentæ flamma ge-
 [hennæ.
 Cumque et quadrifidum finis absumpserit (B., con-
 [sumpserit) orbem,

Affuerisque tui iudex in numine Patris,
 Judicium libris tecumque sedebit apertis,
 Heu ! quis me instanti tum defensabit ab ira ?
 Subnixum trabea, præsul Germane, perenni
 B Tunc inter proceres te cernere credo supernos :
 Ergo tui tum, sancte Pater, miserescito vatis ;
 Cumque olidis vinctum [B., junctum] despexeris
 [eminus hædis
 (Id mihi nam spondent scelerum monumenta meo-
 [rum)

Tum Regem precibus pulsare memento benignis.
 Flectetur certe, dicet flexusque ministro :
 Germanus poscit ; non fas sprevisse precantem ;
 Hunc hædum niveos quamprimum transfer in agnos :
 Agnus eat dexter, decoretur vellere pulchro.

^b Pro quocumque.

MIRACULA SANCTI GERMANI

EPISCOPI ANTISSIODORENSIS,

AUCTORE EODEM HERICO MONACHO.

Ex pervetusto codice membraneo Lugdunensi cum aliis mss. et editione Labb
 collato.

(Apud Bolland., Julii tomo VII.)

PROLOGUS AUCTORIS.

1. Vitam et Miracula apostolicæ memoriæ summa-
 que cum reverentia nominandi domni Germani
 episcopi, absque ullis litterarum præsiis inope-
 roso, vel potius profano, diutius, quam fuit æquum,
 latuisse silentio, consulta diligentius magistra rerum
 testatur antiquitas. Constat namque ad sancti Cen-
 surii episcopi tempora, qui quartus post beatissi-
 mum Germanum rexit Ecclesiam Antissiodorensis,
 intentatum omnibus id perstitisse negotium, dum
 per successus temporum juniores quique simplici
 seniorum relatione contenti, nunquam hæc arbitra-
 bantur a memoria posse obsolescere ; quandoquidem
 vulgaris inurbanitas tum se optime credit dñturni-
 tati prospicere, cum illustria quæque et maxima,
 succidua solum narratione ad posterum fecerit ema-
 nare. Res ista non insana minus quam improvida,

C perniciose sanctorum præconiis interdum peperit
 detrimenta, quod qui imperitæ rusticitati fidem
 astruat, rarum quemque reperias ; dum ea, quæ
 afferunt, partim fabulosa, inepta partim et ridicula,
 perque hoc litterarum sacrariis æstimantur indigna.
 Ita factum est, ut quædam ignorata penitus, alia ad
 succedentium notitiam insincere manantia, multo-
 rum et magnorum sanctorum præcelsas memorias
 inofficiosissime obscurarint.

2. Quod si cuiquam forte curioso rerum, ea quæ
 in Gestis de tanto feruntur antistite, minus rata,
 minus plena ; minus denique veritate subnixa vide-
 antur, quod prius, quam hæc ederentur, aliquot
 temporum dicuntur interfluxisse curricula ; hunc
 inspecta ratione diligentius, quod non probe sentiat,
 adhibitæ vetus tatis patrocini castigamus. Siquidem,